

LINK

Evaluering av et hjemmebasert hjelpetiltak

av
Cecilie Basberg Neumann

AFI-notat 1/2010

ARBEIDSFORSKNINGSINSTITUTTETS NOTATSERIE
THE WORK RESEARCH INSTITUTE'S OCCASIONAL PAPERS

© Arbeidsforskningsinstituttet 2010

© Work Research Institute

© Forfatter(e)/Author(s)

Det må ikke kopieres fra denne publikasjonen ut over det som er tillatt etter bestemmelsene i "Lov om opphavsrett til åndsverk", "Lov om rett til fotografi" og "Avtale mellom staten og rettighetshavernes organisasjoner om kopiering av opphavsrettslig beskyttet verk i undervisningsvirksomhet".

All rights reserved. This publication or part thereof may not be reproduced in any form without the written permission from the publisher.

ISBN 978-82-7609-262-2

ISSN 0801-7816

Arbeidsforskningsinstituttet AS
Pb. 6954 St. Olavs plass
NO-0130 OSLO

Work Research Institute
P.O.Box 6954 St. Olavs plass
NO-0130 OSLO

Telefon: +47 23 36 92 00

Telefax: +47 22 56 89 18

E-post: afi@afi-wri.no

Web: www.afi.no

ARBEIDSFORSKNINGSINSTITUTTETS NOTATSERIE
THE WORK RESEARCH INSTITUTE'S OCCASIONAL PAPERS

Temaområde:

Medvirkning, inkludering og organisering

Notat nr.:

1/2010

Tittel:

LINK
Evaluering av et hjemmebasert hjelpetiltak

Dato

Januar 2010

Forfatter:

Cecilie Basberg Neumann

Antall sider:

77 sider

Resymé:

Denne rapporten handler om barnevernstiltaket LINK i Trondheim kommune. LINK er et tiltak for ungdom mellom 12 og 16 år og regnes som et *hjemmebasert hjelpetiltak*. Dette betyr at ungdommene i tiltaket bor hjemme sammen med sine foreldre eller foresatte, og møtes i LINKs lokaler tre ganger i uken etter skoletid. I tillegg til dette avholdes det en helgetur en gang i måneden i løpet av skoleåret. LINKs ide og virksomhet er å gi hjelp og støtte til ungdommene på tre arenaer; i LINKs lokaler gjennom jevnaldersosialisering, overfor skolen og overfor hjemmet. Rapporten er basert på en evaluering av tiltaket utført på oppdrag fra Barne- ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Evalueringen pågikk i snaue seks måneder, fra mars til oktober 2009. Det viktigste empiriske grunnlaget for evalueringen er feltarbeidet jeg utførte blant ungdommene og miljøterapeutene ved LINK. I tillegg til dette har jeg intervjuet og snakket med mange personer som har hatt erfaringer med og synspunkter på LINK; foreldre, saksbehandlere i barnevernet, ledere i barnevernet, familierapeuter, terapeuter i BUP og lærere.

Emneord:

Barnevern
Bufdir
Hjemmebasert hjelpetiltak
Miljøarbeid
Omsorg
Ungdom

Forord

Denne rapporten handler om barnevernstiltaket LINK i Trondheim kommune. LINK er et tiltak for ungdom mellom 12 og 16 år og regnes som et *hjemmebasert hjelpetiltak*. Dette betyr at ungdommene i tiltaket bor hjemme sammen med sine foreldre eller foresatte, og møtes i LINKs lokaler tre ganger i uken etter skoletid. I tillegg til dette avholdes det en helgetur en gang i måneden i løpet av skoleåret. LINKs ide og virksomhet er å gi hjelp og støtte til ungdommene på tre arenaer; i LINKs lokaler gjennom jevnaldersosialisering, overfor skolen og overfor hjemmet. Rapporten er basert på en evaluering av tiltaket utført på oppdrag fra Bufdir. Evalueringen pågikk i snaue seks måneder, fra mars til oktober 2009. Det viktigste empiriske grunnlaget for evalueringen er feltarbeidet jeg utførte blant ungdommene og miljøterapeutene ved LINK. I tillegg til dette har jeg intervjuet og snakket med mange personer som har hatt erfaringer med og synspunkter på LINK; foreldre, saksbehandlere i barnevernet, ledere i barnevernet, familieterapeuter, terapeuter i BUP og lærere.

Det er mange som fortjener takk. Først og fremst ungdommene og miljøterapeutene på LINK. Jeg ble tatt i mot med den åpenheten, varmen og interessen som preger tiltaket. Det er ikke gitt at en blir tatt imot på en slik måte, spesielt ikke når en evaluering skjer i et tiltak som er relativt nytt (2 år), og når de som arbeider i tiltaket opplever at de fortsatt er i en "prøve og feile-fase". En spesiell takk til ungdommene som tolererte å ha meg rundt og som delte av sin tid og oppmerksomhet. Takk også til alle dere som var villige til å snakke med meg og la dere intervjuet av meg.

Takk til dere som satt i referansegruppen: Sture Wærnes (Bufetat), Marit Sandvik (Bufetat), May Johnsen (Barnevernet), Anne Trine Kjørholt (NTNU), Gjertrud Kvalstad (St. Olav Hospital), Edda Stang (Bufdir), Sonja Eidissen (Bufdir) og Svein-Ottar Volle (LINK)

Bufdir ga meg oppdraget og har lest flere utgaver av rapporten. Det er jeg svært takknemlig for. En stor takk til min tidligere veileder, professor Kjersti Ericsson, som leste og ga meg konstruktive innspill i en tidlig fase av rapportskrivningen. Stor takk også til min kollega og "kvalitetssikrer" Karen Sofie Pettersen som har lest manuset grundig to ganger. Takk til mine kolleger på AFI som har bidratt med utstrakt kollegaveiledning, spesielt Cathrine Egeland, Lars Klemsdal og Selma Lyng.

Ansvar for rapporten og dens innhold er selvsagt mitt eget.

Innhold

Forord.....	iv
Sammendrag	viii
1. LINK – bakgrunn og beskrivelse av tiltaket.....	1
1.1 Bakgrunn og beskrivelse av tiltaket.....	1
1.2 Det metodiske og teoretiske grunnlaget.....	4
1.3 Lovgrunnlaget; hjemmebasert hjelpetiltak vs institusjonsplassering	5
1.4 Frivillighet og tvang	6
1.5 Hvem er ungdommene i LINK?.....	8
1.6 LINKs organisering, målsettinger og målgruppe	10
Hvordan er LINK organisert?.....	10
Hvilke ungdom er i LINKs målgruppe?	10
Hva er LINKs målsettinger?	10
Hvordan skal disse målene nås?	11
Ressurser.....	11
1.7 Hvem er miljøterapeutene og hva slags kompetanse har de?.....	11
1.8 LINKs teori- og verdigrunnlag	13
Omsorgsenhetens og LINKs verdigrunnlag	14
2. Stat - kommune	15
2.1. Innramming	15
2.2 Diskusjon: Det biologiske prinsipp og minst mulig inngripen	17
2.3 Kommunens begrunnelseskrav	18
2.4 Et kunnskapsbasert barnevern.....	19
3. Metodiske overveielser	23
3.1 Kontekst: virker LINK?	23
3.2 Om feltarbeidet og intervjuene.....	24

3.3 Materialet.....	25
3.4 Å intervju ungdom.....	27
3.5 Om etiske overveielser og kunnskap som har gått tapt.....	28
4. Kunnskapsoversikt.....	30
4.1 Å lage kunnskapsoversikt.....	30
4.2 Kontekstualisering av problemstillinger.....	31
4.3 Evalueringer av hjelpetiltak.....	32
4.4 Evidensbasert praksis.....	35
5. Rammer og innhold: Hva skjer på LINK?.....	38
5.1 Huset -jevnaledertiltaket.....	38
5.2 Ungdommene.....	38
5.3 LINKs teoretiske grunnlag og metoder.....	39
5.4 Hvordan arbeider miljøterapeutene på LINK og hva lærer ungdommene?.....	41
Sosiale ferdigheter i forbindelse med:.....	42
Fysiske ferdigheter.....	44
Faglige ferdigheter.....	44
Oppsummerende om metoder og tilnærminger.....	45
5.5 Fra en familieveiledning.....	46
5.6 Livet på LINK.....	47
5.7 Være eller gjøre.....	51
6. Episoder som grunnlag for tolkning av at ungdommene er i utvikling og endring.....	53
6.1 Farfars hotell.....	53
6.2 Fotoalbumet.....	54
6.3 Trampolinen.....	55
6.4 Kjølleskapet.....	56
6.5 Farfars hotell – albumet – trampolinen - kjøleskapet.....	56
7. Vurderinger av LINK.....	58

7.1 Hva sier ungdommene selv om å være på LINK?	58
7.2 Hvordan arbeider LINK overfor skolen og hvordan vurderer lærerne LINK?	60
7.3 Forvaltningen.....	64
7.4 Hva sier foreldrene om LINK?.....	66
8. Avslutning, oppsummering og konklusjon	69
8.1 Om hvordan det går med LINK - ungdommen	69
8.2 Hvilken betydning har LINK for ungdommenes hverdag og totale livssituasjon?.....	71
8.3 Virker LINK?	72
8.4 Sluttord.....	73
Litteratur	74

Sammendrag

Denne rapporten handler om barnevernstiltaket LINK i Trondheim kommune. LINK er et tiltak for ungdom mellom 12 og 16 år og regnes som et *hjemmebasert hjelpetiltak*. Dette betyr at ungdommene i tiltaket bor hjemme sammen med sine foreldre eller foresatte, og møtes i LINKs lokaler tre ganger i uken etter skoletid. I tillegg til dette avholdes det en helgetur en gang i måneden i løpet av skoleåret. LINKs ide og virksomhet er å gi hjelp og støtte til ungdommene på tre arenaer; i LINKs lokaler gjennom jevnalderssosialisering, overfor skolen og overfor hjemmet.

Rapporten er basert på en evaluering av tiltaket utført på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Evalueringen pågikk i snau seks måneder, fra mars til oktober 2009. Hovedmålet med evalueringen skulle være å undersøke hvordan LINK virker som tiltak og metode i forhold til målgruppen. Dette spørsmålet ble av undertegnede spesifisert i forhold til blant annet spørsmål om målgruppens opplevelse av tiltaket, om hjelpen treffer brukeren der han eller hun er og om brukerens livssituasjon blir bedre/oppleves bedre.

Det viktigste empiriske grunnlaget for evalueringen er feltarbeidet jeg utførte blant ungdommene og miljøterapeutene ved LINK. I tillegg til dette har jeg intervjuet og snakket med mange personer som har hatt erfaringer med og synspunkter på LINK; foreldre, saksbehandlere i barnevernet, ledere i barnevernet, familieterapeuter, terapeuter i BUP og lærere.

LINK er et hjemmebasert hjelpetiltak for ungdom som har bodd i fosterhjem eller i institusjon og som flytter hjem, og for ungdom som er i risikozonen for å bli flyttet til institusjon eller fosterhjem.

LINKs hovedmål er å gi individuell hjelp og støtte til ungdom som er i risikozonen for plassering i institusjon og gjennom det kunne forhindre institusjonsplassering. De skal være støttende til eventuell behandling ungdommen mottar fra BUP. LINK gir overgangshjelp til de ungdommer som skal flytte hjem etter institusjonsopphold, og de bidrar til å redusere lengden på institusjonsopphold for ungdommen.

Dette gjør de ved å være et samlingssted hvor ungdommene føler tilhørighet og trygghet. Ungdommene opplever å være i en stabil og trygg gruppe hvor de mottar miljøterapeutisk bistand. De får også hjelp til skolearbeidet. LINK er et sted hvor ungdommene lærer å mestre dagligdagse oppgaver og hvor de får mulighet til å utvikle kommunikasjonsferdighetene sine. LINK er i tillegg et tiltak som arbeider for at ungdommene forbedrer sitt sosiale nettverk blant medlemmene på LINK, i familien og på skolen. LINK arbeider aktivt overfor familiene til ungdommene, både miljøterapeutene som er

kontaktpersoner for utvalgte ungdom og deres familier, og familierapeuten i særdeleshet – som arbeider med alle familiene. Hver av ungdommene får en individuell handlingsplan med definerte mål for forventet adferdsendring. LINK legger stor vekt på at disse målene skal være små og realistiske – slik at de faktisk kan nås av den enkelte ungdommen.

Det er denne evalueringens vurdering at ungdommene blir møtt med den hjelpen, omsorgen og støtten LINK har lovet dem; de blir tryggere, flinkere til å kommunisere, behersker sosiale samhandlingssituasjoner bedre – og noen av ungdommene har i løpet av evalueringen også hatt en betydelig økning av sitt ordforråd. Ungdommene forteller selv at de har fått et bedre forhold til sine familier, og foreldrene sier ungdommene har opparbeidet større forståelse for hvem de selv er og hva de selv kan ta ansvar for. Min vurdering er også at de har tilegnet seg betydelig økt sosial kompetanse i løpet av mitt feltarbeid på LINK. Disse og andre kriterier kan legges til grunn for LINKs suksess, et av de viktigste er kanskje at fire av ni ungdom fra skoleåret 2008/2009 ønsket å være i LINK også i skoleåret 2009/2010.

Miljøterapeutene på LINK sier de fortsatt har utfordringer når det gjelder samarbeidet med skolen. Disse utfordringene er forbundet med vanskelige strukturelle dilemmaer: skolen er opptatt av kunnskap – LINK av å bidra til å skape trygghet og å legge til rette for utvikling sosiale ferdigheter. LINKs utfordring dreier seg dermed om å finne gode samarbeidsmåter, lage felles målsettinger og å opparbeide felles forståelse av de konkrete ungdommene med skolen. Det vil gå fram av evalueringen at i jevnaldertiltaket er det også et vesentlig potensial for forbedringer på dette punktet, som handler om å stimulere til glede over, og interesse for, kunnskapstilegnelse i den hverdagslige sammenhengen som jevnaldertiltaket også er.

Evalueringens konklusjon er at LINK er et svært vellykket tiltak når det gjelder LINKs arbeid med ungdommene i jevnaldertiltaket og når det gjelder LINKs arbeid overfor familiene.

1. LINK – bakgrunn og beskrivelse av tiltaket

Denne rapporten handler om barnevernstiltaket LINK i Trondheim kommune. LINK er et tiltak for inntil 10 ungdom mellom 12 og 16 år og regnes som et *hjemmebasert hjelpetiltak*¹ under den kommunale barnevernstjenesten. Ungdommene i tiltaket bor hjemme sammen med sine foreldre eller foresatte, og møtes i LINKs lokaler tre ganger i uken etter skoletid. Her er de sammen med tre miljøterapeuter fram til de blir kjørt hjem ved ni tiden om kvelden. I LINKs lokaler spiser de middag sammen, gjør lekser, lager mat, ser på TV, tegner, spiller, synger og leker. Kort sagt, de gjør det som er forventet at såkalte vanlige ungdommer gjør sammen med venner i sine familier om ettermiddagene. På LINK er det med den forskjellen at de er omgitt av voksne som er til stede for dem hele tiden; som hjelper til med lekser, som er med på leken, som lager middag, som setter i gang aktiviteter osv. I tillegg til dette avholdes det en helgetur en gang i måneden. LINKs ide er å arbeide med og hjelpe ungdommene på tre arenaer; i LINKs lokaler gjennom jevnalderssosialisering i et skjermet miljø, overfor skolen og overfor hjemmet.

Betegnelsen LINK henspiller på ordet link - sammenbinding; at LINK skal være bindeleddet mellom familie og skole for ungdommen, stedet man er i overgangen fra institusjon til hjemmet, eventuelt stedet man er før en eventuell institusjonsplassering.

Rapporten er basert på en evaluering av tiltaket utført på oppdrag fra Barne-, ungdoms og familiedirektoratet (Bufdir). Evalueringen pågikk i snau seks måneder, fra mars til oktober 2009. Hovedmålet med evalueringen skulle være å undersøke hvordan LINK virker som tiltak og metode i forhold til målgruppen. Dette spørsmålet ble av undertegnede spesifisert i forhold til blant annet spørsmål om hva slags metoder som benyttes i tiltaket, målgruppens opplevelse av tiltaket, om hjelpen treffer brukeren der han eller hun er og om brukerens livssituasjon blir bedre/oppleves bedre.

1.1 Bakgrunn og beskrivelse av tiltaket

LINK ble opprettet i løpet av 2006 og hadde sin første virkedag i august 2007. Oppdraget ble gitt av kommunaldirektør Jorid Midtlyng i Trondheim kommune. Bakgrunnen var at en i Trondheim kommune så behovet for et tungt – omfattende - hjelpetiltak for ungdom som enten sto i fare for å bli institusjonsplassert, eller var i en tilbakeføringsprosess fra institusjon til familien. Den spesifikke

¹ LINK er et hjemmebasert hjelpetiltak. Når jeg i rapporten snakker om LINK og referer til LINK som tiltak eller hjelpetiltak er dette av språklige hensyn.

ideen til LINK og utformingen av tiltaket; målsettingene, hvilket metodisk grunnlag det skulle hvile på, de teoretiske begrunnelsene og de organisasjonsmessige føringene ble utviklet av Bjørn Arnesen, Arnt Ollestad og Arne Tveit (2006)² etter inspirasjon fra et Islandsk tiltak (muntlig meddelelse av Arnesen våren 2009). Dette ble nedtegnet i en *Forprosjektplan*. Retningslinjene som ble lagt for LINK i *Forprosjektplanen* er i all hovedsak blitt gjennomført i praksis, og er derfor et nyttig utgangspunkt for denne evalueringen.

Arnesen, Ollestad og Tveit refererer utgangspunktet for opprettelsen av LINK fra Revidert institusjonsplan fra barne- og familietjenesten som så slik ut:

”Kommunen vil i tillegg etablere et nytt omsorgstiltak med inntil 10 plasser som kombinerer behandling, miljøterapeutisk bistand og skoletilbud. Dette tiltaket rettes spesielt mot ungdom der situasjonen er så kritisk i forhold til omsorg, grensesetting og oppfølging at plassering i institusjon vurderes som aktuelt” (s. 1, forfatterens kursivering)

Behovet for et hjelpetiltak som LINK representerer ble sett i sammenheng med at kommunen hadde og har som mål å *reducere institusjonsplasseringene* i barnevernet, noe som var og er både *faglig og økonomisk* begrunnet.³ Institusjonsplasseringer er dyre tiltak, og en har, også i følge denne evalueringens informanter, erfaringer med at det har vært mange feilplasseringer og omplasseringer av barn og unge (sml. Befringutvalgets innstilling NOU 2000:12, Omsorg og overgrep, Ogden 1995).

Utfordringen slik idéinnehaverne så det, var å lage et tiltak som arbeidet helhetlig med ungdommene - det vil si; som kunne skape trygghet og tillit i et skjermet miljø (jevnaledertiltaket) – og som gjennom sosial trening, utvikling av ferdigheter og oppøvelse av mestringsfølelse ville gjøre *atferdsendring* mulig. I tillegg skulle tiltaket arbeide med ungdommenes familier og overfor skolen. To utvelgingskriterier og utfordringer ble sett som spesielt sentrale.

1. At tiltaket skulle være for barn og ungdom mellom 6 og 16 år ”som ikke i tilstrekkelig grad alene kan nyttiggjøre seg hjelpetiltak i bolig/nærmiljø, [eller] dra nytte av eksisterende alternative hjelpetiltak. ”

² Arnesen, Ollestad og Tveit driver Midt- norsk kompetansesenter for atferd, se hjemmesiden: <http://www.mka.no/index.htm>

³ Mens det koster mellom 100 og 130 tusen kroner i måneden å ha et barn/ungdom på institusjon koster det 60 tusen kroner i måneden å ha et barn på LINK.

2. At barnet/ungdommen har store skoleproblemer, [...] sammenbrudd i familiesituasjonen men [hvor] det eksisterer en vurdering av at familien kan komme på fote igjen med støtte/hjelpetiltak og veiledning lokalt. (Arnesen m.fl. 2006: 3)

I tillegg ønsket en at LINK skulle være et tiltak som kunne benyttes av barn og ungdom som var under behandling av BUP.

I prosessen med utformingen av tiltaket ble det besluttet at LINK i første omgang skulle være et tilbud for ungdom mellom 12 og 16 år, og at tiltaket skulle være rettet mot de introverte⁴ ungdommene; det vil si de ungdommene som oppfattes som stille, innesluttete, ensomme, og engstelige og/eller med lavt selvbilde. Atferdsendringene skulle altså handle om å styrke mestringfølelsen hos innadventd ungdom, ikke hos ungdom som har utviklet et volds-, rus- eller kriminalitetsproblem. Dette arbeidet ble spesifisert til å skulle foregå på tre arenaer.

1. *Miljøarbeid* med ungdommene i et fysisk lokale hvor de skulle oppholde seg tre ettermiddager/kvelder i uken, samt en helgetur i måneden.

2. *Arbeid med familiene* til ungdommene, både i samarbeid med ungdommene, men også gjennom individuelle samtaler med foreldrene. Dette skulle skje etter en modell av systemisk familiearbeid, spesifisert som involverings- og informasjonssamtaler og jevnlig oppfølging med tanke på systemisk forandringsarbeid. Arbeidet med familiene skulle utføres av miljøterapeutene, men i særdeleshet av en familierapeut som skulle ha dette som sitt spesifikke ansvarsområde.

3. *Arbeid overfor skolen* ble definert blant annet som støtte/tilbudsutvikling. En så for seg at det ville være fordelaktig med en fast ansatt pedagog som ville ha denne delen av tiltaket som sitt spesielle ansvarsområde.

Som denne evalueringen vil vise er denne strukturen, fokuset og arbeidsmåtene den innebærer, og utvelgingen av ungdommene, blitt de bærende elementene i driften av LINK. Dette gjelder med unntak av en pedagog i fast stilling på LINK. LINK hadde en pedagog i 50 % stilling i omtrent ett år, men dette viste seg å ikke være spesielt vellykket. Om det skyldes egenskaper ved personen som ble tilsatt, at personen bare jobbet i 50 % stilling og derfor ikke fikk eierskap til tiltaket, eller om det skyldes andre ting vites ikke. I dag er det miljøterapeutene som tar seg av samarbeidet med skolen,

⁴ Dette betyr ikke at de ungdommene som velges ut til LINK bare er introverte; stille og innesluttete. Også de introverte ungdommene på LINK kan være både utagerende og bråkete. Men, de introverte ungdommene er sjeldnere utagerende og bråkete, og bruk av vold er for eksempel ikke en del av deres vanlige handlingsrepertoar. Min opplevelse av ungdommene var da også at de fleste, også dem med ADHD, var mer forsiktige og innesluttete enn de ungdommene jeg selv vanligvis omgås.

og dette arbeidet må i det store og hele karakteriseres som vellykket, selv om evalueringen vil vise at det også er potensial for forbedringer.

1.2 Det metodiske og teoretiske grunnlaget

LINKs metodiske grunnlag er spesifisert både av miljøterapeutene på LINK, i Forprosjektplanen og i LINKs informasjonsbrosjyrer som en helhetlig tilnærming basert på innsats på de tre nevnte arenaene, og hvor en ser for seg at ungdommene gjennom en opplevelse av sosial tilhørighet og trygghet, vil øke sin kompetanse, ferdigheter og opplevelse av mestring. De definerte retningslinjene for arbeidet er hjelp, støtte, frivillighet og brukermedvirkning. Tanken er at opplevelsen av mestring, kompetanse og ferdigheter i jevnaldertiltaket vil spille over på de andre arenaene ungdommene er involvert i. I *Forprosjektplanen* ble dette uttrykt på denne måten:

Utvikling basert på overkommelighet i sosial mestring og tilhørighet i det skjermede miljøretta ungdomstiltaket legges til grunn for endrings- og utviklingsfremmede tiltak i familie og skole. Den helhetlige tilnærminga har således som teoretisk utgangspunkt at tilhørighetsetablering og sosial utvikling i jevnaldergruppa er et vesentlig bidrag til 2. ordens endring i familie og skole. Det vil si at sosiale aktører i familie/nettverk og skole vil endre sitt syn og sin interaksjon suksessivt med endringer hos ungdommen (Arnesen m.fl. 2006: 6).

Det er med andre ord jevnaldergruppen som er den sentrale arenaen som endringsarbeidet var og er ment å foregå i, og at resultatene av dette endringsarbeidet skal spille over i de andre sammenhengene ungdommene befinner seg i. Dette er også er denne evalueringens vurdering at det faktisk gjør.

Videre spesifiserte forfatterne av Forprosjektplanen tiltakets tre metodiske hovedinnretninger - miljørettet, familie og skole/arbeidsliv - slik:

Miljørettet: Gruppetilnærming – det vil si metodisk tilnærming som tar utgangspunkt i å skape erfaringer og ferdigheter gjennom mestring, samspill og refleksjon. Virkemidler som vil være stabile og gjennomgående vil være kjøkkenaktivitet med tilbereding av felles middag, formingsaktiviteter, dans/musikk/drama, lekeaktiviteter, fellesaktiviteter knyttet til idrett/friluft, samtaler/diskusjoner om temaer.

Medvirkning: [...] Involvering, ansvarliggjøring og tilhørighet. Virkemidler vil være deltakelse i fysisk utforming av "klubben", ansvar for drifts- og vedlikeholdsoppgaver,

aktiv deltakelse og innflytelse på valg av aktiviteter, disponering av driftsmidler, anskaffelser etc. Husmøte og reell deltakelse i daglige beslutninger.

Lokalmiljø: [...] Involvering gjennom å inkludere barn/ungdommer [...]. Virkemidler vil kunne være praktisk samarbeid med eksisterende fritidstiltak, eksempelvis fellesarrangementer, turer og turneringer. Bruk av og deltakelse i ulike kommersielle ungdomstiltak. Egne arrangementer for nærmiljø, familie og nettverk. (s. 7)

Som det vil gå fram av denne evalueringen er disse beskrivelsene av innholdet i jevnaldertiltaket dekkende for det som foregår i praksis på LINK (se kapitlene 5, 6 og 7). Familiearbeidet skulle – og gjør det også i praksis – være basert på systemisk familiearbeid, nettverksintervensjon og nettverksmøter. Innsatsen overfor skole/arbeidslivet innebærer i praksis at LINK delvis skal *støtte og motivere* ungdommene i det konkrete skolearbeidet, delvis skal *oversette* for skolen hvilke situasjoner ungdommene er i, hvilke livssammenhenger de inngår i og hvilke behov og utfordringer de har, og delvis *tre inn i foreldrenes sted* og være bindeleddet mellom hjem og skole. Denne delen av arbeidet innebærer spesifikke utfordringer for LINK og blir behandlet spesielt i kapittel 7.

1.3 Lovgrunnlaget; hjemmebasert hjelpetiltak vs institusjonsplassering

LINK er et nytt, omfattende og helhetlig hjemmebasert hjelpetiltak som ikke er prøvd ut i Norge tidligere. Det spesielle med LINK er at tiltaket er rettet mot ungdom som er innadvendte og stille barn. Fram til i dag har hjelpeapparatet hatt lite fokus på disse barna og de utfordringene og problemene som de lever med. Som flere av mine informanter sa det: "Dette er et tiltak for de ungdommene og barna som ikke bråker seg fram til et tiltak". Det at ungdommene bor hjemme mens de er i LINK er et sentralt element, som også innebærer dilemmaer for LINK, saksbehandlere i forvaltningen og antakelig ungdommene selv.

LINK er hjemlet i barnevernloven § 4-4, 2. ledd, hvor utgangspunktet for tildeling av tiltak for en ungdom er at det må foreligge et *særlig behov for hjelp*. I forprosjektplanen heter det at: "Tiltaket er ment å være et reelt alternativ til plasseringer utenfor hjemmet i institusjon etter vilkårene i linjen fra § 4-4, 5. ledd til §§ 4-12/4-24".

Tre sentrale prinsipper er nedfelt i barnevernloven (også den delen av loven som omfatter hjelpetiltak § 4-4): Det biologiske prinsippet, prinsippet om minst mulig inngripen og at tiltaket skal være til barnets beste (Gording Stang 2007: 137). I tillegg legger barnevernloven opp til at barn skal ha rett til medvirkning, at barnevernets arbeid skal skje i samarbeid med foreldrene og at det skal

være et fokus på hjemmebaserte tiltak og forebygging (Tjelflaat og Ulset 2008: 10). Barnevernloven har et dobbelt formål; å forebygge omsorgssvikt hos foreldrene og å forebygge atferdsproblemer hos barnet (Gording Stang 2007: 136). Gording Stang sier det slik:

Innbakt i det doble formålet om å forebygge omsorgssvikt og atferdsvansker, ligger en overordnet målsetting om å ivareta de biologiske familiebandene ved å legge til rette for at barnet kan bo og vokse opp hjemme [...]. Grunnen til at barnevernet har dette som formål, ligger i synet på den biologiske kontakten og synet på familiens betydning i samfunnet som grunnleggende verdier for barnevernet og samfunnet som helhet. Videre er det et utslag av det minste inngreps prinsipp som er den andre hovedverdien barnevernloven bygger på. Den tredje er hensynet til barnets beste som overordnet norm. (2007: 137)

På denne måten ligger LINK - gjennom den tenkningen som utgjør grunnlaget for tiltaket og de praksisene som er iverksatt – tett opp mot intensjonene i barnevernloven av 1992.⁵

Samtidig er det særlig spørsmål om utvelgingen av ungdommene til LINK, og vurderingene av deres hjemmesituasjon som utgjør et komplisert dilemma når en skal evaluere tiltaket. Hvordan kan en være sikker på at hjemmesituasjonen ikke er så ille at ungdommene heller burde fortsette å være i institusjon, eventuelt bli plassert i fosterhjem eller i institusjon? Med andre ord; hvorfor vil et tiltak som LINK framstå som et godt alternativ til institusjonsplassering? Som jeg skal diskutere nærmere i kapittel 2 om forholdet mellom stat og kommune er det store skjønnsmessige utfordringer knyttet til å avgjøre om en ungdom har en hjemmesituasjon som kvalifiserer til institusjonsopphold eller et hjemmebasert hjelpetilbud. I skjønnsvurderingene ligger også økonomiske og juridiske avveininger.

Forhåpentlig vil evalueringen gi noen forsøksvise svar på disse spørsmålene.

1.4 Frivillighet og tvang

Deltakelsen i LINK er frivillig. Ikke desto mindre er hjelpen og støtten kommunalt initiert, og både ungdommene og deres foreldre/foresatte må samtykke i at de vil delta. For miljøterapeutene i LINK innebærer dette at de, når de velger ut ungdom til tiltaket, arbeider for å finne ut av om ungdommene og familiene er innstilt på, og motiverte for, å arbeide for å få til endring. Spørsmålet i

⁵ Noe av veksten i hjelpetiltak kan forklares med innføring av den nye barnevernloven av 1992, mener Sandvik 2007:9, blant annet fordi den nye loven legger vekt på forebyggende barnevernarbeid.

hvilken grad ungdommene og deres familier opplever LINK som reell hjelp og støtte basert på frivillighet, eller om de slutter opp om tiltaket av frykt for en tilstramning fra barnevernet (institusjonsplassering, omsorgsovertakelse), et spørsmål jeg antok ville være viktig da jeg startet arbeidet med evalueringen, viste seg å ikke være spesielt relevant. Spørsmålet var basert på en antakelse om saksbehandlere i barnevernet og litteraturen om dem ofte har hatt som utgangspunkt, nemlig at saksbehandlere møter familier med et mistenksomhetens blikk, at barnevernet er riset bak speilet og er "de som kommer og tar barna fra folk" (se for eksempel Ericsson 1995; Basberg Neumann 2009). Disse forestillingene ble bekreftet også i denne evalueringen, men da overfor saksbehandlerne i barnevernet, ikke overfor miljøterapeutene i LINK. Foreldrene og ungdommene jeg intervjuet og snakket med fortalte at de opplevde LINK som noe annet enn barnevernet. De opplevde barnevernet som en kontrollinstans, mens LINK var noen som kunne tilby hjelp og støtte. Dette handlet først og fremst om at de opplevde at LINK hadde tid til dem. Gjennom det rommet som opplevelsen av tid ga, forsvant følelsen av gjensidig mistenksomhet og utrygghet. Mange sa at de endelig følte de hadde kommet til et sted der de ble sett og tatt på alvor. Det å bli sett og tatt på alvor hang igjen sammen med en opplevelse av å kunne snakke om hva som var problemet i familien og med ungdommen, men også hva enkelte foresatte selv strevde med – og så få hjelp til å håndtere dette.

For miljøterapeutene i tiltaket tenkte jeg meg at spørsmålet tilsvarende ville være hvor langt de syntes de kunne gå i å gi hjelp og støtte innen for rammen av frivillighet, dersom ungdommene og deres familier ikke sluttet opp om tiltaket som ved mangelfullt oppmøte, eller ved rus- og overgrepssproblematikk. Dette viste seg heller ikke å være noen spesielt relevant innvendig ettersom ungdommene jo var valgt ut med tanke på at de *ikke* hadde rus-, volds- eller kriminalitetsproblematikk. Dessuten har miljøterapeutene lagt en struktur rundt tiltaket som jeg opplever som en som ikke inviterer til skulk. Dette betyr, som jeg skal diskutere mer detaljert under (se kapittel 5), at ungdommene inviteres inn i et empatisk rom hvor gruppen og relasjonsarbeidet står i sentrum, og hvor det ungdommene tilbys er trygge rammer, regler og målsettinger som er overkommelige å forholde seg til og å overholde, og at de får mye hjelp, støtte og service. De blir hentet på skolen, blir kjørt hjem, får middag, tilgang til PCer, spill, blader, tilgang til voksne som er der for å være sammen med dem og kan gjøre hyggelige aktiviteter med dem, hjelper dem med å løse konflikter i tiltaket, på skolen og i hjemmet osv.

Dette betyr at både ungdommene og deres foresatte frivillig slutter opp om deltakelse i tiltaket, etter retningslinjer som legger i samarbeid mellom familien, ungdommen og miljøterapeutene i LINK. Men, miljøterapeutene i LINK underslår heller ikke at frivilligheten innebærer en viss tvang; dersom

ungdommen uteblir helt fra tiltaket eller hjemmesituasjonen vurderes som uholdbar eller en ungdom skulle utvikle rus-, volds- eller kriminalitetsproblematikk, vil andre tiltak vurderes, som institusjons- eller fosterhjemsplassing.

1.5 Hvem er ungdommene i LINK?

Tiltaket var i utgangspunktet tenkt å gjelde barn og ungdom i alderen 6 – 16 år, men ved oppstart ble det bestemt at deltakerne skulle være ungdom i alderen 12 -16 år. Grunnen til dette var at tiltaket ikke måtte bli for stort, og at alderssammensetningen ikke skulle være for spredt. Dette henger sammen med en vesentlighet ved tiltaket; at fokuset for endringsarbeidet skal foregå i gruppen. Da må en også greie å skape en gruppedynamikk knyttet til aktiviteter og felles interesser, noe som fordrer at de som deltar ikke er for langt fra hverandre i alder.

På det tidspunktet jeg observerte i tiltaket (våren 2009) var den yngste 12 år og den eldste 17. Videre var tiltaket som nevnt tiltenkt den gruppen av barn og ungdom som ikke sees så lett. LINK ville gi et tilbud til de innadvendte eller introverte barna, ikke til de utadvendte eller aggressive barna. Dette var begrunnet ut fra erfaringen med at det finnes mange hjelpetiltak for de ekstroverte; bråkete, sinte og urolige barna og ungdommene, og svært få for de som ikke gjør så mye ut av seg. På denne måten er et viktig fokus i LINK "de usynlige barna/ungdommene". I forlengelsen av dette lå og ligger også som et premiss at ungdommene som velges ut til LINK er ungdom som ikke har rus-, volds, eller kriminalitetsproblemer. Dette betyr imidlertid ikke at ikke også ungdommene på LINK kan være bråkete og utagerende. De er det imidlertid sjelden. Det å utagere med vold – som å kaste stoler når man blir sint eller true med brødkniv – er ikke en del av deres vanlige handlingsrepertoar. I løpet av den perioden jeg observerte ved LINK registrerte jeg fortellinger om to slike episoder (jeg var ikke til stedeselv da det skjedde).

Ungdommene i LINK deler mange av de kjennetegnene som barnevernslitteraturen er full av beskrivelser av (Andenæs 2000). Dette gjelder utsatthet for ulike former for omsorgssvikt (Killén 2002; 2004) som seksuelle overgrep, vold og foreldres rusmisbruk, avvisning og generell svikt i foreldrenes omsorgsevne (det serveres ikke middag i hjemmet, hjelpes ikke til med lekser, barnet må selv sørge for å stå opp om morgen osv). De fleste familiene, men ikke alle, som har barn på LINK preges av stor grad av marginalisering. Mange av familiene har dårlig økonomi, og mange av familiene har vært eller er preget av foreldrenes psykiske lidelser, ensomhet og rusmisbruk. Men, ingen av ungdommene bodde sammen med den av de foresatte som hadde utsatt dem for overgrep (vold og seksuelle overgrep) våren 2009. De bodde enten sammen den andre foresatte eller sammen med sine eldre søsken. Tre av ungdommene som var under tiltaket da jeg gjennomførte evalueringen

bodde sammen med foresatte med psykiske lidelser. To av ungdommene hadde foresatte som hadde flyktet fra krig og fattigdom i sine hjemland. To av ungdommene bor sammen med begge foreldrene, en bor sammen med sine søsken, og resten bor sammen med den ene av foreldrene; en med far, fire med mor.

Våren 2009 var det to av ungdommene som de ansatte i LINK var spesielt bekymret for når det gjaldt hjemmesituasjonen. I det ene tilfellet fordi den foresatte som ungdommen bodde hos viste seg å ha et stort rusproblem som ikke var kjent for barnevernet fra før, i det andre tilfellet fordi det var en kombinasjon av en ungdom med en diagnose som innebar omfattende medisiner og en psykisk syk mor. I begge tilfellene var LINK inne i familiene, og ga samtaler, familierapi og sørget for at den rusmisbrukende foresatte fikk poliklinisk behandling for sitt rusmisbruk.

Flere av ungdommene i LINK har diagnoser som ADHD, ADD, Tourettes syndrom og Asperger, og noen har fysiske misdannelser, mangelfull motorikk og mangelfullt utviklet språk (begrenset ordforråd). Men alle har ikke alt. Det er med andre ord en gruppe ungdom som har vokst opp med store belastninger som også preger dem fysisk og sosialt. Ungdommene utviser og forteller, også til meg, om problemer med angst og ensomhet, og om problemer med grensesetting: å balansere "det å komme frem"; delta i samtale, dele synspunkter osv, med det å holde seg tilbake; la andre få snakke, vente på tur. I hovedperioden denne evalueringen ble utført, våren 2009, var det ni ungdommer på LINK, tre jenter og seks gutter. Kortversjonene av ungdommenes barnevernshistorier historier ser slik ut: fire ungdommer kommer fra institusjon, to fra fosterhjem, fire har kommet med i LINK som et alternativ til omsorgsovertakelse som ville ha medført plassering utenfor hjemmet.

I fjor hadde altså LINK fire ungdommer hvor tiltaket bidro til tidligere tilbakeføring til hjemmet og fire ungdommer hvor LINK ble alternativ til institusjonsplassering hindret institusjonsplassering. I tillegg var *en* ungdom under behandling BUP, hvor LINK var med som støtte, men i liten grad. I år (2009/2010) har LINK fire ungdommer som er flyttet tidligere hjem fra institusjon som følge av at de mottar hjelp fra LINK. To ungdommer er tilbakeført til foreldrene fra fosterhjem med støtte fra LINK. Fire ungdommer har stått i fare for plassering utenfor hjemmet. To står fremdeles i stor fare for å måtte bli plassert utenfor hjemmet grunnet omsorgssituasjon, atferdsproblemer og psykiske problemer.

Min vurdering er at ungdommenes – *brukernes* - behov i svært stor grad er i samsvar med LINKs hovedmålsettinger; nemlig å være et sted hvor ungdommene får hjelp og støtte og gjennom dette vil opparbeide en følelse av tilhørighet og trygghet. Med unntak av en ungdom gir alle uttrykk for at de trenger omsorg som nærhet og berøring (kontakt) gjennom samtaler og lek, men også omsorg som

handler om deltakelse i matlaging, bli kjørt og hentet til og fra steder (se særlig kapitlene 5 og 6 i rapporten). LINKs hovedmål gjelder oppøvelse av sosiale ferdigheter og gjennom dette atferdsendring, samtidig som innsatsen via familierapeuten er rettet inn mot familiene og via miljøterapeutene overfor skolen. Det er nettopp dette som gjøres på LINK.

1.6 LINKS organisering, målsettinger og målgruppe

Hvordan er LINK organisert?

LINK holder til i et eget hus i utkanten av Trondheim. Der møtes 10 ungdommer i alderen 12 – 16 år, de fleste fra 13 – 16 år, og fire miljøterapeuter tre kvelder og ettermiddager i uken. Våren 2009 besto gruppen av ni ungdommer, tre jenter og seks gutter, to av jentene med diagnoser, fem av guttene med diagnoser (ADHD, Tourettes og Asperger). Høsten 2009 har gruppa endret kjønnsammensetning, nå er det fem jenter og fem gutter mellom 14 og 16 år. Dette huset og disse møtene er utgangspunktet og hovedrammen for tiltaket. I tillegg arrangeres det helgeturer en gang i måneden, tilbys omfattende familierapeutisk hjelp og forpliktende kontakt med skolen og støtte til skolearbeid.

Hvilke ungdom er i LINKs målgruppe?

1. Ungdom som har bodd i fosterhjem eller i institusjon og som flytter hjem
2. Ungdom som er i risikozonen for å bli flyttet til institusjon eller fosterhjem

Hva er LINKs målsettinger?

LINKs hovedmål er formulert på denne måten:

1. Gi individuell hjelp og støtte til ungdom som er i risikozonen for plassering i institusjon og gjennom det kunne forhindre institusjonsplassering.
2. Være støttende til eventuell behandling ungdommen mottar fra BUP, og gjennom det også oppnå et godt og utviklende samarbeid med barne- og ungdomspsykiatriske behandlingsinstitusjoner og/poliklinikker.
3. Gi overgangshjelp til de ungdommer som skal flytte hjem etter institusjonsopphold.
4. Redusere lengden på institusjonsopphold for ungdommen.

Hvordan skal disse målene nås?

Disse målene skal oppnås ved at LINK skal være

- et samlingssted hvor ungdommene føler tilhørighet og trygghet. De vil få oppleve en kombinasjon av jevnaldererfaring og miljøterapeutisk bistand og hjelp til skolearbeidet
- et sted å lære og mestre dagligdagse oppgaver, få hjelp til lekser og å utvikle kommunikasjonsferdighetene
- et tiltak som arbeider for at ungdommene forbedrer sitt sosiale nettverk blant medlemmene på LINK, i familien og på skolen.

LINK retter innsatsen og arbeidet på tre ulike arenaer; overfor og i miljøet i ungdomsgruppen på LINK, overfor skolen og overfor familien. Hver av ungdommene får en individuell handlingsplan med definerte mål for forventet adferdsendring. Eksempel: En ungdom har konsentrasjonsproblemer og en historie med mye skolefravær. Et mål vil da være at ungdommen stiller på skolen hver dag. Et annet mål at ungdommen arbeider med å klare og konsentrere seg om en oppgave i fem minutter av gangen i en uke. Dette konsentrasjonsmålet økes så til ti minutter når målet om fem minutter er nådd. Et annet eksempel. En ungdom sliter med en opplevelse av sosial isolasjon. Målet kan da være å ta kontakt med en medelev i et friminutt. For å klare å nå disse målene er deltakelse i LINK viktig og derfor er det nødvendig med regelmessig deltakelse selv om tiltaket er frivillig. Det er denne evalueringens konklusjon at, delvis med unntak av skolearbeidet, når LINK disse målsettingene (se særlig rapportens kapittel 5, 6 og 7).

Ressurser

LINK disponerer et lite småbruk, to biler og har penger til å besørge helgeutflukter, mat, frukt og grønnsaker, PC-er, Tv-spill, biljardbord, darts spill, fotballer, uteleker, trampoline osv. Videre disponerer tiltaket penger som kan brukes til kinobilletter, busskort, grillkveld, og til å gjøre det hyggelig på LINK. Huset er pent pusset opp. Stearinlys, potteplanter og puter i sofaen bidrar til en hyggelig atmosfære.

1.7 Hvem er miljøterapeutene og hva slags kompetanse har de?

Det er seks og en halv stillingshjemmel på LINK, samt en vikar. Av disse er fire miljøterapeuter (samt en vikar), en leder, en familieterapeut og en sekretær. En er sosionom med tilleggsutdanning i

helseledelse og grunnfag i psykologi, fire er barnevernspedagoger, hvorav en har videreutdanning i miljøterapi og en har Bachelor i samfunnsfag fra universitetet. En er førskolelærer og adjunkt. Alle miljøterapeutene, med unntak av en nyutdannet, har flere års erfaring fra barnevernet, både fra institusjoner og som saksbehandlere. Familieterapeuten arbeider i likhet med miljøterapeutene i 100 % stilling, det samme gjør tiltakets leder. Sekretæren arbeider i 50 % stilling. Miljøterapeutene arbeider i turnus, og det er mye kveldsarbeid.

Miljøterapeutene er relativt unge (rundt 30 år) og framstår for forsker som empatiske, kompetente og reflekterende yrkesutøvere, og også som engasjerte og entusiastiske ildsjeler. Dette er mitt inntrykk, men også inntrykket som er formidlet til meg fra til så å si samtlige informanter i det omkringliggende feltet som forholder seg til LINKs arbeid. Miljøterapeutene har en meget krevende jobb som handler om å skape en trygg ramme for ungdommene hvor de kan utvikle tillit til seg selv og andre, og med dette som utgangspunkt nye ferdigheter og kompetanse. Miljøterapeutene framstår for forsker som tydelige, innlevende, og trygge. Parallelt med at de skal danne denne grunnstammen av trygghet, skal de også utføre mye praktisk arbeid; de skal handle, lage mat, dekke bord, planlegge husmøter, hente og bringe ungdommene hit og dit, være med ungdommene, som er svært kontaktsøkende på aktiviteter i og utenfor huset, ringe foreldre og skole, følge opp kontakten med dem og eventuelt andre behandlere, delta på møter, og jobbe med egne prosesser med egen veileder.

Men miljøterapeutene legger heller ikke skjul på at grunnlaget for arbeidet deres – relasjonsarbeid innenfor rammen av jevnaldersosialisering – er et grunnlag det tar tid å bevisstgjøre slik at det kan settes spesifikke og presise ord på hva det er de gjør.

Miljøterapeutene på LINK er fortsatt i en fase hvor de prøver seg fram, og hvor dette å prøve seg fram betyr at de er i en *kontinuerlig prosess som blant annet handler om å bevisstgjøre seg hva det er de gjør, hvorfor de gjør det de gjør, og om de eventuelt kan gjøre noe annerledes*. Dette er også knyttet til den statlige forventningen om et *kunnskapsbasert barnevern*, og derfor også til *evidensbaserte praksiser*, noe jeg skal diskutere i større detalj i kapittel 2 og 4. Det finnes neppe en enhetlig oppskrift på hvordan tungt og langvarig endringsarbeid hos ungdom bør gjøres. Likevel mener jeg at det allerede nå er det flere forhold som kan settes ord på gjennom å observere hva miljøterapeutene på LINK gjør i praksis, noe denne evalueringen vil vise, og som handler om betydningen av omsorg, empati, hjelp og støtte. Både forvaltningssiden, men også miljøterapeutene i LINK er klare i sine anbefalinger. De ønsker mer tid, tre til fire år, for å kunne dokumentere sine

resultater. Denne evalueringen må også leses i lys av at den er en del av *kunnskapsbaseringen* av LINK.

1.8 LINKs teori- og verdigrunnlag

Ungdommene som får tilbud ved LINK har altså alvorlige vansker. For å være kompetente i sine møter med ungdommen forholder miljøterapeutene på LINK seg til en forståelsesramme som er hentet fra ulike teoretiske tradisjoner.

Her følger en oversikt over det teoretiske grunnlaget som LINK selv mener bør danne deres faglige fundament.⁶

Under hvert stikkord kan en tenke seg et mangfold av teoretiske retninger og begrep.

- **Miljøterapi:** Miljøterapi danner grunnlaget for LINKs virksomhet. Dette handler om at arbeidet tar utgangspunkt i relasjonene mellom terapeuter og ungdom, og mellom ungdommene i gruppen. Se kapittel 5.2 for nærmere beskrivelse.
- **Familieterapi:** For at ungdommen skal kunne bo hjemme er det nødvendig at familien finner mer hensiktsmessige måter å være sammen på, kommunisere på eller organisere/strukturere seg på, som sikrer god nok omsorg. Når barn har bodd i institusjon eller fosterhjem og skal flytte hjem, skaper dette store forandringer og krever stor grad av fleksibilitet i familiesystemet der medlemmene på mange måter må bli kjent på nytt og finne nye farbare veier for et godt familieliv.
- **Tilknytningsteori:** Ungdommene på LINK har opplevd brudd i sine nære relasjoner og strever med disse. Vi må forstå ungdommens vansker ut fra dette perspektivet.
- **Utviklingsperspektiv:** En tenker her på det store fagfeltet som omhandler barns og unges utvikling.
- **Omsorgsteori:** En hovedoppgave for oss er å yte omsorg. Hva dette er, bør vi ha et teoretisk og reflektert forhold til.
- **Kriseperspektiv:** Når vi jobber med ungdom og familier som har opplevd omsorgsovertakelser eller lever i risikozonen for dette, krever dette solid faglig kunnskap om kriser og fenomener som sorg, tap, lengsler og tilknytning.

⁶ Dette avsnittet er basert på de LINK ansattes egne oppsummeringer. Se også kapittel 5.2 for mine vurderinger av hvordan teorigrunnlaget spiller seg ut i praksis.

- **Psykodynamisk perspektiv:** Dette dreier seg om alle teoriene som har fokus på personlighet, personlighetsutvikling, personlighetsstrukturer og på måten mennesker organiserer sine opplevelser på.
- **Systemkompetanse:** Vi er i stor grad avhengig av samarbeid med andre forvaltningsnivåer, tiltak, instanser, faggrupper og personer. Dette krever kompetanse om de systemene vi samarbeider med og inngår i.

Omsorgsenhetens og LINKs verdigrunnlag

LINK forstår dette i sammenheng med Omsorgsenhetens⁷ verdigrunnlag som er formulert på denne måten: *Å gjøre barnet til aktør i eget liv.*

LINK formulerer sitt arbeid i forhold til dette verdigrunnlaget slik:⁸

I vår kultur verdsettes selvstendighet høyt. Selvstendige mennesker er aktør og subjekt i sitt eget liv, og fungerer godt sosialt. De skal ha et nært og godt forhold både til seg selv og andre. Ungdommene ved LINK har gjerne betydelige problemer i forhold til dette. De kan ha et svært dårlig forhold til seg selv og store problemer med å knytte seg til og omgås andre. De opplever å ha liten kontroll over eget liv og at de er et offer for egne impulser og omstengigheter rundt seg. Det er en sentral oppgave for LINK å hjelpe barna på dette feltet. Det er krevende faglig og det kan ta lang tid. For LINK innebærer det å kjenne barnet godt og å ha en god forståelse for hva hvert barn trenger for å bli en selvstendig og trygg person.

Som det vil gå fram av evalueringens kapittel 5,6 og 7 er det også min vurdering at miljøterapeutene på LINK arbeider etter dette

⁷ En av fire forvaltningsenheter under Barne- og familietjenesten i Trondheim kommune.

⁸ Sitert etter Svein-Ottar Volle (leder på LINK) og Yngvil Dahl (familieterapeut).

2. Stat - kommune

2.1. Innramming

En overordnet innramming for evalueringen ligger i spørsmål om problemstillinger knyttet til statlig involvering i hjelpetiltak i kommunal regi. Hvordan skal en tenke om forholdet mellom stat og kommune i forhold til hjemmebaserte hjelpetiltak? Hvilken rolle bør staten ha overfor et tiltak som LINK? LINK er et hjelpetiltak som skal være et alternativ til institusjon. Dette ligger nedfelt i LINKs ide og mandat, og er som jeg har beskrevet i kapittel 1 både faglig og økonomisk begrunnet. Dette berører spesielt to forhold. Det ene er, som jeg allerede har vært inne på spørsmålet om hjemmesituasjonen til ungdommene i LINK er tilfredsstillende på den måten at det er sikkerhetsmessig og på annen måte forsvarlig at ungdommene bor hjemme. Det andre dreier seg om de økonomiske rammene som er lagt for hjelpetiltak og ansvarsfordelingen mellom stat og kommune.

I Barne- og likestillingsdepartementets rundskriv Q 06 – 2007 (heretter *Betalingsrundskrivet*)⁹ heter det:

Når det gjelder ordinære hjelpetiltak, det vil si hjelpetiltak som etableres og organiseres i kommunal regi, kan statlig regional barnevernmyndighet bare påta seg å dekke utgiftene til slike dersom tiltakene i det enkelte tilfellet er å anse som et alternativ til plassering utenfor hjemmet. Dette betyr at kommunen har vurdert barnets og familiens situasjon slik at lovens grunnvilkår for plassering utenfor hjemmet er oppfylt. (s. 23)

Her står vi med andre ord overfor et dilemma. Dersom staten skal kunne dekke utgiftene til et hjelpetiltak som LINK må hjemmesituasjonen til ungdommene må være så kritisk at: "kommunen har vurdert barnets og familiens situasjon slik at lovens grunnvilkår for plassering utenfor hjemmet er oppfylt", men ikke så kritisk at de ikke kan bo hjemme, eventuelt flytte hjem fra institusjon.

Vilkårene som må være oppfylt for at staten skal dekke utgiftene til et tiltak som LINK er i *Betalingsrundskrivet* listet opp som følger:

⁹ Rundskrivet heter: "Oppgave- og ansvarsfordeling mellom kommuner og statlige barnevernmyndigheter – herunder om betalingsordninger i barnevernet": se http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Rundskriv/2007/Rundskriv_Q_06_2007.pdf

1. Kommunen og regional myndighet er enige om at hjelpetiltak ivaretar hensynet til barnets beste, jf. barnevernloven § 4-1. Dette innebærer at hjelpetiltak vurderes som like bra – eller bedre – for barnet enn alternativ plassering utenfor hjemmet
2. Kommunen har vurdert barnets og familiens situasjon slik at lovens grunnvilkår for plassering utenfor hjemmet er tilstede
3. Barnet/familien har behov for omfattende tiltak
4. Utgiftene overstiger kommunens egenandel ved plassering utenfor hjemmet
5. De aktuelle tiltakene har en slik faglig kvalitet at kommunen og regional myndighet er enige om at tiltakene vil avhjelpe barnets situasjon både på kort og lang sikt

Hvordan grenseoppgangen mellom institusjonsplassering/fortsatt institusjonsplassering vs et hjelpetiltak som LINK skal trekkes er i prinsippet en vanskelig skjønnsmessig avveining, og hvor faglige avveininger, juss og økonomi er tett forbundet.

Ett utgangspunkt for LINK er som nevnt i kapittel 1 empirisk forankret i at forskningen om hvordan det går med barn som har vært i ordinære barnevernsinstitusjoner er nedslående (sml. for eksempel Helgeland 2009; Ericsson 2009 og 1996; Clausen og Kristofersen 2006, *Omsorg og Overgrep* 200). Om dette skyldes alvorlighetsgraden av omsorgsvikten som var grunnlaget for omsorgstiltak og plassering, eller om det skyldes trekk ved den offentlige omsorgen i institusjonen er en av flere diskusjoner dette berører. Rapporten *Omsorg og overgrep* som er en gransking av barnehjem, skolehjem og fosterhjem i Trondheim kommune fra 1930 – til 1980 årene, antyder det siste. I tillegg kommer at institusjonsplasseringer er svært kostbare og at det som nevnt har vært en del av en kommunal stasing å få ned institusjonsplasseringene.¹⁰

Vurderingen av grenseoppgangen er imidlertid også knyttet til jussen på feltet og handler om tre prinsipper som er nedfelt i barnevernloven (loven som omfatter hjelpetiltak § 4-4), hvor jeg skal drøfte to her. Dette er:

1. Det biologiske prinsippet og
2. Prinsippet om minst mulig inngripen.

¹⁰ Mens det koster mellom 100 og 130 tusen kroner i måneden å ha et barn/ungdom på institusjon koster det 60 tusen kroner i måneden å ha et barn på LINK.

Loven forutsetter at barnas biologiske foreldre i utgangspunktet vil være de beste omsorgsgiverne for barnet, og dersom foreldrenes omsorgsevne er dårlig, er det statens/barnevernets ansvar å styrke denne med utgangspunkt i det andre prinsippet om minst mulig inngripen. Først dersom hjelpetiltak viser seg å ikke bedre situasjonen for et barn i en familie skal omsorgstiltak/omsorgsovertakelse vurderes (Gording Stang 2009, kapittel 4).

LINK kan dermed forstås som et tiltak som forsøker å binde sammen utfordringene som følger diskusjonene rundt disse to prinsippene ved å være et hjemmebasert hjelpetiltak, men samtidig tilby hjelp og støtte til endringsarbeid av et omfang som innebærer betydelig inngripen ikke bare i ungdommen, men også i familiens liv. I følge juristen Elisabeth Gording Stangs doktorgrad om hjelpetiltak i barnevernet (2009) er barnevernets lovgrunnlag, men også praksiser, gjennomsyret av disse dilemmaene.

2.2 Diskusjon: Det biologiske prinsipp og minst mulig inngripen

Mange av informantene i denne evalueringen, både i og utenfor LINK, var opptatte av at nesten alle barn ønsker å bo sammen med sine foreldre, selv om foreldrene ikke gir den omsorgen som barnet og ungdommen trenger. I forlengelsen av dette ligger det også som en viktig faglig begrunnelse i LINK, at for å kunne reparere relasjoner mellom barn/ungdom og foresatte der det er fare for sammenbrudd, men ikke er risiko for at barnet blir utsatt for aktiv skade i hjemmet (vold og seksuelle overgrep), er det viktig at barnet bor sammen med sine foreldre. Erfaringen som blir formidlet, men som samtidig vurderes løpende, er at en familierapi som tar utgangspunkt i barnets behov og i en relasjon som er aktiv og ikke satt på vent – slik et institusjonsopphold vil innebære – har større sjanse for å lykkes, men bare dersom hjemmesituasjonen til ungdommen ikke aktivt skader ungdommen. Familierapeuten i LINK arbeider i forlengelsen av dette systematisk overfor både barn og foresatte med å bevisstgjøre og bearbeide hendelser, traumer og atferd, hver for seg og sammen. På denne måten er det mulig å åpne rommet for kommunikasjon mellom foreldrene og barna, men også å arbeide med forhold som avvisning og å tåle avvisning, måter å kommunisere behov og ønsker på, og ikke minst måter å kommunisere grensesetting på.

For miljøterapeutene i LINK innebærer dette at familiesituasjonen til ungdommen følges nøye. Dersom hjemmesituasjonen er så dårlig at ungdommen ikke kan være hjemme, kan ungdommen heller ikke være i LINK. Får en vite at en ungdom lever med foresatte som er så deprimerte at de ikke kommer seg opp om morgenen, ikke klarer å handle og lage mat, ruser seg, eller begår overgrep, må barnevernet vurdere omsorgsplassering av barnet. Det kan som kjent være vanskelig for barnevernet

i sin alminnelighet å finne ut av hvor alvorlig i betydning mangelfull en hjemmesituasjon for en ungdom er. Barn er lojale overfor sine foreldre og foreldre kan være flinke til å skjule at de ikke får til å ta ordentlig vare på barna sine. Miljøterapeutene på LINK er seg dette svært bevisste. Sentralt i denne sammenhengen er imidlertid at LINK – gjennom arbeidet med ungdommene i jevnaldergruppa og gjennom arbeidet til familieterapeuten overfor familiene – er særdeles godt posisjonert overfor ungdommene og deres familier fordi de ser dem ofte og blir godt kjent med dem gjennom måten LINK er lagt opp på og måten miljøterapeutene i tiltaket arbeider på.

I den perioden jeg observerte på LINK var det to av ungdommene som hadde en hjemmesituasjon som ble vurdert som bekymringsfull av miljøterapeutene, og i ett av tilfellene meldte også LINK bekymring til barnevernet. Familieterapeuten på LINK tok, i samarbeid med de andre miljøterapeutene, tak i denne saken, hadde mange samtaler med mor som etter hvert kom over i ukentlig poliklinisk behandling.

2.3 Kommunens begrunnelseskrav

Implisitt i disse dilemmaene ligger det utfordrende begrunnelseskrav fra staten til kommunen. Forutsatt at en forholder seg til *Betalingsrundskrivet* skal altså kommunen gjøre de skjønsmessige avveiningene knyttet til institusjon vs kompensasjon for institusjon i henhold til vilkårene jeg har redegjort for over, og godtgjøre at disse er oppfylt.

Staten kan likevel på sin side – og i prinsippet – sette vurderingene til side. I *Betalingsrundskrivet* heter det:

Selv om alle vilkårene er oppfylt, vil det være opp til statlig regional myndighet å vurdere om utgifter skal dekkes. Kommunen kan derfor ikke kreve at staten skal dekke utgifter og kan heller ikke påklage et eventuelt avslag. (s. 24)

Staten har et totalansvar for ulike typer av tiltak og eventuelle plasseringer av barn og ungdom i institusjon, og kommunen har et lokalt ansvar for å se og avdekke konkrete barns omsorgsbehov. Dette adresserer spørsmål om kunnskap, og forholdet mellom nærhet og distanse til konkrete problemstillinger knyttet til barn og familier og valg av tiltak. En må anta at kommunene har større nærhet til konkrete barn og ungdom og deres familier og nærmiljø, enn staten. Imidlertid må en også anta at staten, med sin større distanse, kan ha bedre mulighet til å vurdere om tiltak er gode eller mindre gode, både vis a vis konkrete barn og overfor konkrete institusjoner og tiltak, i den grad rådgivere opparbeider seg systematisk kunnskap og erfaring med mangfoldet av tiltak.

2.4 Et kunnskapsbasert barnevern

Når Christiansen (2008: 17)¹¹ diskuterer relasjonen mellom stat og kommune innenfor rammen av om en bør satse på helhetlige tilbud eller lokalt tilpassede løsninger, utløses samtidig spørsmål ikke bare om rettferdighet og tilnærmet lik behandling overfor ulike barn og deres familier i Norge, men også om grad av profesjonalitet i barnevernet. Dette handler blant annet om kommunale tiltaks evner og kapasitet til å ansette kompetente mennesker til ulike tiltak, arbeide systematisk og metodisk, vurdere kritisk sin egen virksomhet, og evne til å rapportere tilbake til staten de erfaringer og resultater de gjør seg og oppnår ved ulike tiltak/intervensjoner. I FOU- strategien til Bufdir er det uttrykt på denne måten:

Med kunnskapsbasert barnevern mener vi at barnevernet skal basere fagutøvelsen på best mulig tilgjengelig vitenskapelig kunnskap sammen med utøverens erfaringer, kritiske og etiske vurderinger, brukernes preferanser og med kontekstuelle hensyn.

Slike forhold er løftet fram av andre forskere som for eksempel Tjelflaat og Ulset (2008) som har studert hjelpetiltak i barnevernet. De sier det slik:

Kunnskapsbasert praksis forutsetter således utvikling, utprøving og evaluering. Målet med et kunnskapsbasert barnevern kan forstås som å systematisere og iverksette målrettet forskning, implementere nye kunnskapsbaserte metoder og spre kunnskap til de som arbeider med barn og barnevern. [...] Ogden (2007) skisserer følgende krav til kunnskapsbaserte barneverntiltak: De skal blant annet være beskrevet med hensyn til målgruppe, innhold gjennomføring og resultater, og de skal helst kunne etterprøves eller repliseres av andre. (Tjelflaat og Ulset 2008:13)

I forhold til det siste peker for eksempel Christiansen på at når det gjelder dokumentasjon av egen virksomhet for miljøterapeuter/psykologer i tiltaket han og hans kolleger studerte, lå det ikke bare generelle utfordringer i det å måle kvalitative virksomheter – som hva det er å gi en ungdom et bedre liv i og utenfor institusjonene. Målingene (for eksempel fylle ut skjema som angir aktiviteter/tiltak og vurderingen av om de var vellykket eller ikke) må også gjøres systematisk av terapeutene. Et av hans funn var at dette var vanskelig å få til i en travel hverdag for mange av de ansatte. I dette ligger en klar referanse til utfordringer med, men også privilegering av, evidensbasert praksis, gjennom at tiltak som a. ikke er beskrevet systematisk, b. ikke er forsket på, og c. ikke kan dokumentere sine

¹¹ Bufdir har bedt AFI plassere denne evalueringen i forhold til Christiansens arbeid.

resultater, er problematiske. Tjelflaat og Ulset plasserer i denne sammenhengen det forebyggende barnevernet innenfor tre hovedkategorier av praksis/tiltak: *evidensbaserte tiltak, lokale initiativ og tradisjonell praksis/tiltak*. Om evidensbaserte tiltak slår de fast at dette er tiltak som har ”bevist sin effekt i arbeidet med bestemte målgrupper”. Lokale tiltak beskriver de som tiltak som etableres lokalt som prøveprosjekter, og som kan ha i seg elementer av ”evidensbaserte og/eller kunnskapsbaserte tiltak som er utprøvd eller etablert andre steder” og tradisjonell praksis er da tiltak som henter legitimitet gjennom ”generell barnevernfaglig kunnskap, uten at denne nødvendigvis knyttes til effekt eller kunnskapsgenerering”. Disse tiltakene er generelle og har ikke vært evaluert og eksempler de nevner er støttekontakt, økonomisk hjelp og veiledning (2008: 13). LINK befinner seg i kategorien *lokale tiltak* i denne inndelingen, men har også i seg elementer av tradisjonelle tiltak/praksis.

Spørsmålet på bakgrunn av det faglige og økonomiske ansvarsforholdet mellom stat og kommune blir med andre ord ikke bare hvilken rolle Bufdir skal ha overfor LINK, men også som jeg alt har vært inne på: hvordan LINK eventuelt skal dokumentere sin virksomhet overfor staten. Denne diskusjonen er som jeg har vist, og skal komme tilbake til, nært forbundet med diskusjonen om evidensbasert praksis i barnevernsfeltet, noe som fremgår både av forskningslitteraturen om barnevernet, i *Betalingsrundskrivet* og i det konkrete barnevernet i Trondheim.

I *Betalingsrundskrivet* heter det under punkt 8.2 Hjelpetiltak i regi av det statlige barnevernet:

Selv om tiltak i hjemmet er et kommunalt ansvar etter barnevernloven, har staten tatt ansvaret for å utvikle og implementere enkelte hjelpetiltak for familier som har barn eller unge med atferdsproblemer.[...] Multisystemisk terapi (MST) og Parent Management Training – Oregonmodellen (PMTO) er eksempler på slike tiltak. MST er et *hjemmebasert behandlingsalternativ til institusjonsplassering* for ungdom mellom 12 og 18 år med alvorlige atferdsvansker. (min kursivering)

Videre står det at staten ønsker å stimulere til bruk av disse metodene fordi de er evidensbaserte i betydning at det foreligger god dokumentasjon for deres virkning. Det står videre at:

I motsetning til hjelpetiltak i kommunal regi, som er nærmere omtalt i pkt. 8.3, kan statlig regional myndighet dekke utgiftene til hjelpetiltak i statlig regi selv om vilkårene for plassering ikke er tilstede.

Det som er interessant for LINK, som ikke er et evidensbasert tiltak, er i denne sammenhengen at LINK strukturelt sett – blant annet gjennom statens (*Betalingsrundskrivets*) prioriteringer – er satt

under press i forhold til evidensbaserte tiltak, som altså *også kan erstatte institusjonsplassering*. Dette er utfordrende av flere grunner, og påkaller spørsmålet: Hvordan kan man gi evidens - bevis - for at LINK virker når LINK ikke arbeider etter en mal hvor evidensbasert praksis står i fokus? Hvordan kan de imøtekomme det jeg har valgt å kalle *begrunnelseskravet*? Dette vil, generelt, avhenge av flere forhold: a. at tiltaket forskes på og beskrives systematisk, b. varigheten av forskningen – for å vite om et tiltak har effekt må tiltaket også følges tett og systematisk, vil en vite noe om tiltaks effekt over tid må tiltaket følges forskningsmessig over tid - men også til det siste vil det være knyttet usikkerhetsmomenter som blant annet handler om at det er uhyre vanskelig å tenke seg at man kan kontrollere de variablene som har innvirkning på individers liv (se kapittel 4) og c. kvaliteten av forskningen – hvordan forskningsdesignet er lagt opp har stor betydning for hva en får vite noe om.

Som denne evalueringen vil vise er kravene i punkt a, og delvis i punkt b og c, oppfylt. Det er mulig å studere, beskrive og vurdere et hjelpetiltak som LINK *systematisk* - selv om kriteriene for evidensbasert praksis og evidensbasert forskning ikke er oppfylt - og på denne måten bidra til et kunnskapsbasert barnevern. Denne rapporten er et eksempel på et slikt bidrag. Det ligger et gjennomtenkt metodisk og teoretisk design til grunn for tiltaket LINK, selv om det ikke ligner, og heller ikke er ment å ligne, et evidensbasert tiltak mht planlagte terapeutiske intervensjoner og presist definerte mål for ønsket atferdsendring. Dette betyr ikke at ikke også LINK arbeider med atferdsendring og definerte mål for ønsket endring, men LINK arbeider med hele mennesket og dets omgivelser over lengre tid.

La meg avslutningsvis kort kommentere skillet mellom *kompenserende og endrende* tiltak i barnevernet. Med kompenserende tiltak menes gjerne tiltak som skal kompensere for en mangel ved barnets omsorgssituasjon, og hvor for eksempel barnehage settes inn som tiltak fordi barnet ikke får nok stimulans av sine foreldre. Med endrende tiltak menes at en vil oppnå bestemte endringer. MST er et eksempel på et program som settes inn når en vil endre atferden til ungdom og eventuelt også familien (sml. Gjerustad m.fl. 2006: 87). Er LINK et kompenserende tiltak? Jeg mener nei om en tenker på begrepene i streng forstand og som et spørsmål om enten - eller. Dette mener jeg fordi deltakelse i LINK forutsetter et på forhånd etablert samarbeid mellom LINK, foresatte og ungdom, og fordi LINK griper dypt inn i både ungdommenes (gjennom jevnaldertiltaket) og familienes (gjennom familierapeuten) liv, og også gjennom arbeidet overfor skolen. Det er min observasjon og feltets tilbakemeldinger (saksbehandlere, foreldre, ungdommene selv, og fagfolk som på andre måter kjenner LINK og LINK ungdommene) at LINK bidrar til reelle endringer hos ungdommene. Dette betyr naturligvis ikke at ikke LINK også vil være et kompenserende tiltak i betydning at ungdommen blir

tilført opplevelser og erfaringer som bøter på mangler i deres omsorgssituasjon. Når jeg likevel vil holde fast ved at LINK først og fremst er et endrende tiltak skyldes dette det tunge og systematiske arbeidet som gjøres overfor ungdommene og deres omgivelser på LINK, og som nettopp har endring som formål. Tiltakets leder og familieterapeut formulerte det slik:

LINK driver utviklings/endringsarbeid på flere arenaer. Vi tror at utvikling på en arena skaper forandring på flere. Vi ønsker at voksne på de ulike arenaene har felles forståelse for ungdommens behov og vansker. Når vi samhandler på tvers av sektorer kan vi sammen ta ansvar for å bidra til å skape de rammene for ungdommene som er nødvendig for at positiv utvikling skal skje.

Ungdommene vi møter har ofte et fastlåst negativt syn på seg selv. Dette synet får de ofte bekreftet gjennom sin atferd. Det er nødvendig at voksne på skolen, ved LINK og foreldrene får ny forståelse som kan være til hjelp i å møte ungdommen på nye og mer hensiktsmessige måter, som kan løse opp i fastlåste mønstre. På LINK har vi mulighet til å tilrettelegge for slike øvelser på flere arenaer. Etter hvert som mestring skjer, vil ungdommen automatisk ta med seg nye handlingsmønstre til nye arenaer. Mange av ungdommene har store sosiale vansker og trenger mye tid i trygge regulerte rammer, før de gradvis kan våge seg lenger ut i det offentlige rom.

Vansker er noe som oppstår, forsterkes, opprettholdes og løses i relasjon. Ungdommens problemer er oftest et uttrykk for dette. For at problemer skal forsvinne mener vi at det må jobbes med systemet barna er en del av. I første rekke handler dette om foreldrene, men det kan også omhandle slekt, venner og andre viktige nærpersoner. For at varig endring skal skje er ungdommen avhengig av at de voksne tar ansvar for forandringen. På bakgrunn av dette har LINK sterk tro på at man i tillegg til å jobbe miljøterapeutisk med ungdommen bør jobbe parallelt og samtidig med endring i familiesystemet (foreldrene).

3. Metodiske overveielser

3.1 Kontekst: virker LINK?

Som det går fram av den nevnte rapporten "Evaluering av hjemmebaserte tiltak – med Årstad familiesenter som case"(Christiansen 2008) er evaluering ingen enkel sjanger, verken for forskere eller for dem som skal evalueres. For forskeren handler utfordringen om at for å kunne bestemme om et tiltak virker eller ikke kreves inngående kjennskap til, kontakt med og oppfølging av den virksomheten forsker/forskere er satt til å vurdere, og gjelder uavhengig om en skal evaluere effekter eller prosesser (sml. for eksempel Patton 2002). Dette påkaller ikke bare etablering av en kontekst som er empirisk forankret og analytisk informert, av feltet selv i samarbeid med forsker. En må også ha en forståelse av hva det er en evaluerer. For evalueringen av LINK har spørsmålet "virker LINK" vært utgangspunktet, men hva virker, hvorfor og i forhold til hva er helt nødvendige spesifikasjoner for å få et grep om noe virker. Får ungdommene på LINK bedre liv gjennom sin tilknytning til, og deltakelse i tiltaket? Blir det lettere for dem på skolen? Får de bedre relasjoner til sine foreldre? Og får de bedre relasjoner til sine jevnaldrende?

Det er ikke vanskelig å besvare disse spørsmålene innenfor den kortere tidshorizonten av evalueringen (6 måneder). Svaret må være et ubetinget ja. Alle ungdommene, men unntak av en, har gitt uttrykk for trivsel i tiltaket; kroppslige (smil, latter, samtale), språklig (flere av ungdommene har blitt flinkere til å snakke, til å ordlegge seg i løpet av den perioden jeg har observert i tiltaket), sosialt (flere av ungdommene opptrer ivaretagende overfor hverandre, sender hverandre mat ved matbordet, har støttende intervensjoner når noen forteller om noe trist, følger med når noen forteller om en opplevelse). Mange av ungdommene har også i samtale med meg gitt klare uttrykk for at de liker godt å være i LINK, også de ungdommene som selv synes de har vært litt for voksne til å være der (gjelder to).

Men, om virkningene av LINK er noe som setter varige spor, som konkrete og stabile endringer i ungdommenes liv, og som kan tilbakeføres til LINK mer spesifikt, har jeg et dårlig grunnlag for å vurdere. For så vidt som en kan spørre seg om det i det hele tatt er mulig å vurdere slike spørsmål i et langtidsperspektiv uten å ha forsket i et langtidsperspektiv. En bedre måte å perspektivere dette på vil etter min, og flere av mine informanters mening, være å spørre, hva er alternativet til LINK for disse ungdommene? Om en følger *Betalingsrundskrivnet* vil det være institusjonsplassering. Men om dette er et godt alternativ er det som jeg allerede har diskutert tvil om, både i forskningslitteraturen og i feltet selv. Et annet og nærliggende, men overflatisk svar, vil være at for mange av ungdommene i LINK ville alternativet til LINK handle om fravær av mange gode erfaringer. Som jeg vil vise i denne

evalueringen mener jeg det er grunnlagt for å hevde at LINK tilbyr noe langt mer enn gode erfaringer (og dermed kompensasjon for foreldre som ikke helt makter sin foreldregjerning) – gjennom sitt fokus på og handlinger i forhold til mer dyptgripende endringer. Likevel synes jeg det er viktig å framheve dette: å ikke være tilknyttet LINK vil for en ungdom bety fravær av å få erfare den stabiliteten, roen, rommet, og romsligheten LINK tilbyr. Voksne som handler og lager mat til faste tider tre ganger i uken. Som hjelper til med lekser, snakker med foresatte og skolen. Er tilgjengelige og inviterende til samtaler, snakker om livet, kjærlighetssorg og utfordringer med å takle frustrasjon og aggresjon. Men det ville også handle om fravær av opplevelser. LINK tilbyr helgeturer en gang i måneden, og flere av ungdommene kunne vært deltakere i denne samtalen:

U: Det beste med LINK vet du hva det er? Det er de fine turene vi har hatt.

I: Hvordan da?

U: Ja, hundekjøring og hytteturer...jeg hadde aldri vært på hyttetur før jeg

I: Så du syntes det var fint..

U: ja, veldig fint

Å stille spørsmålet om alternativ til LINK på denne måten, er å føre diskusjonen inn i et etisk og moralsk spor, noe jeg mener det kan være gode grunner for å gjøre. Alternativet til LINK vil for de fleste være fravær av tilføring av gode opplevelser, med mindre de føres inn i tiltak av tilsvarende omfang, tyngde og varighet. Dette setter imidlertid igjen selve utgangspunktet for utvelgingen av ungdommene til akkurat dette tiltaket på dagsordenen. Målsettingen for LINK er jo å finne rett balanse i et tiltak spesiallaget for en bestemt type av ungdom. Det er overveiende introvert ungdom som ikke har problemer med rus, kriminalitet eller vold. Og videre er dette ungdom som enten har hatt tyngre tiltak som fosterhjems- eller institusjonsplassering og som nå er i en prosess hvor de har blitt tilbakeført til sine foreldre, eller der omsorgssituasjonen i hjemmet er så belastet at de er fare for institusjonsplassering.

3.2 Om feltarbeidet og intervjuene

De tre sentrale gruppene i LINK er altså ungdommene, deres foreldre og de ansatte. Hvordan ville de oppleve å bli evaluert? Jeg forventet før jeg startet feltarbeidet at de ansatte ville kunne oppfatte evalueringen både som en mulighet til bevisstgjøring av egen praksis, men også kunne som en trussel og som et "tidssluk". Jeg opplevde at jeg ble tatt svært godt imot. Noen av forskerens fremste følere

på om et feltsituasjon og et intervju er godt eller dårlig er opplevelsen av å bli tatt i mot, om samtalen flyter eller ikke, at informasjonen bys på slik at en slipper å føle at en må hale og dra for å få den andre til å snakke, at stemningen er god og avslappet (se Løvli 1992), og at det er rom for refleksjon. Men, som Widerberg (2001) har pekt på, et intervju, og også en feltsituasjon, kan i ettertid, når en har skrevet ut intervjuet, vise seg å ha vært godt i betydning fullt av interessant informasjon og refleksjon, selv om forskerens opplevelse i situasjonen var at dette var et mislykket eller dårlig intervju, eller en ubehagelig feltsituasjon å være i. For brukerne, både ungdommene og deres familier, tenkte jeg meg at evaluering både ville kunne sees som en anledning til å gi tiltaket kritikk, men også kunne bli oppfattet som en kjærkommen oppmerksomhet (sml. Hawthorn effekten). Det er heller ikke vanskelig å forestille seg at en mulighet til "metarefleksjon" over en prosess en allerede er i, i seg selv vil kunne være konfliktskapende for både ungdom og deres familier. Dette ble imidlertid ikke noe problem. Det viste seg som sagt tidlig at de fleste ungdommene og deres familier var svært glade for å være i/ha barna sine i tiltaket.

3.3 Materialet

Utgangspunktet for evalueringen var å gjennomføre et fire-faset feltarbeid (1 uke a 4 ganger), og i tillegg til at jeg ville utføre kvalitative intervjuer med miljøterapeuter, ungdommene i tiltaket, deres familier, den kommunale barnevernstjenesten og eventuelt deres lærere/psykiatere. Å gjennomføre feltarbeidet i ukes-bolker ble imidlertid vanskelig å gjennomføre av rent praktiske grunner. LINK er åpent tre dager i uken, og for å kunne forsvare opphold i Trondheim hele uken måtte jeg samtidig ha intervjuavtaler de andre dagene. Men, barnevernsarbeidere, pedagoger og andre sosialarbeidere er svært travle mennesker, og det å få til intervjuer samlet over noen dager ble en håpløs oppgave. Isteden tok jeg flere turer til Trondheim slik at jeg til sammen fikk det ønskede antall feltarbeidstimer; observasjon av samhandlingen mellom ungdommene, og ungdommene og de voksne på LINK. Feltarbeidet gjorde jeg altså i LINKs lokaler (evt. i forbindelse med ulike aktiviteter) og observasjonstiden var ca. 5 timer pr dag. Erfaringsmessig gir observasjon/deltakende observasjon i 5 timer pr. dag forsker mye informasjon som en også må ha tid til å bearbeide; skrive ned inntrykk og erfaringer som grunnlag for senere analyser (sml. Basberg 1999, Fangen 2004, Basberg Neumann 2009), og jeg synes nok i ettertid at 5 timer var i lengste laget. Jeg hadde også planlagt å utføre de kvalitative intervjuene på andre tidspunkt enn observasjonsdager/feltarbeid, men dette vurderte jeg raskt som en upraktisk og uetisk strategi (se punktet Å intervju ungdom)

I samtale med alle informantene, men spesielt ungdommene og deres familier la jeg derfor stor vekt på å skape grunnlag for en empatisk samtale på informantens premisser med utgangspunkt i metoder fra gestaltterapi. Dette betyr i praksis å være særlig oppmerksom på den andres signaler, kroppslige og verbale, og spesielt på om at vedkomne føler seg presset på sine grenser i forhold til hva han eller hun har lyst til å fortelle (sml også Fog 1997). Temaene for intervjuene med ungdommene var erfaringene med LINK; hvordan de opplever tiltaket, hva slags tilbud de liker, hva slags tilbud de savner, og hva slags problemer de får håndtert og eventuelt ikke får håndtert gjennom tiltaket. Jeg fokuserte indirekte på forholdet mellom opplevelsen av egen innflytelse over eget liv, opplevelser av omsorg og kontroll, betydning av grensesetting og struktur, forholdet mellom tiltaket og livet utenfor, stigmatisering eller aksept i forbindelse med skolesituasjonen og venner utenfor tiltaket, men jeg lot i størst mulig grad la være å spørre direkte om dette (spesifiser hvordan jeg snakket med dem, kommer mer under neste punkt). Disse temaene var også i fokus i samtalene med miljøterapeuter og familiene, men her endte mange av samtalene også om å dreie seg om spesifikke samtaler om ungdommene, og hvordan miljøterapeutene taklet sine følelser overfor dem og hvordan de tenkte om arbeidet sitt med gruppen.

Jeg utførte 12 intervjuer med ansatte på LINK, 18 intervjuer med ungdommer og seks med foresatte. I tillegg til dette intervjuet jeg tre lærere, to terapeuter, to ledere for barnevernet, to sentrale rådgivere i barnevernet, tre saksbehandlere i barnevernet - til sammen 12 personer. Av disse var tre blant initiativtakere til opprettelsen av LINK, en er intervjuet to ganger.

Videre har jeg deltatt på:

En familieveiledning

Et møte med omsorgsenheten hvor Ottar Volle presenterte LINK

Et møte om en konferanse om omsorg

Et AU møte

To referansegruppemøter

Feltarbeid: 12 ganger

Svært mange og lange uformelle samtaler med folk i feltet

3.4 Å intervju ungdom

I likhet med mange andre barnevernsforskere opplevde jeg det ikke som noen enkel oppgave å intervju ungdommene (Guldbrandsen 1998, Helgeland 2007). En ting var å få avtalt en intervju-samtale med ungdommene, en annen å få samtalene i gang. Jeg bestemte meg for eksempel tidlig for å frafalle planen om å intervju ungdommene utenfor LINKS lokaler. Å gjøre det ville ha vært svært upraktisk, men også uetisk. Det siste fordi ungdommene raskt aksepterte at jeg var i LINKS lokaler og visste hva jeg gjorde der, samtidig som de markerte avstand ved å signalisere at jeg i grunn var en person de ikke hadde spesielt lyst til å bli kjent med. Ungdommene står midt i en semiterapeutisk situasjon hvor endringsarbeid i form av relasjonsarbeid står i sentrum. Om jeg hadde vært et kjærkomment tilskudd antar jeg det ville vært fordi de var noe de manglet på LINK, noe de var misfornøyd med eller av en eller annen grunn hadde lyst eller behov for å fortelle en utenforstående. Jeg opplevde sterkt at de ikke hadde behov for mer samtale eller mer terapi, og de holdt meg på avstand på en høflig måte. De snakket med de andre voksne og inkluderte meg med å se på meg og å smile, svare høflig på mine spørsmål, og så stoppet det der. I den grad de ville snakke med meg var det om alt mulig annet enn LINK, som at det var godt/usunt å røyke, at det hadde vært fint eller kjeldelig på skolen, at de hadde spilt fotball, at jakken var for trang eller at sminken ikke var fin.

Min lesning av feltet som preget av avstand overfor ungdommene er basert på at det var få som tok kontakt med meg, selv om jeg gjorde meg så tilgjengelig for dem som jeg kunne, med vennlige smil, satt midt i blant dem, fulgte med og stilte spørsmål. På det grunnlaget ble det problematisk å invitere ungdommene ut av huset for å snakke med dem. Mitt fokus var jo hvordan de syntes det var å være på LINK, om det gjorde at livet ble bedre for dem på ulike arenaer. Ved å intervju dem i LINKS lokaler ble det lett for dem å avbryte intervjuet, de hadde andre voksne de kunne snakke med dersom jeg med mine spørsmål eller væremåte utløste noe de syntes var ubehagelig. Vurderingen ble også bekreftet av hvordan intervjuene forløp. De fleste av intervjuene varte under en halv time – det korteste varte i ti minutter og kan knapt kalles et intervju i noen ordinær forstand. Likevel, selv om intervjuene ikke gjorde at jeg satt igjen med en følelse av å ha fått fyldig informasjon, opplevde jeg dem som gode. Jeg fikk vite at alle, med unntak av en syntes LINK var et veldig fint sted å være, selv om ungdommene selvsagt også var nyanserte. Her er et utdrag fra et av intervjuene:

U: Nei, jeg synes det er sånn passe å være på LINK

I: Hm, kan du si litt mer?

U: ja, det er så mye bråk her, mange sure...det burde ha vært noen flere på min alder, også ønsker jeg at det var andre gutter som ikke hadde problemer.

I: Hm [jeg velger å ikke gå inn i det temaet, og lurer på om det er en riktig avgjørelse]

U: jeg kunne tenke meg å leke litt mer med de voksne, for eksempel å lage ting eller trene med vekter, det er for mange store her, ja for hvis de hvis de tar dataen så tør jeg ikke spørre om å få den tilbake, da må jeg få hjelp av de voksne,

I: Men det er jo fint at du gjør det..

U: ja, men du, det som er bra her er at vi finner på så mye rart, går turer i skogen, lager gapahuk, ja også får jeg bra leksehjelp

I: ja, kan ikke du si litt mer om skolen

U: jo, det er fint, men de burde hente meg mer på skolen

Jeg opplevde det som krevende å intervju en del av ungdommene. Som intervjuer må en – og dette er min erfaring, i motsetning til med voksne informanter, følge opp med en masse småspørsmål. Ungdommen gir spontant uttrykk for om han eller hun kjeder seg, svinger ganske kraftig mellom det han eller hun synes er gøy å snakke om og det som ikke er morsomt. Ungdommen gir plutselig informasjon og så stopper det opp helt, og skifter også plutselig samtaleemne, noe som gjør det morsomt å samtale med vanskeligere å holde tråden i samtalen.

3.5 Om etiske overveielser og kunnskap som har gått tapt

Alle informantene i denne evalueringen, av og til med unntak av tiltakets leder og tiltakets familierapeut, er garantert anonymitet.¹² LINK er et lite tiltak, navnet er offentliggjort og tiltakets beliggenhet er kjent. Dette gjør at for detaljerte beskrivelser av spesifikke ungdommer, deres familier, kjønn, alder, erfaringer og bakgrunner er umulig å gjøre rede for uten å komme i fare for å bryte anonymitetskravet. Denne situasjonen har skapt en del utfordringer for forskeren, og mye kunnskap har gått tapt. *For det første* vil heller ikke denne evalueringen gjøre leseren ordentlig kjent med ungdommene som rapporten handler om. Dette gjør teksten mindre leservennlig, og det gjør det vanskeligere for leseren å vurdere betydningen av de situasjonene som blir beskrevet og

¹² Prosjektet er meldt til NSD som har gitt godkjenning under forutsetning om at informantenes anonymitet ivaretas.

hendelsesene det rapporteres om. *For det andre:* Kunnskap om sentrale erfaringer og detaljer i en persons liv som er direkte forbundet med de tiltakene som settes i verk, er av avgjørende betydning for at en utenforstående skal kunne vurdere om intervensjonene og tiltakene som ble iverksatt var fornuftige eller mindre fornuftige. Dette lar seg vanskelig gjøre på grunnlag av materialet i denne rapporten, noe som *for det tredje* er av avgjørende betydning for en viktig diskusjon denne evalueringen; nemlig forholdet mellom LINK og institusjonsplassering. Det er ikke mulig å gi et fullt ut meningsfull diskusjon rundt de vanskelige grensdragningene i vurderingene av en ungdoms liv – kan ungdommen fortsette å bo hjemme under forutsetning av at ungdommen har LINK som tiltak, eller bør ungdommen forbli/plasseres i institusjon – om en ikke kjenner, eller kan trekke på, detaljene i ungdommens livssituasjon. Grepet jeg har valgt er å blande, endre og fordreie livshistorier fra ulike ungdom, og å trekke fram de likhetstrekkene de har med barn og ungdom som er beskrevet i annen litteratur om barneverns barn og ungdom. Resultatet av dette er at de vanskelige vurderingene LINK har gjort i samarbeid med saksbehandlere i barnevernet, og grunnlaget for deres beslutninger, er stemoderlig behandlet når det gjelder det spesifikke grunnlaget for deres vurderinger. På denne måten vil jeg tro at leseren vanskeligere vil få tak i den tyngden – og det omfattende vurderingsarbeidet - jeg mener ligger tilgrunn ved utvelgning av ungdom til LINK gjennom de delene av beslutningsgrunnlaget jeg har fått innsyn i. Det ville utvilsomt vært mer kraft i evalueringen om flere detaljer var kjent. Det samme gjelder, og *for det fjerde*, grunnlaget for å vurdere de endringene som skjer med ungdommene på LINK. Dersom man ikke kjenner de spesifikke detaljene rundt en ungdoms liv og vedkommendes funksjonsnivå før han eller hun begynte i tiltaket, er det også vanskelig å vurdere betydningen av og omfanget av endringene som har skjedd i løpet av tiden på LINK.

Når dette er sagt har jeg likevel gjort mitt beste for å skrive så detaljert som mulig om situasjoner og saksforhold for å vise fram hva som foregår på LINK, men uten å komme i konflikt med anonymitetshensynet.

4. Kunnskapsoversikt

4.1 Å lage kunnskapsoversikt

Det er ikke gjort så mye forskning på hjemmebaserte hjelpetiltak i Norge (Gording Stang 2007). Elisabeth Larsen, som er stipendiat på Høgskolen i Oslo sier det slik:

Omfanget av hjelpetiltak i barnevernet har økt betydelig de siste 10 årene. Støttekontakt og besøkshjem er mye brukte, men forholdsvis lite utforskede tiltak. Man kjenner lite til om de fører til endringer for foreldre og barn, heller ikke hva som kan være hjelpsomme elementer i prosessen.¹³

Men noe er skrevet. Min fremgangsmåte har vært slik: Det første jeg gjorde var å lese litteratur om hjelpetiltak og om barnevernet. I dette arbeidet er det to viktige oppgaver: hva er de sentrale debattene i feltet og hvilke navn er det som det stadig refereres til? Jeg brukte Bibsys til å søke på emneord som "hjelpetiltak og barnevern", og fant tidlig ut at debattene om "hva virker" og "evidensbasert praksis" var mye omtalt i feltet.¹⁴ Dette ble bekreftet av så å si samtlige av mine informanter i Trondheim, ikke som en teoretisk konstruksjon, men som noe de diskuterte og forholdt seg til hele tiden, også i forbindelse med LINK. Deretter fant jeg fram til arbeidene til de sentrale personene i feltet, og fant fram til det jeg kunne av evalueringer, masteroppgaver og doktorgrader om hjelpetiltak i barnevernet. I tillegg til dette benyttet jeg Idunn.no som er den sentrale tidskriftsportalen i Norge, og fant fram til relevante tidsskriftsartikler ved å søke på emneordene: barnevern, hjelpetiltak, evidensbasert, MST, PMTO Og til sist bruke Google for å finne fram til debattinnlegg av sentrale aktører og premissleverandører i feltet.

Oppsummert fant jeg at noen sentrale navn går igjen (Kvello, Ogden, Killen, Backe-Hansen, Sandvik og Buckholdt). Og videre, at spørsmål om evidensbasert praksis står sentralt i barnevernsfeltet.

Men, kunnskapsoversikt kan være så mangt. Ettersom både NIBR og FAFO nylig har laget detaljerte kunnskapsoversikter over hjelpetiltak i Norge og internasjonalt (Kristofersen m.fl 2006; Halvorsen m.fl 2006, Gjerustad m.fl 2006), har jeg sett dette som en mulighet til å fokusere litt mer systematisk på de diskusjonene som omgir feltet. Den empiriske observasjonen, som også gjenfinnes i litteraturen om barnevern, sosialt arbeid og arbeid med psykisk helse er altså at spørsmål om

¹³ <http://www.bufetat.no/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=6586>. Opprettet november 2006, lesedato 10.11.09

¹⁴ Søk på "evidens" i tidsskriftsdatenbanken <http://www.idunn.no> viser at mange i kategorien "helse og sosialfag" diskuterer dette, men få i kategorien "samfunnsfag".

evidensbasert praksis står sentralt. Disse diskusjonene, og usikkerhet forbundet med dem, var også, slik jeg opplevde det, knyttet til LINK. Hvordan kan en vise at LINK er et godt tiltak når vi ikke driver evidensbasert praktisk arbeid, var det flere som spurte seg. Hvordan kan vi synliggjøre vår tenkning og våre metoder? Dette var spørsmål som lå i feltet selv.

4.2 Kontekstualisering av problemstillinger

Før jeg kan si noe om spørsmålene som vedrører LINK og problemstillingene knyttet til tiltaket, vil jeg derfor si noe om hvordan et tiltak som LINK er plassert i de større diskusjonene (og diskursene) som omgir feltet.

Den historiske forskningen om barnevernsinstitusjoner og fosterhjemsplasseringer, hvor voksne mennesker har blitt intervjuet om sin barndom og sine erfaringer med barnevernet gir ingen enkle svar på hvordan barnevernet (og staten) bør forholde seg i dag (se for eksempel Hagen 2001, Ericsson 1996 og 2009, Andenæs 2001).

I sin bok om barnevernets historie formulerer Gerd Hagen to av barnevernsarbeiderens etiske og moralske dilemmaer på denne måten:

- Når skal en gripe inn? Hvor går grensen mellom omsorgsvikt og en noe avvikende omsorg og oppdragelse?
- Er det sikkert at den omsorgen som det offentlige kan gi, er bedre enn foreldrenes omsorg og oppdragelse? Historien kan fortelle at det ikke alltid har vært tilfellet. (Hagen 2001: 225-226)

For noen ble det grepet inn for sent, for andre for tidlig. Noen steder skulle det ikke ha blitt grepet inn i det hele tatt. Ved mange barnevernsinstitusjoner så langt som inn til på 1970-tallet skjedde det overgrep, barn som ble utsatt for overgrep fra andre barn, fra ansatte, og som ble utsatt for krenkelser som ligger innebygd i selve institusjonaliseringen, av systemene som må opprettholdes og regler som må følges (se *Omsorg og overgrep*, 2007). Et av de mest alvorlige og derfor vanskelige problemstillingene kriminologen Kjersti Ericsson (2009) reiser i sin bok om barnevernet *Samfunnets Stebarn* er omsorgens status og betydning i feltet. Hun slår fast flere steder at det de fleste barna (i dag voksne) snakker om at det de manglet, var omsorg. Men den omsorgen fra en far eller mor, som barn som har det dårlig kanskje aldri har fått, er det vanskelig å bøte på i en offentlig institusjon. Det

er flere grunner til dette. Tillitsforholdet kan ikke, og bør kanskje heller ikke, bli mellom barn og ansatt, som mellom barn og en foresatt.

Den ansatte skal forholde seg til mange barn i institusjonen, og har kanskje egne barn hjemme. Hun eller han går hjem fra jobb og har et eget og annet liv utenfor institusjonen. Det virker urimelig å tenke seg at en ansatt skal kunne gi barn som ikke er hennes egne den samme kjærligheten og oppmerksomheten, den fysiske kosen og nærheten, hun gir til sine egne barn. Dessuten er det et dilemma ikke bare at den ansatte som følge av arbeidstid, turnus og ferier, går inn og ut av barnets liv, men kanskje også skifter arbeidsplass. På denne måten viser deler av barnevernsforskningen i likhet med forskningen på eldreomsorg og pleie av syke i sykehus, at den gode hjemlige omsorgen aldri kan erstattes av den offentlige omsorgen (Wærness 1992, Basberg 1999, Vike 2004). Imidlertid trenger den ikke være dårligere, den er annerledes (Leira 1992). Samtidig vil jeg hevde at det er moralsk og etisk enklere å tenke over og å teoretisere disse spørsmålene når barn ikke er involvert.

Dersom relasjonen mellom en eldre mor og en voksen datter er dårlig, er det ikke vanskelig å tenke seg at den eldre moren vil ha det bedre på et pleiehjem enn om hun skulle bo hjemme hos sin voksne datter og bli pleiet av henne. (I denne diskusjonen ligger også en kjønnsdiskusjon). Dette kan innrammes i en sinnelags vs pliktetikk diskusjon, og jeg mener det er gode argumenter for å snakke om pliktetikk heller enn sinnelagsetikk i offentlig omsorg. En kan ikke forvente av en sykepleier at hun skal vise ekte følelser av kjærlighet overfor en pasient (Basberg 1999), en kan imidlertid forvente at en hun oppfører seg med respekt og oppmerksomhet. Når det gjelder barn blir imidlertid problemstillingen annerledes – og vanskeligere. Når barnevernet intervenerer er det - med unntak av grove feiltolkninger av relasjonen barn- foresatt (eller psykisk/mental sykdom hos barnet som gjør at barnet faktisk lyver om sin omsorgssituasjon) - når det vurderes som skadelig for barnet å være sammen med sine primære omsorgspersoner. Det er når barnet har det så dårlig sammen med sine primære omsorgspersoner, og viser tydelige tegn på skader – psykiske og fysiske – at spørsmålet om offentlig omsorg melder seg. De skadene barnet da er utsatt for, kan kanskje aldri repareres.

4.3 Evalueringer av hjelpetiltak

Fokuset i deler av utredningsforskningen av hjelpetiltak er ofte rettet mot å måle effektene av ulike tiltak. Denne forskningens resultater kan oppsummeres langs tre hovedspor. 1. Vi vet for lite til å

konkludere om tiltaket har effekt. 2. Det er nødvendig med mer forskning, og helst longitudinelle studier. 3. Tiltaket virker lovende.¹⁵

Det er tiltakene og deres effekt på den en i kriminalitetsforskningen kaller residiv¹⁶ – tilbakefall – som en ønsker, men ofte ikke har midler til, å studere.¹⁷

I kvalitative studier av typen "Næromsorgsør – en evaluering av et hjemmebasert tiltak for jenter i alderen 14 – 18 år" (Sagatun 2005) eller SNU (Fjeldseth m. fl 2007), blir tiltaket omtalt som lovende, men forskerne opplever likevel ikke selve evalueringen som forskningsmessig tilfredsstillende, fordi en har hatt for liten tid, for trange økonomiske rammer og ikke vet noe særlig om langtidseffektene av tiltakene. Dette er imidlertid en kritikk som også rettes mot evalueringer av evidensbaserte tiltak (for eksempel Kvello 2007). Kvello refererer ikke eksplisitt til studiene jeg her har nevnt, men fremmer dette som en generell uttalelse. Imidlertid retter forfatterne av disse studiene kritikken mot seg selv og sine arbeidere.

De tiltakene, hvis effekter og eventuelle suksess lettest lar seg måle, er strukturerte programmer som Marte Meo, MST osv rettet mot atferdsregulering av barn/ungdom og voksne. Atferdsreguleringen i forhold til barn/ungdom kan være rettet mot vold/utagering, kriminalitet, bruk av rusmidler og annen anti sosial eller dysfunksjonell atferd. For foreldrene kan deltakelse i programmet handle om å lære å sette grenser overfor sine barn, kommunisere bedre og tydeligere, få økt forståelse for hvordan det en sier og gjør virker på den andre osv.¹⁸

Funnene fra disse programmene er positive (se for eksempel Vik et al. 2008; Amlund, Hagen og Ogden 2006), vurdert innenfor tidsrammen av selve programmet. Foreldre *blir* flinkere til å sette grenser overfor barna sine når de har gått gjennom et tolvukers program med en terapeut, og barna som bruker vold til å løse konflikter finner andre måter å forholde seg til og å mestre konflikter på. Metastudiene/evalueringene peker likevel på at en vet lite om langtidseffektene av deltakelse i programmene (Kvello 2005, NIBR 2006).¹⁹

¹⁵ For eksempel Lars B. Kristoffersen, Sidsel Sverdrup, Thomas Haaland og Inger-Helene Wang Andresen (2006): Hjelpetiltak i barnevernet – virker de? NIBR-rapport 2006:7, Røys mfl 2007, Tjelflaat og Ulset 2008.

¹⁶ For en kritikk av dette se doktoravhandlingen til Ingeborg Marie Helgeland 2007.

¹⁷ Øyvind Kvello, Aftenposten: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article1252048.ece>, Kvello, Øyvind (2008): *Oppvekst*. Oslo: Gyldendal, Øyvind Kvello (2007): BVpraxis, nr 1 : <http://www.ntnusamfunnsforskning.no/file2.axd?fileDataID=c881b94e-df1f-48bf-bc24-d88e196ffaa2>

¹⁸ Se for eksempel Angel 2004, Sandvik 2007; Nordby Salo 2007, Angel 2004, Smedslund 2008, Krogh 2009

¹⁹ To nyere studier viser som jeg skal komme tilbake til i kapittel 8 at det går bra med 1/3 av barnevernsbarna og dårlig med 2/3, se Helgeland 2009 og Calusen og Kristoffersen 2008.

For kvalitative studier er det ofte ikke effektmålinger knyttet til atferdsendring, men relasjonsarbeid som forutsetning for atferdsendring som står i sentrum (for eksempel Sagatun 2007, Sandvik 2007).

Utgangspunktet for noen av disse studiene er at barnets/ungdommens atferd sees som en normal og sunn reaksjon på en vanskelig livssituasjon, ikke som egenskaper ved barnet, og relasjonsarbeidet settes i sentrum. Det vil si at det er i relasjonen til miljøterapeuten og familien barnet/ungdommen arbeider med og bearbeider sine skader. Dette fokuset, og utsagnet om at barnet/ungdommen har en normal og sunn reaksjon på en vanskelig livssituasjon, er utsagn som flere av miljøterapeutene ved LINK kunne stille seg bak.

Et eksempel jeg har blitt meddelt av flere informanter i forbindelse med diskusjonen om evidensbaserte metoder og forskning, og om forståelser av hva et komplekst problem hos en ungdom er; hvordan en diagnostiserer eller setter merkelapper på ungdommer, er dette:

Skolen og politiet sender bekymringsmelding til barnevernet om ungdommen Sven. Han driver med vagabondering, noe som oppfattes som svært bekymringsfullt. Barnevernet sjekker saken og kobler inn en familieterapeut. Familieterapeuten finner raskt ut av grunnen til at Sven *vagabonderer*. Hver gang far drikker – og det gjør han ofte – blir han full og aggressiv. Sven går ut når han ser at far begynner å drikke. Svens atferd – vagabondering – er altså et svar på en situasjon han ønsker å unngå. Det ville følgelig være underlig å skulle "behandle og atferdskorrigere" Sven for vagabondering, når vagabonderingen er en fornuftig og klok måte å forholde seg til fars alkoholbruk på.

Og videre, om en forutsetter at Sven har pådratt seg mange og store psykiske skader etter å ha levd med en voldelig og alkoholisert far i mange år, og tiltak settes inn for å hjelpe ham, aktiviseres store sett av spørsmål. Hva slags hjelp bør Sven få? Hvor lenge bør Sven hjelpes før en kan begynne å forvente at hjelpen virker? Og, hvordan kan en måle effekter av tiltak på Svens liv, nå og i framtiden? Hva bør effektmålene i så fall være? Og, kan en, etter tid være sikker på at de eventuelle positive effektene av et hjelpetiltak skyldes et spesifikt tiltaks siktemål, eller var det kanskje noe annet som skapte en positiv effekt. Flere miljøterapeuter og familieterapeuter jeg har intervjuet har satt ord på at de ofte har blitt overrasket når de har truffet klienter flere år etter at de var sammen i et hjelpetiltak. Familieterapeuten Gunnar sa det slik:

Jeg slutter aldri å bli forbauset over de tilbakemeldingene jeg får fra folk. Altså, jeg har aldri opplevd at folk har sagt tusen takk for de gode spørsmålene dine og for de fine

intervensjonene. Men jeg har opplevd mange ganger at folk har sagt at de husker den gode kaffen jeg lagde, eller at vi lo av en vits og spiste pizza.

Med dette mener jeg å problematisere det særlig evalueringsforskningen som etterlyser evidensbaserte tiltak ser ut til å ta for gitt, nemlig at det er mulig å måle effekter av tiltak nokså presist, om en har de rette metodene – følger et design nøyaktig, stiller de rette spørsmålene og har definert problemet nøyaktig. Og la meg da raskt legge til at evidensbaserte metoder kan være og virke utmerket, selv om det er vanskelig å etablere bevis for langtidseffekter. Gunnars uttalelse peker videre på kompleksiteten i menneskelivet, slik at blant de mange tingene som skjer i et menneskes liv, vil det være vanskelig å si at effekten av programmet skyldtes de intervensjonene og ikke de. Flere enn Gunnar har også erfart at de blir overrasket over hva folk har festet seg ved når det gjelder endringsarbeid (se for eksempel Angel 2004; Moen 2009). Spørsmålet er naturligvis hvordan en best imøtekommer slike krav, men også om det overhodet er mulig (sml. Angel 2004). *Fordi dette temaet står sentralt i feltet og omtales av nesten alle mine informanter, skal jeg kort drøfte evidensbaserte metoder og evidensbasert forskning.*

4.4 Evidensbasert praksis

En ansatt i barnevernet på ledernivå sa det slik:

I dette feltet blåser det vinder, som alle hiver seg på. Nå er det evidensbaserte metoder og evidensbasert forskning. Men hva er egentlig det?

Evidensbaserte systemer, skriver Angel, og evidensbasert praksis, har fått stor utberedelse innen medisinen de senere årene. [...] "Evidence" kan oversettes med bevis, noen oversetter evidensbasert praksis til kunnskapsbasert praksis [...] efaringsområde som grunnlag for tiltak skal erstattes av "sikre bevis". (2004: 27). Som mange av informantene i feltet også sier, kan målbare programmer være bra når det er tydelige problemkomplekser å arbeide med (vold, rus, stjeling), og når det dreier seg om familier som bare har kommet litt galt ut når det gjelder grensesetting og kommunikasjon med barna, men som for øvrig har ressurser som venner, nettverk, lønnsarbeid og trygg bolig å trekke på.²⁰ En informant sa de slik:

²⁰ MST-forskningen legger vekt på effekt, skriver Sandvik, og på hva som virker i betydningen at den negative atferden blir redusert, men den gir ikke svar på hvordan foreldre og ungdom opplever å motta bistand (Sandvik 2007: 7).

Evidensbaserte metoder – og evidensbasert forskning – kan ha mye for seg når problemet er skarp stillet og man vet at det en behandler er det som bør behandles. Er det bare far eller mors manglende grensesetting overfor et ellers velfungerende barn, og som gjør at mor og far ikke kommer seg av gårde på jobb, er min erfaring at trening i grensesetting over en kort periode er utmerket. Men jeg er mye mer i tvil når det gjelder kompliserte og sammensatte problemer.

En multisystemisk terapeutisk tilnærming (MST) er antakelig en god tilnærming i familier uten spesifikk overgrepstematikk. Er derimot barnets/ungdommens skader og dårlige sosiale tilpasninger forårsaket av overgrep og alvorlig omsorgssvikt (foreldrenes rusbruk, omsorgssvikt, voldsbruk, seksuelle overgrep og grove krenkelser), må en systemisk tilnærming skille klart mellom for eksempel familiens påviselige og lite hensiktsmessige kommunikasjon, manglende grensesetting, uklare rammer osv. mot ungdommens opplevelse av å være i en skadelig og farlig situasjon (sml. også Isdal 2000; Killén 2004).

La meg gi et eksempel fra mitt feltarbeid på LINK. En av ungdommene, Ragnar, har i likhet med alle de andre vokst opp under vanskelige forhold. Han er opptatt av kjøleskapet på LINK (se også kap. 6. 4). Min tolkning av dette, og som senere blir bekreftet av miljøterapeutene, er at Ragnar ikke er vant til å ha tilgang til et stort kjøleskap fullt av pålegg, grønnsaker, majoneser, smør, delikat innpakkede middagsrester og kaker. Og, dersom denne tolkningen er rett; hvordan måler en effekten av at Ragnar antakelig for første gang i sitt liv har tilgang til et fullt kjøleskap? Hva vil dette gjøre med ham på sikt?

I de diffuse tilfellene, der hvor en ikke helt vet hva som er problemet, eller i de tilfellene hvor vi snakker om store skader både hos foreldre og barn/ungdom, eller komplekse og sammensatte problemer, blir det antakelig mye vanskeligere både å lage gode tiltak og å måle effektene av dem.²¹ Dette betyr altså ikke at ikke evidensbaserte praksiser kan være gode, bare at de, og dette gjelder jo de aller fleste tiltak, har begrenset gyldighet og passer best for ungdom og voksne med et spesifikt sett av problemer det er mulig å avgrense.

²¹ Dette er en av de viktige problemstillingene til Helgeland, men også andre som har vært opptatt av konsekvenser av skader påført barn, og som så blir skadete voksne er opptatte av dette (for eksempel Kirkengen 2005, Helgeland 2009, Moen 2009). Vitenskapsteoretisk kan det også føres interessante diskusjoner her. For kritiske innvendinger mot evidensbaserte programmer og evidensbasert praksis som MST; PMTO; Marte Meo osv se Angel 2004; Krogh 2009.

Det andre er imidlertid, som i tilfellet med Ragnar, at selv om vi forutsetter at det er mulig å måle økt tilfredshet med livet og større selvtillit som vi med rimelig sikkerhet mener kan tilskrives LINK, kan vi likevel ikke vite om LINK vil få varig virkning på hans liv.

5. Rammer og innhold: Hva skjer på LINK?

5.1 Huset -jevnaledertiltaket

Huset ligger litt for seg selv utenfor byen i et vakkert, ganske flatt landlig område. Det ligger en liten låve ved siden av huset. Til sammen gir huset og låven en følelsen av å komme inn på et lite tun når en kommer til LINK. Huset er koselig og pent pusset opp. Det har en trapp opp til inngangspartiet og en stor veranda med bord og stoler ved siden av inngangsdøren. I første etasje er det en velorganisert gang med trapp opp til annen etasje. Innenfor gangen er det et stort kjøkken med langbord, et bad og en hyggelig og ganske stor stue. I andre etasje er det to kontorer, ett lite med to kontorplasser og ett litt større med fire kontorplasser. Det er et hyggelig bad med dusj og do, et samtalerom og et biljardrom. En stor hall fordeler disse rommene, noe som gjør at det virker luftig, og større enn det er. Huset er fint, hjemlig, men mangler soverom for at det skulle vært et "ordentlig" hjem. Det er litt lite for ni/ti ungdommer og tre/fire voksne. Kommunen leier huset og låven. De ansatte i LINK hadde ønsket at kommunen kunne kjøpe eiendommen slik at de kunne ha tatt i bruk låven. Den ville egnet seg bra både til å ha biljardbordet i (rommet det står i nå inne i huset er litt lite) og et verksted hvor de kunne mekke sykler. Etter middag:

Mye ligner på livet i en vanlig familie, og noe gjør det ikke. Ungdommene kan slappe av, og dette gjør det litt kjedelig for den som er på feltarbeid. De kan spille biljard, gjøre lekser, hoppe på trampoline ute, se TV eller spille TV-spill, gå en tur, ta med seg en venn eller venninne til LINK, være sammen i et lite "snakkerom" med en liten sofa og to stoler, eller henge rundt på kjøkkenet eller i stuen.

5.2 Ungdommene

Jeg har truffet åtte av de ni ungdommene som er i tiltaket. De har alle sammen på ulike måter traumatiserte barndommer. Felles for dem er imidlertid som nevnt at de ikke er tradisjonelle "problembarn" i betydning voldelige, kriminelle og rusbrukende. De blir omtalt som, og jeg opplever dem også slik, som ganske innadvendte, og mange av dem litt forsiktige, unge mennesker, med mange tapsopplevelser i livet. Familieterapeuten er opptatt av at en må forstå at disse ungdommene har helt normale reaksjoner på svært vanskelige oppvekstforhold.

Tre jenter og fem gutter har vært regelmessig i tiltaket under mine observasjoner. Den eldste er 17 den yngste 12 år. To av ungdommene bor sammen med begge foreldrene, en bor sammen med sine søsken, og resten bor sammen med den ene av foreldrene; en med far, fire med mor.

5.3 LINKs teoretiske grunnlag og metoder

LINKs mål er å skape trygghet og tillit gjennom å gi hjelp og støtte med utgangspunkt i jevnaldertiltaket. Det er dette som skal skape grunnlaget for endring. Den viktigste metoden er som beskrevet innledningsvis arbeid med endring forankret i relasjonsarbeid. Det er jevnaldergruppa som er den arenaen der atferdsendringen skal skje, gjennom bevisstgjøring og rollelæring. Poenget med jevnaldertiltaket er å tilby ungdommene en skjermet gruppe hvor de kan få sosial trening. Virkemidlene som LINK bruker for å skape trygghet og tillit skjer som nevnt i kapittel 1 blant annet gjennom *kjøkkenaktivitet og lek*. I praksis er dette endringsarbeidet forankret i to sentrale forhold:

1. Gjennom at LINK tilbyr en *trygg og forutsigbar struktur* kombinert med stor *fleksibilitet* rundt møtene i jevnaldertiltaket for ungdommene.

Det lages og spises middag til samme tid hver dag, det er faste tider for husmøter, en fast dag for aktiviteter utenfor huset osv. Måten disse aktivitetene gjøres på viser samtidig at LINK klarer å kombinere det å holde og opprettholde en fast struktur, samtidig som miljøterapeutene utviser stor fleksibilitet overfor ungdommene. Det er middag til fast tid, og alle sitter sammen ved bordet, men er en ungdom ikke sulten eller vil ha noe annet enn maten som blir servert, kan han eller hun la være å spise eller spise noen brødskeer. Mine observasjoner viser at dette skjer, men ikke ofte. Det er altså ikke slik at om en eller to ungdommer ikke vil spise, eller vil ha noe annet å spise, følger de andre ungdommene etter. Videre deltar ungdommene i kjøkkenaktivitetene, i selve matlagingen, i å dekke på og av bordet, i tillegg til den sosiale treningen det innebærer å delta i samtalen rundt bordet og å bidra til å skape god stemning. Miljøterapeutene legger dette opp i en atmosfære av varme, tilstedeværelse og humor.

2. Gjennom miljøterapeutenes *empatiske grunnholdning, gruppefokus og relasjonelle handlinger*.

Fokuset for endringsarbeidet er rettet mot sosiale og praktiske ferdigheter, og hvor tanken er at jo flere sosiale og praktiske ferdigheter en ungdom har innøvd og føler at han eller hun behersker, jo bedre vil de ha det i andre sammenhenger også. De ansatte i LINK arbeider med miljøarbeid i gruppen, noe som betyr at de bruker gruppen og det som skjer mellom ungdommene i gruppe og dem selv, som utgangspunkt for samtaler. Det er et "her og nå"-fokus – en må ta tak i de spørsmålene, utfordringene, gledene og problemene som byr seg i situasjonene og så arbeide med det som utgangspunkt. Det er med andre ord ikke lagt vekt på et veldig strukturert opplegg med spesifikke terapeutiske intervensjoner (for en oversikt over dette

i barnevernsfeltet se, for eksempel Hovde og Rohde 2009), men å spille på gruppedynamikk og tenke læring og sosial trening ut fra denne.

Mange av ungdommene har for eksempel problemer med å håndtere konflikter, eller å komme frem med sine synspunkter på ting som blir diskutert; enten fordi de er sjenerte eller fordi de har dårlig utviklet språk og liten trening i å snakke, eller er vant til uklare grenser og dårlig struktur i familien. Gruppesammensetningen blir derfor viktig for LINK, det å velge ut ungdommer som kan være sammen i en gruppe hvor det ikke er for mange dominerende personer eller for mange som over hodet ikke tar initiativ.

Det er viktig å understreke at en *metode* som er *miljørettet* og som tar utgangspunkt i *deltakerne* i gruppen, betyr noe helt spesifikt, på samme måte som ordene *relasjon*, *mestring*, *samspill* og *refleksjon* gjør det. La meg spesifisere dette noe. Miljøterapeutene har slik jeg har sett dem en (profesjonell) orientering overfor ungdommene som er preget av en *empatisk grunnholdning* (Levinas 1985, Løgstrup 1998) og som handler om å *se den andres ansikt* og orientere sine handlinger etter det den andre uttrykker som sine behov (fordringer) (sml. Vetlesen og Nordtvedt 1994: kapittel 2). De har også en grunnleggende *relasjonell*²² tilnærming til arbeidet. Den relasjonelle tilnærmingen til arbeidet er et metodisk grep, som også er knyttet til handlingsplanene til ungdommene. En ungdom som strever med en opplevelse av sosial isolasjon og ensomhet, kan som jeg har nevnt foran sette opp som handlingsmål at han eller hun skal ta kontakt med en medelev på skolen. Men, miljøterapeutene på LINK vil også ha dette – arbeidet med å bryte opplevelsen av ensomhet og sosial isolasjon - som fokus og handlingsmål overfor den spesifikke ungdommen (og ungdommene) i gruppen. Dette betyr at det reflekterende og bevisstgjørende miljøterapeutiske arbeidet er tenkt å foregå, og faktisk foregår, i tilknytning til de situasjonene som oppstår i gruppen – i relasjonene hos ulike ungdom/miljøterapeuter. Hos miljøterapeutene i LINK kommer disse orienteringene til uttrykk som tilstedeværelse, deltakelse og omsorg – miljøterapeutene viser i handling slik jeg har observert det - og de setter ord på det både direkte og indirekte i samtaler med meg - at de *bryr seg om den andre* og tar den andre på alvor.²³ Denne *empatiske grunnholdningen* er teoretisk begrunnet gjennom sine referanser til fenomenologi og moralfilosofi, men den blir altså også *bøyd ned til de konkrete situasjonene*, for å låne en uttrykksmåte fra den norske sykepleieren og filosofen Kari Martinsen (1989). For en miljøterapeut er denne holdningen ikke bare noe en sier en har, men noe

²² At det sosiale er relasjonelt og at mennesket ikke kan forstås annet enn som grunnleggende relasjonelt er avgjørende for fenomenologiens vitenskaps teoretiske posisjon. For en fin utlegging om dette se Fuglseth 2007.

²³ Dette er deler av det den tyske filosofen Heidegger la vekt på da han utla begrepet *omsorg*. For diskusjoner av omsorgsbegrepet, omsorgsrelasjoner og omsorg sett fra ulike posisjoner se for eksempel Wærness 1991, Basberg 1999 og Leira og Saraceno 2006.

en *gjør* – og har *øvd på å gjøre* gjennom sin trening til å bli miljøterapeut. Derfor er den også en metodisk innretning. Ordet *metode* kommer av gresk og betyr å følge en bestemt fremgangsmåte når en er på vei mot et bestemt mål (Finstad 1997). Målene til LINK er å øke følelsen av mestring, selvtillit og ferdigheter hos (introvert) ungdom som sliter med angst og ensomhet. Dette må skje gjennom å skape tillit og trygghet, og en forutsetning for å skape trygghet og tillit er de handlingene en empatisk grunnholdning legger grunnlaget for hos miljøterapeutene. Miljøterapeutene i LINK arbeider og tenker i tillegg relasjonelt og med gruppen som utgangspunkt – mitt forhold til den enkelte ungdommen, den enkelte ungdommens forhold til de andre ungdommene i gruppa, den enkelte ungdommens forhold til signifikante andre utenfor jevnaldertiltaket. Eksempler på dette er at konflikter mellom to av ungdommene i gruppa løses *i gruppa*, ikke *utenfor*. Konflikter sees ikke (bare) som knyttet til og forårsaket av egenskaper ved enkelte personer, men også som resultat av dynamikken mellom to personer i en spesifikk situasjon. Når konflikter løses i gruppen innebærer det at de som er involvert direkte i konflikten får snakke om hvorfor det ble konflikt og hvordan de opplevde konflikten. Har konflikten angått resten av gruppen indirekte blir de også invitert til å sette ord på hvordan de opplevde konflikten (for eksempel på et husmøte hvor alle samles og snakker sammen en gang i uken). På denne måten får både de som har vært direkte og de som har vært indirekte involvert i konflikten være med på et *bevisstgjørende refleksjonsarbeid* rundt årsakene til konflikten og hvordan det følte. Gjennom dette får ungdommene øvelse i å både se seg selv og sine egne sårbare sider, men også å se den/de andres. Rogers far sa det slik:

Roger har blitt mye mer moden, han aksepterer mer av andre og han har fått bedre innsikt i hvem han er og hvordan han virker på andre.

Uttalelsen til Rogers far er et eksempel på at det er slik det oppleves, også for ungdommenes viktige andre.

5.4 Hvordan arbeider miljøterapeutene på LINK og hva lærer ungdommene?

Mitt utgangspunkt er samhandlingsdata fra feltarbeidet (sml. Fangen 2004). Utgangspunktet for mine observasjoner er spørsmålene: Hvordan arbeider miljøterapeutene på LINK? Hva er deres metoder? Hva gjør de og hva tenker de om det de gjør? Feltobservasjonene sensitiverte meg imidlertid i forhold til at et fruktbart inntak til disse spørsmålene var: hva lærer ungdommene på LINK? Grunnene til dette er flere. For det første fordi miljøterapeutenes kompetanse er en kompetanse som omsettes i praksis – det er lettere å få en forståelse av hva de gjør ved å følge med

på hva de gjør, enn ved å bare snakke med dem om hva de gjør. Kunnskapen jeg får del i gjennom observasjon blir mer detaljert og derfor rikere. Jeg skal eksemplifisere dette.

Måten de snakker til ungdommene på, måtene de forholder seg til dem på, måten de lager mat, planlegger og forbereder utflukter, og samtalene de har med ungdommene i forbindelse med dette, er lettere for meg å observere, enn for miljøterapeuten å snakke om. Dette skyldes trolig sider ved all praksiskunnskap – når man kan noe virker det selvsagt og enkelt, men også at det som diskutert over, er uttrykk for en innøvd grunnholdning og konkret praksis. De subtile aspektene ved atferden til miljøterapeutene kan være vanskelig å snakke om. Min erfaring og observasjon er at ”de står fjellstøtt”, og at de inngir tillit og trygghet gjennom sin humoristiske og tydelige måte å være på. Likevel er det mye som er satt ord på. Ungdommene på LINK lærer for eksempel:

Sosiale ferdigheter i forbindelse med:

1. **Hilse:** Hvordan ta i mot fremmede, rekke fram hånden og si navnet sitt, vente til den andre har sagt sitt navn.

Dette kan lyde selvsagt for mange, og derfor noe en ikke trenger å legge vekt på i en evaluering. Faktum er at det å kunne hilse; å ta imot hverandre, og fremmede, ikke er noen selvsagt kompetanse verken hos ungdom generelt, eller hos ungdommene på LINK. Dette handler ikke først og fremst om å lære høflighetsformer og høflighetsfraser, men om å tørre å være synlig overfor andre, møte blikk, tørre å snakke og å ta initiativ. Å øve på å hilse og å presentere seg kan også handle om å indirekte øve seg på å ta bussen, eller å gå på et reisbyrå og bestille tur til Kreta. Miljøterapeutene på LINK øver derfor bevisst med ungdommene på dette.

Metoder som er blitt nevnt og som jeg har observert:

A. Rollespill om hvordan det føles å ikke bli sett og tatt imot. Man bytter på med å være den som kommer inn i rommet og ikke blir sett; hilst på og tatt i mot. Så snakker man om etterpå hvordan det var å komme inn i rommet og ikke bli sett og tatt i mot.

B. Rollelæring hvor miljøterapeuten selv er påpasselig med å ta imot ungdom og fremmede på en inkluderende måte, reiser seg opp når fremmede/nyankomne kommer inn i rommet, ber dem sette seg, byr på kaffe eller noe å spise. På denne måten får ungdommene demonstrert i praksis hvordan man gjør det. De får med andre ord tydelige eksempler og dermed noe å forme seg etter.

C. Bevisstgjøring via samtale i "vanlige" situasjoner. Et eksempel fra en situasjon: En ungdom kommer inn i gangen, går forbi kjøkkenet og setter seg i stuen. Etter en stund går en av miljøterapeutene inn i stuen og sier: "Du Anders, jeg har ikke fått hilst på deg i dag jeg" Anders ser opp og sier: "Hei", med et smil. Så snakker de litt om hvordan dagen til Anders har vært før de setter seg ved bordet for å spise middag sammen med de andre ungdommene og voksne.

D. Bevisstgjøring hvor miljøterapeuten snakker på forskjellige måter, ofte ved bruk av humor, og sier noe hyggelig til ungdommen som for eksempel kommer inn uten å hilse, ser ned og setter seg i sofaen. Miljøterapeuten går etter og sier: "så hyggelig å se deg, har du stressa fælt nå?"

2. Ritualer: Spise sammen, vaske hendene før middag, passe på at alle ved bordet får mat, sende gryter og fat, lytte til og delta i samtalen rundt bordet, tåle stillhet, rydde etter seg, bidra til at det blir god stemning rundt bordet.

Metoder: a. bevisstgjøring gjennom dagligdagse samtaler; rollelæring,

b. turtagning (at en og en snakker om gangen),

c. tydelig grensesetting på overkommelige grenser med humor som virkemiddel. Et eksempel: en ungdom har glemt å vaske hendene før hun setter seg ved bordet for å spise middag. Miljøterapeuten henvender seg til vedkomne og sier med et stort smil " Du må vaske henda før du setter deg, alle må det vet du" så ser hun på meg og sier "og hva med deg Cecilie, har du vasket hendene?"

3. Grensesetting: Diskutere hendelser, samtale om løst og fast og sette ord på egne ønsker og behov. Dette fokuset på grenser gjøres og fokuseres hele tiden, under lek, aktiviteter, når en slapper av i stuen og på husmøter og i forbindelse med all samhandling. Metode: Miljøterapeutene er veldig tydelige på sine egne grenser overfor ungdommene og bruker formuleringer som "Jeg liker og jeg liker ikke", "nå blir jeg redd", "dette synes jeg var veldig fint", "nå ble jeg usikker", "dette er vanskelig for meg", "dette blir jeg glad av" osv. I motsetning til generelle eller dømmende utsagn av typen "man bør", "nå må du ta deg sammen" osv. I tillegg har miljøterapeutene mange støttende intervensjoner som ofte inneholder en invitasjon til samtale: "Du er flink til å lage kake du!" "Så mye initiativ du tar i dag, har du hatt en fin dag i dag kanskje?" osv

Miljøterapeutene inngår aktivt i relasjoner og i gruppen, gjennom fellessamtaler, individuelle samtaler og felles aktiviteter.

I tillegg lærer ungdommene at man kan stole på noen voksne.

Fysiske ferdigheter

Kroppskontroll

Utfoldelestilbud; trampoline, fotball, biljard, dart, gå turer, ake, stå på ski

Det er både gjennom det konkrete tilbudet LINK gir for fysiske aktiviteter, at hjelpemidlene er *tilgjengelige* for ungdommene, og det at de *voksne nesten alltid sier ja* til å være med å spille fotball, kaste dart, hoppe på trampolinen osv, som *gjør* at ungdommene får et reelt felt som de kan utfolde seg fysisk i.

Metoder: Kroppskontakt gjennom lek og sport, leke-slåssing med miljøterapeutene, kos. Gjennom dette lærer ungdommene ikke bare å bli kjent med egen kropp, men de lærer også noe om grenser – egne og andres. Ikke alle ungdommene er like fysiske, men der er - kanskje ikke overraskende - særlig noen av guttene som er det.

I tillegg til dette er de månedlige helgeturene – som ungdommene gleder seg til og setter stor pris på, oftest lagt opp til fysiske aktiviteter. De drar på hyttetur og går tur om høsten, står på ski om vinteren, eller de prøver seg på hundekjøring. Både miljøterapeutene og ungdommene selv er opptatte av den nærheten disse turene skaper.

Faglige ferdigheter

Språk

Metoder: samtaler, bevisstgjøring, rollelæring, engasjement

Miljøterapeutene på LINK lager handlingsplaner med ungdommene med enkle målsettinger, som å gå på skolen hver dag, øve på en sosial ferdighet som å ta kontakt med en medelev på skolen.

Enkeltamtaler, leksehjelp

Faste møter med skolen

Min vurdering av de faglige ferdighetene handler spesielt om den språkutviklingen jeg har observert hos enkelte av ungdommene. Flere har økt sitt ordforråd betraktelig og snakker oftere i hele og sammenhengende setninger. Det faller utenfor denne evalueringens mandat – og forskers kompetanseområde – å vurdere dette mer spesifikt. Jeg har likevel lyst til å peke på at det ser ut til at språkutviklingen - eller den større evnen til å uttrykke seg muntlig – henger nøye sammen med den økte opplevelsen av mestring som ungdommene uttrykker som en konsekvens av å være på LINK.

Oppsummerende om metoder og tilnærminger

Miljøterapeutene på LINK skriver dette om sine metoder og tilnærminger:

For å kunne innfri vår forpliktelse overfor ungdommen; å tilby en skjermet²⁴-miljøterapeutisk arena med mulighet for utvikling og forandring, må vi ha en mangfoldig verktøykasse. Her følger en oversikt over våre tilnærminger/metoder.

Vi må alltid være åpne for nye og andre metoder som kan være mer hjelpsomme for den enkelte.

Miljøterapeutiske tilnærminger: struktur, legge til rette miljø, relasjonsbygging, jevnaldrende

Terapeutiske øyeblikk

Individuelle samtaler

Atferdsregulering

Familieterapi

Narrativ tilnærming²⁵

Nettverksmøter

Sosialpedagogikk

Rådgivning

Veiledning

Miljøterapeutene på LINK opererer med andre ord med et mangfold av tilnærminger og metoder hvor alle aspekter – fra det materielle og strukturbetingede til det psykiske - preger deres tenkning og nedslagsfelt i arbeidet med ungdommene. Det er viktig at LINKs lokaler er lyse og hyggelige, at det serveres middag og kveldsmat til faste tider, at ritualene rundt matlagingen er definerte, at det holdes husmøter til faste tider, gjøres en uteaktivitet til samme tid hver uke. Samtidig utviser miljøterapeutene som jeg har vist stor fleksibilitet, noe som også åpner rommet for å unytte de

²⁴ Med ”skjermet” menes en arena hvor ungdommene på LINK kan få lov til å være sammen og bli kjent med en utvalgt og stabil gruppe ungdom som også har det/har hatt det vanskelig, og hvor de sammen med miljøterapeutene arbeider indirekte og direkte med å bearbeide sine skader, og får oppleve ro, trygghet og stabilitet gjennom den hjelpen, støtten og omsorgen de mottar. En ikke-skjermet gruppe ville kunne være en løsere sammensatt gruppe hvor ungdom kommer og går, og hvor fokuset for samværet ikke er spesifikt miljøterapeutisk.

²⁵ Narrativ betyr fortelling, og en narrativ tilnærming kan bety at en har fortellingen om en families historie, eller den manglende fortellingen om en families historie som utgangspunkt for terapeutisk bevisstgjøring og intervensjon. Se for øvrig kapittel 5.5.

terapeutiske øyeblikkene (bevisstgjøre en ungdom som sier noe spesifikt, ta tid til å løse en konflikt selv om man står på farten til å dra et sted) og gjennom dette drive atferdsregulering.

5.5 Fra en familieveiledning

Familieterapeuten på LINK har en svært viktig rolle i tiltaket. Hun arbeider aktivt med alle familiene, og følger opp ungdommene som ønsker det, med individuelle samtaler. I selve jevnaldertiltaket bidrar hun med en tydelig, varm og bevisstgjørende "stemme" ikke bare overfor ungdommene, men også overfor sine kolleger. Hun insisterer på å fremme perspektiver som handler om at fokuset hele tiden skal ligge på barnets eller ungdommens beste, ved å spørre seg selv og de andre miljøterapeutene i diskusjoner og på møter: " sier vi dette om Reidar fordi det er behagelig for oss, slik at vi kan slippe å kjenne etter at dette egentlig griper inn i noen større ting hos oss selv, eller sier vi dette fordi vi tror det vil være bra for ham?"

Familieterapeuten arbeider etter flere metoder og teknikker. Her er observasjoner fra et terapeutisk møte jeg var til stede ved. Møte var initiert av en av ungdommenes lillebror, som ønsket at familieterapeuten, hans mor og han selv skulle snakke sammen. Han ville at dette skulle skje i LINKs lokaler, noe som også skjedde. Lillebrorens søster hadde også fått tilbud om å være med på denne fellessamtalen, men ønsket ikke det. Familieterapeuten hadde sjekket ut på forhånd om det var ok for dem at jeg var tilstede, og det var det. Gutten hadde bedt om møtet fordi han ville snakke om "det store spørsmålet", men hadde ikke sagt noe om hva dette innebar. Familieterapeuten hadde på forhånd hentet en flippover og tusj i forskjellige farger. Hun hadde fortalt meg før vi startet møtet at hun hadde tenkt å arbeide litt med hva som skulle være den store *rammefortellingen* for gutten, søsteren og moren, fordi hun hadde en mistanke om at det var mye med familiens felles narrativ som ikke var etablert eller på plass. Gjennom små intervensjoner, korte åpne spørsmål og støttende utsagn; Hvordan er dette for deg? Er det ok å stå der oppe, eller vil du sitte? Har du lyst til å tegne hele familien? Vil du kanskje legge inn det nye medlemmet siden familien har enda seg? Ok, vil du tegne inn det nye familiemedlemmet? - fikk gutten, gjennom å tegne symboler for familiens ulike bosteder og boliger, ulike familiemedlemmer og kjæledyr, familiens ulike signifikante andre for første gang svar på og oversikt over hvorfor mor og far var blitt skilt, hvordan konflikten mellom dem hadde vært, hvordan de ulike materielt betingede delen av livet deres hadde sett ut og hvorfor han nå ikke fikk se sin far. Gutten var 11 år. Hele veien trakk familieterapeuten mor inn slik at det var mor som ved hjelp og støtte av terapeuten fortalte historien til sin sønn. Det store spørsmålet viste seg å inneholde flere ting: Hvorfor får jeg ikke se pappa, hvorfor er mamma og pappa sinte på hverandre, hvorfor ble de skilt, hvordan ser pappa ut nå? Familieterapeuten avsluttet seansen etter ca 1 og en

halv time. Hun hjalp gutten til å gjenta historien som nå hadde blitt satt ord på, snakke litt om hvordan han syntes det var å stå på gulvet og tegne symboler på flippoveren, og så ble de enige om neste gang de skulle møtes og hva de skulle snakke om da.

5.6 Livet på LINK

I feltdagboken skrev jeg dette:

Jeg ble veldig imponert over ungdommene på LINK første gang jeg spiste middag i LINKs lokaler. Alle reiste seg da jeg kom inn i rommet, tok meg i hånden og sa navnet sitt. Noen ønsket meg også velkommen. Da vi spiste middag tenkte jeg at de oppførte seg slik veloppdragne barn og ungdom gjør rundt bordet i en stor familie. De sendte fat og gryter rundt til hverandre, praten var løssluppen og litt fleipete. Samtalen rundt middagsbordet dreier seg mye om de voksnes alder og utseende. "he, he, du ser mye eldre ut enn du er, men du ser veldig ung ut. Vet du, du (henvender seg til en kvinnelig miljøterapeut) og Frode (en av de andre ungdommene) hadde vært et utrolig fint par". De voksne ler og er med. Tuller tilbake. Så spør en av guttene om hvor gammel man må være for å få kjøpt øl, og sprit på polet, og det viser seg at han er feilinformert.

Tre ungdommer reiser seg og blir rastløse når de er ferdige med å spise, tar med seg tallerkenen og bestikket sitt, setter det inn i oppvaskmaskinen og går inn i stuen. En av ungdommene likte ikke maten. Han fikk lage seg en tallerken med brødsiver i stedet for. En annen av ungdommene spiste ikke. Men hun ble sittende ved bordet til måltidet var over.

Det er god stemning, og jeg er slått av hvor fysiske ungdommene er. Flere er stadig vekk borti en av miljøterapeutene. En vil lekesloss, to av ungdommene sitter i sofaen tett ved siden av hverandre og er åpenbart i kose-modus, en sitter tett ved en av miljøterapeutene og vil bli klødd på armen. En av guttene holder miljøterapeutene i hendene, hvirvler rundt på stuegulvet, får dem til å vise hvor myke de er og hvor sterke de er. "Du kan du dette, kan du stå på henda? Nei, det tror jeg ikke jeg klarer" "Jada, prøv da vel, du må da være sterkere enn meg?" Nei, husk at jeg er en gammel og stiv dame" " nei, det er du aldeles ikke, du er ung og sprek. Prøv da vel, jeg er sikker på at du kan det". Ok. Miljøterapeuten prøver å stå på henda – det går sånn passe bra, til stor glede for gutten og de andre ungdommene. Når hun reiser seg er hun rød av anstrengelse i ansiktet. Gutten er som en liten valp. Han tikser veldig med øynene og lager tunge pustelyder, er blid og energisk og kanskje litt masete. Bernt sitter i sofaen og

spiller musikkdataspill, en av jentene blir med ham og de har det veldig morsomt, men de snakker ikke mye. Kjæresteparet er rundt hverandre, og i likhet med de andre voksne tenker jeg at han er nok litt mer interessert i henne enn hun i ham.

Noen uker senere:

Det var mer uro i LINK denne gangen. Litt tung stemning. To av ungdommene var ikke lenger kjærester, og gutten i det tidligere forholdet var veldig lei seg. Han møtte, men ba om å få bli kjørt hjem etter et par timer. Jenta ble værende. To av de andre ungdommene hadde sloss forrige torsdag. Den ene hadde utagert og kastet stoler etter den andre. Mandagen etter, på husmøtet, som jeg fikk være med på, snakke de voksne med ungdommene om dette. Hva de andre ungdommene syntes, om de ble utrygge eller redde. En av guttene sa ”bryr meg ikke”, en av jentene sa ”nei, jeg blir ikke redd, jeg er vant til det”. En av guttene var opptatt av grenseoppgangene i forhold til når en skal si fra til de voksne at det ser ut til at det kan bli fysisk krangling mellom to personer, og hvordan man kan vite at det er dette som er i ferd med å skje.

Når jeg spør de voksne om kjæresteforholdet og konflikter og utfordringer i forbindelse med dette er de opptatte av at de må forsøke å bruke gruppen til å hjelpe og støtte både gutten og jenta til å sette grenser utfra deres forutsetninger og behov: for jenta og jenter at det ikke bare er lov til, men viktig å kjenne etter hva man har lyst til og å si nei om det er noe man ikke vil. For gutten at han også må tenke på hva han har behov for, og at det er viktig å finne balanse i kjærlighetsforholdet mellom å gi og ta. De voksne viser ungdommene dette i praksis; ved å snakke om det og ved å være tydelige på egne grenser overfor ungdommene. Når de av ungdommene som har veldig behov for fysisk kontakt blir for nærgående – ubehagelig kiling, småklyping og smådytting – blir de stoppet. LINK blir på denne måten den treningsarenaen det er tenkt å være. I en samtale sa en av miljøterapeutene det slik:

Vi bruker gruppen som treningsarena, og da er det viktig for eksempel når det er konflikter, at vi både kan snakke om dette i gruppen og at vi kan ta enkeltungdommer ut av gruppen. Det var en konflikt mellom to av ungdommene her om dagen. En gikk ut og var rasende, den andre satt ved døra og var lei seg. Da tar vi tak i dette før vi gjør noe annet – altså før vi eventuelt skal på kino eller før vi skal ha husmøte. Så snakker vi med dem om hvordan jeg ville ha gjort det, snakker om hvordan det oppleves for partene i en konflikt

Fra feltdagboken:

To av ungdommene Ruth og Anders snakker sammen, står ved kjøkkenbenken etter middagen og tuller. En av miljøterapeutene står sammen med dem. Anders er stadig "borti" Ruth. Miljøterapeuten henvender seg til Anders og sier: "Nå er det fint om du setter inn i maskinen [smiler] det tror jeg du klarer". Anders svarer: "Nei, huff, tenk at jeg slipper å vaske de forbanna koppene". Så setter han inn sin egen kopp og noen av de andre koppene som står på kjøkkenbenken. Han tar seg litt pålegg og melk og går opp til en av de andre miljøterapeutene for å snakke om noe skolesaker. Ruth er mer kontaktsøkende enn jeg har sett på lenge. Hun blir stående på kjøkkenet og småprate med miljøterapeuten. De snakker om hvilken kino de har lyst til å gå på senere i uka. Anders kommer ned igjen og bråker. Han går veldig tungt. Så spør han om han kan få lov til å lage en kake og det er greit. Han får hjelp til å finne fram det han trenger. En bolle, målebeger, kakemix, resten greier han selv. Når deigen er ferdig går han stolt rundt på kjøkkenet og i stuen og viser fram deigen og spør om folk gleder seg til å få kake. Ragnar virker rolig og blid. Han snakker mer, tøyser mer og smiler mer enn jeg har sett på lenge. Jeg setter meg inn i stuen sammen med Ragnar og Ottar. Tenker at livet på LINK minner mye om livet i en vanlig familie, men hvor det likevel er et institusjonspreg. Dette er også noe som framheves som en styrke av noen av miljøterapeutene. Mange av ungdommene her har institusjonserfaring, og det lille institusjonspreget²⁶ gjør derfor LINK til noe kjent og derfor trygt. Det er noe med de voksnes tålmodighet overfor ungdommene og det at de er så tilstedeværende som lager institusjonspreget. I tillegg til at de er svært pedagogiske i formen – mye mer enn jeg er med mine egne barn. Episoder som dette er ikke uvanlige:

"Har du lyst til at jeg skal hjelpe deg med leksene nå?"

"Nei, jeg orker ikke"

"Jo, kom igjen a, la oss gå opp nå så er du ferdig med det"

"Nei, jeg, vil vente litt til" Gutten tar opp et *Se og hør* og samtalen avsluttes

²⁶ At jeg her snakker om LINKs institusjonspreg kan synes som et paradoks i og med at LINK er et hjemmebasert hjelpetiltak. Institusjonspreget refererer til det som skjer i jevnaldertiltaket – huset - hvor ungdommene er sammen tre ettermiddager og kvelder i uken, og må ikke forstås som at det gjelder tiltaket som sådan.

Min impuls overfor mine egne barn ville være å be dem dempe lyden, alternativt sette meg et annet sted. Jeg ville også ha insistert på leksene. Samtidig, i løpet av de to timene jeg har sittet i stuen har to av miljøterapeutene hatt skoleplanlegging med fire av ungdommene, noe jeg ikke har tatt del i.

Et annet eksempel: TVén står på så høyt at jeg ikke hører hva Ragnar og Ottar sier.

Men, det er åpenbart viktig for ham som har TVen så høyt på, å vise at han er sjefen over TVen og dermed stuen, der og da. Og han som ikke vil gjøre lekser har kanskje behov for å markere at han bestemmer selv. Er det ok at de voksne gir dem så mye service, undrer jeg? Frank har for eksempel sittet med PCen på fanget hele kvelden. Når mine barn sitter lenge ved PCen (to timer) er min impuls å bryte inn, foreslå at vi skal drikke en kopp te, lese noe sammen, snakke om noe. Kl 19.30 engasjerer en miljøterapeut ham i en samtale og de snakker livlig sammen en stund – men fordi TVen er så høyt på hører jeg ikke hva de snakker om.

Min opplevelse er at miljøterapeutene har romslige grenser og at de er mer tålmodige overfor ungdommene enn jeg er overfor mine egne barn. Men, det betyr ikke at de ikke setter grenser, og det betyr heller ikke at de burde sette raskere grenser. Å gi omsorg i en offentlig situasjon er som nevnt noe annet enn å gi omsorg i en privat forelder-barn situasjon, hvor gjensidig kjærlighet og tillit ligger under som et i alle fall ideelt premiss for relasjonen (sml Løgstrup 1985; Wærness 1992; Leira 1992, Basberg 1999; Juritzen og Heggen 2008). Og, setter man for stramme rammer og for trange grenser i en offentlig omsorgssituasjon, risikerer en som arbeidstaker å gjøre det svært vanskelig for seg selv når et viktig og grunnleggende mål er å bygge opp tilliten hos unge mennesker og i en gruppesammenheng hvor en må anta at mange har store tilknytningsskader (sml Killén 2004; Kvello 2008). Å finne den rette balansen er da også et tema for de voksne, og ikke minst tematiserer de behovene for å snakke sammen om hvordan de opplever de ulike ungdommene på godt og vondt, samtidig som de holder fokus på å ikke gjøre enkelte ungdommer til avvikere – verken i forhold til resten av gruppen ("han passer jo egentlig ikke inn her") eller i forhold til personen selv ("hun er egentlig et håpløst case").

5.7 Være eller gjøre

Det ligger en spenning i LINKs arbeid, slik jeg vurderer det, mellom å være eller gjøre. Ungdommene trenger åpenbart et sted å være, et sted hvor det er trygt i betydning at det er trygge stabile voksenpersoner, at måltidene blir servert til omtrent samme tid hver dag, eller; at måltider blir servert i det hele tatt. Dette er som jeg har vært inne på ingen selvfølge for mange av ungdommene i tiltaket. Ragnar går stadig bort til kjøleskapet, åpner det og titter inn. Han har vokst opp med tomt kjøleskap. Flere av de andre barna er ikke vant til å bli servert middag i det hele tatt. I ett av intervjuene med en av jentene forteller hun meg at hun er vant til å spise middag med familien en gang i måneden eller to, og at hun har måttet klare seg selv. Stå opp alene om morgenen, lage mat og komme seg av gårde til skolen. Ikke bare er det ingen andre oppe, mor er så slått ut av gårsdagens drikking at hun ligger rett ut, og det er ingen vist i å prøve å vekke henne. Mot slike bakgrunner blir også betydningen av væredimensjonen – det å få være et trygt sted hvor det ikke forventes at man skal gjøre eller være noe spesielt, å få være i fred, oppleve fravær av bråk mellom barn og voksne, oppleve fravær av deprimerte voksne og voksne som drikker, men isteden voksne som er tilstedeværende, åpenbar. LINK tilbyr et sted å puste ut, ligge på sofaen å lese blader, spille spill, kunne snakke med andre, tulle, leke, som man gjør, eller som vi forventer at man gjør, i mange vanlige familier.

Men, denne dimensjonen er også utfordrende for miljøterapeutene. Flere er i samtaler og intervjuer inne på at det kanskje går tregt framover med mange av ungdommene. De setter ord på det jeg oppfatter som en spenning mellom at det bare skjer små endringer med noen av ungdommene, og de to det ikke skjer noe med i det hele tatt, er de i tvil om klarer å nyttiggjøre seg av tiltaket. Denne spenningen, og dette er min tolkning, skyldes trolig forholdet mellom å være og å gjøre. Følelsen av at det ikke skjer noe, enten det er stabil endring gjennom endret atferd hos ungdommen, at ungdommen selv tar initiativ til samtaler, at det går bedre på skolen, eller at man gjør noe sammen, utfordrer innsikten om at det disse ungdommene kanskje først og fremst trenger er å bare få være. Samtidig sier miljøterapeutene, noe som vil bli bekreftet i kapittel 7, at de får gode tilbakemeldinger fra andre; psykologer, lærere og foreldre om selv de "håpløse" tilfellene. Det er fremskritt i seg selv at disse ungdommene i det hele tatt møter på LINK, at de blir i stand til å inngå avtaler – og holde dem, at de klarer å ta bussen selv til LINK, at de møter på skolen og blir der – og at de av og til snakker om hvordan de har det.

Fordi LINK er et frivillig tiltak – noe som blant annet innebærer at ungdommen kan ringe og si at de ikke kommer, uten at dette får som konsekvens at de blir ekskludert fra tiltaket – blir det også et mål

på LINKs suksess at barna faktisk stort sett kommer til LINK. Et annet mål på LINKs suksess er at flere av ungdommene – også de som er litt mer voksne enn de andre – ønsker å få være på LINK ett år til.

Men, hvordan kan man "måle" suksess i et tiltak som LINK basert på metoder som feltarbeid; samhandlingsdata, observasjon og intervjuer?

Jeg har allerede gitt noen eksempler, og skal gi noen til. Alle eksemplene viser betydningen av å være tilstede, og å fokusere forholdet mellom det hverdagslige og disse plutselige erfaringene en kan få som forsker, av å bli berørt følelsesmessig, som grunnlag for å studere mening, i dette tilfellet tegn på endring og endringsarbeid (sml Fog 1992; Widerberg 2001; Neumann og Neumann 2010).

6. Episoder som grunnlag for tolkning av at ungdommene er i utvikling og endring

6.1 Farfars hotell

Det som har gjort sterkest inntrykk på meg som observatør er likevel små øyeblikk som jeg skal gjøre rede for under. Jeg har lest dem som uttrykk for nærhet og uttrykk for tillit, som ungdommene viser de voksne, og jeg har lest dem som uttrykk for at ungdommene er i vekst og utvikling. Jeg skal gi et par eksempler:

Jeg sitter i baksetet i LINK bilen og en av miljøterapeutene kjører en av guttene, Lars, inn til byen fordi han skal på en aktivitet utenom tiltaket. Lars sitter foran. De første ti minuttene av turen er han taus, men så sier han plutselig til miljøterapeuten:

-Du

-mm

-Du kjører like sakte som farfaren min du

- [miljøterapeuten ler hjertelig] – jasså, gjør jeg det du

-ja, du gjør det, for du er nok like forsiktig som ham

[han er ganske stille i ti minutter til, vi har bare en kort samtale om at jeg skal på hotellet, så sier han til miljøterapeuten etter en stund]

-vet du hva som er det beste hotellet i verden?

-nei

-det er hotellet til farmor og farfar...der er det verdens beste mat, og beste seng og utrolig godt å være...jeg elsker å være der...kunne bare ønske det var litt oftere

Lars gir oss altså plutselig innsyn i sin kjærlighet til sine besteforeldre, og i sitt savn etter dem. Den sakte bilkjøringen får ham til å tenke på farfaren, og den korte samtalen om hotellet, på besteforeldrenes omsorg. Lars har, som flere av de andre ungdommene, blitt utsatt for grov

omsorgssvikt fra en av foreldrene. Når jeg velger å lese dette som uttrykk for tillit og nærhet – og derfor som uttrykk for hans endringsarbeid, og ikke som grenseløshet og skade – det er et velkjent fenomen at skadede ungdom og voksne som har vært mye i kontakt med hjelpeapparatet har mindre sperrer for å fortelle om private ting enn andre (for eksempel Helgeland 2007; Johansen 2002) – er det fordi det kommer så spontant. Lars viser ingen tegn til at han har behov for å konversere – for å fylle det tause rommet i bilen, ved å være urolig eller fortelle vitser eller snakke om løst og fast. Han tenker seg om og deler det han tenker.

Samtidig er det to andre aspekt ved Lars fortelling jeg vil framheve. *Det ene* er metodologisk. Savnet etter besteforeldrene er antakelig en viktig figur i Lars liv. Figuren kan komme fram og bli tydelig når Lars føler seg trygg. Dette kan også relateres til samhandlingsdata og feltarbeidet som metode; det er bare gjennom observasjon og deltakelse en får tilgang til akkurat denne type data: Det som skjer og blir sagt spontant her og nå i en spesifikk kontekst. Lars snakket ikke om besteforeldrene sine da jeg intervjuet ham. Han snakket heller ikke om fortiden sin. Bare at han hadde det veldig fint på LINK. Konkrete uttrykk for tillit og endring kan altså leses ut av spesifikke situasjoner og hendelser.

Det andre er bruken av hotell- metaforen. Når Lars snakker om hotellet, er dette et valg av metafor som kanskje peker mot hans institusjonserfaringer, selv om det er samtalen om mitt hotellopphold som utløser selve ordet. Hotellet sier kanskje noe om at forholdet mellom privat/offentlig har brutt sammen i Lars' liv. Hotellet representerer noe eksklusivt men også avsondret, et sted han kunne være men ikke så ofte han ønsket. Kanskje følte han heller ikke at han hadde noen rett til å lengte seg dit. Resten av samtalen peker kanskje mot at han er i ferd med å gjenopprette dette skillet – når han er ute av krisen og begynner å etablere trygge relasjoner kan han begynne å kjenne på både hva og hvem han lengter etter og hva og hvem han er glad for og glad i.

6.2 Fotoalbumet

Jeg er på LINK på en onsdag. En av jentene, Vilde, en av miljøterapeutene og jeg snakker om hvordan det er å være barn/ungdom, hvor rar og utafør man kan føle seg, hvordan det er å dumme seg ut og bli flau. Så kommer en annen miljøterapeut og viser oss et dikt som en av de andre jentene, Gro, har skrevet. Det handler om ensomhet. Vi leser det etter tur, og sier Gro at vi synes det er veldig fint. Miljøterapeuten sier "du skal se hun blir forfatter, hun der". Gro som har skrevet diktet smiler sjenert, men hun ser også stolt ut og spør meg "Likte du det virkelig?" og jeg bekrefter at det gjør jeg. Resten av ettermiddagen blir vi sittende og lage påskekyllinger og har det veldig morsomt. Gro er usedvanlig fingernem og lager nydelige kyllinger. Mine egne blir fullstendig mislykkete (øyne som blir

limt skjevt på, fjærdrakt som er ujevn osv). Dagen etter kommer Gro med en stor boks. Jeg sitter ved kjøkkenbordet sammen med miljøterapeuten fra dagen i forveien, som også er støttekontakten til Gro. Gro åpner boksen. I den har hun en samling bilder; fra hun var nyfødt og lå på armen til sin mor og frem til for syv, åtte år siden. Hun skal lage album og har avtalt at hun skal få litt hjelp av miljøterapeuten. I og med at hun er så fingernem og har en åpenbar estetisk sans (noe jeg leser av måten hun kler og sminker seg på) tenker jeg at hun trenger da virkelig ingen hjelp til å gjøre denne jobben. Det viser det seg raskt at hun ikke gjør heller. Derimot trenger hun miljøterapeuten. Det er henne hun vil vise bildene til, vise fram en del av livet sitt til. Jeg sitter på den andre siden av bordet, forsøker å ikke virke verken påtrengende – ivrig etter å få se bildene – eller avvisende – som ved å reise meg og gå et annet sted fordi jeg antar at hun vil sitte alene med miljøterapeuten. Gro spør om jeg har lyst til å se bildene også. Både miljøterapeuten og jeg er på gråten (vi snakker om dette etterpå). Hun viser bilder fra et liv som ser helt normalt ut fram til hun er i en viss alder, etter det har hun ingen bilder. Det er bilder av henne som spedbarn sammen med mor, bilder fra jule- og bursdagsfeiringer, fra første skoledag og fra leken i stua og på lekeplassen. Så må det ha skjedd noe, for det finnes ingen bilder fra Gro etter at hun hadde oppnådd en viss alder.

6.3 Trampolinen

En av guttene, Anders, som er dårlig motorisk utviklet/trenet, står ved kjøkkenvinduet som vender ut mot en stor hage og et jorde. I hage har de voksne gravd ned en diger trampoline – gravd ned slik at den er på bakkenivå, for å forhindre skade. Jeg har lagt merke til at Anders flere ganger har sett på trampolinen fra vinduet, og to ganger har han vært med ut og sett på at noen av de andre guttene har hoppet på den – det er to av guttene som har svært atletiske og gode på trampolinen. Nå står han på kjøkkenet og plutselig tar han Ragnar i armen og sier: "Kom, vi går og hopper på trampolinen!" Jeg blir stående på kjøkkenet og se på de to guttene. De hopper veldig forsiktig – er bare noen centimeter over duken, som om de ikke helt vet hvordan kroppen virker, og hva som vil skje om de tar i for mye. Så tar de i litt mer, begge guttene begynner å smile, de tar i enda litt mer, og ender med å hoppe vanlige "rett-opp-og ned-hopp" mens de ler og lager lyder. Jeg tenker at dette er antakelig første gang de har vært på en trampoline, og jeg tenker på hvilke forutsetninger som må være oppfylt for at de skal ha så liten kroppstrygghet, men også på hvor fort de ser ut til å erobre trygghet og på den åpenbare gleden som er forbundet med å bruke kroppen på denne måten. Noen uker senere skjer det samme igjen, men denne gang tar Anders et tydelig initiativ til å hoppe på trampoline overfor gruppen, og flere av de andre ungdommene og en av de voksne strømmer ut i hagen og opp på trampolinen etter tur.

6.4 Kjøleskapet

En av ungdommene, Ragnar, har, som jeg nevnte foran, i likhet med alle de andre vokst opp under vanskelige forhold. Mor har en psykiatrisk diagnose, er ofte deprimert, føler seg overarbeidet og isolert. Ragnar har en somatisk diagnose og snakker ikke veldig godt; i betydning at vokabularet hans er lite. Mor har en psykiatrisk diagnose, er ofte deprimert, føler seg overarbeidet, forstrukket og veldig ensom. Ragnar har en somatisk diagnose og snakker ikke veldig godt; i betydning at vokabularet hans er lite. Hver gang jeg sitter ved kjøkkenbordet på LINK legger Ragnar flere turer bortom kjøleskapet. Først står han foran det. Kjøleskapet er stort, ca 190 cm høyt. Så tar han på kjøleskapdøren og smiler. Han åpner døren, ser inn i kjøleskapet og blir stående å se i noen minutter. Han tar en pølsebit eller noe annet han har lyst på, lukker døren og går smilende og setter seg i stuen.

6.5 Farfars hotell – albumet – trampolinen - kjøleskapet

Hvordan kan man måle betydningen eller effekten på Ragnars liv av hans stadige turer innom kjøleskapet? Av at han sitter i sofaen sammen med de andre ungdommene og ser ut til å kose seg? At han blir flinkere og flinkere til å snakke, tar mer og mer initiativ i samtaler. Hvordan skal man tenke om det faktum at Anders begynner å hoppe på trampolinen, at Gro vil dele både de bitene av livet sitt som det er bilder fra og de delene det ikke er bilder fra, eller at Lars snakker om sine besteforeldre. Selv er jeg ikke i tvil om at alle disse hendelsene peker tilbake på at miljøterapeutene i LINK greier å skape den tryggheten og tilliten ungdommene trenger for å starte sitt arbeid mot forandring. Ett forhold er konsekvenser som økt mestring på alle arenaer. Disse hendelsene bekrefter imidlertid slik jeg ser det noe av grunntanken i sosialt arbeid og miljøterapi (hentet fra utviklingspsykologi og teorier om tilknytning) – og i omsorgsfilosofien - nemlig at der relasjonene blir trygge der kan også vekst og utvikling foregå (sml. Stern 2004).

To av miljøterapeutene sier det slik:

Gjennom to år har vi en rekke erfaringer på at der mange trodde det ikke var håp, fantes det ubrukte ressurser og andre veier å gå. Vi har erfart hva som kan skje med ungdom som blir kjent med andre sider i seg selv, og som gjennom å føle trygghet og tilhørighet gradvis blir oppreist og både ser og blir sett på nye måter. Vi har opplevd at der alle trodde at institusjon var svaret, så bor ungdommen hjemme.

Jeg har gjennom de fire eksemplene forsøkt å peke på hvordan endringsarbeid viser seg, også for en utenforstående, og å peke på det verdifulle arbeidet som gjøres på LINK gjennom den nære og aktive deltakelsen miljøterapeutene tilbyr ungdommene.

7. Vurderinger av LINK

7.1 Hva sier ungdommene selv om å være på LINK?

Alle ungdommene, men unntak av en, ga uttrykk for at de trivdes på LINK, både verbalt og gjennom det jeg kunne observere at de gjorde, av måten de forholdt seg til de voksne på og av måten de var sammen med hverandre på. Her følger et utdrag fra et intervju med en av de mest verbale av jentene i tiltaket Kari:

K: LINK har hjulpet meg mye. Særlig det at de har prata med mamma og med skolen

I: Hm, kan du si litt mer?

K: Om hva da?

I: ja, om skolen for eksempel

K: Nei, jeg er mer motivert for å dra på skolen – og nå har jeg mer timer med det jeg liker, som Ottar og dem har ordna. De har jo snakket med skolen. Men jeg syntes det var utrolig vanskelig til å begynne med. Jeg kjente jo ingen i klassen, det var ikke noe gøy, men nå har jeg i hvertfall fellestimer med en jeg kjenner fra før

I: men du, du er flink på skolen er du ikke?

K: mm, ganske, det er ikke det, jeg føler at alle er så barnslige og flinke, bare femmer og sekser barn, føler at de kikker negativt på meg, det var bedre på barneskolen for da gikk jeg jo med de samme i syv år [...] ble mobba på skolen og skulka mye,

I: så ..det er ensomt, at du vet ting om livet som de andre ikke vet?

K: ja, akkurat det

I: Men hvordan er det med mor nå, har dere konflikter du og mor?

K: Nei, ikke nå for tiden....med LINK, det deilige med LINK er at det er deilig å komme seg bort hjemmefra, ha noen å snakke med, og så liker jeg blandingen av ungdommer og voksne. De voksne er flinke til å skape trygghet, og jeg synes det er trygt å vite at de andre her også har opplevd vanskelige ting selv om vi ikke snakker så mye om hvordan vi har hatt det hjemme, for jeg har alltid hatt barnevernet der da, ikke på meg men på søskene mine

I: mm...

K: så er det koselig her, fint liksom, så det har skjedd bra ting for meg siden jeg begynte, og jeg får bestemme tempoet selv

I: hva tenker du på da?

K: mamma da, hun drikker mindre, og så er hun mer glad, og lager middag, hun vekker meg... og nå går hun på avrusningsklinikk med oppfølging ...så ja, det er godt å få seg bort, her bryr folk seg om deg

I: Hva kan være enda bedre da, synes du, med LINK?

K: Åh, mer turer, helgeturer med slalom og ski og hundekjøring, det er deilig, så kommer man seg bort...det er så sosialt, alle er glad og da blir jeg glad også

I: og dårlig med LINK da?

K: den kan være litt kjedelig av og til, TVn er opptatt, men jeg synes ikke det gjør så mye. Her bryr folk seg om deg. Det må du skrive. De må ikke ta fra oss LINK for det er et utrolig bra tiltak

[vi blir avbrutt av en av de andre ungdommene som kommer inn med kake til oss. Kari blir sjenert - rød i ansiktet - og spør om vi er ferdige]

Det ville føre meg ut i et etisk problematisk grenseland i forbindelse med min taushetsplikt og Karis rett til å være anonym å koble det Kari sier med det jeg vet om henne fra miljøterapeutene. Men det er ikke vanskelig å lese ut av intervjuet at Kari opplever at hun får reell støtte både vis a vis skolen og vis a vis sine foreldre. Hun bekrefter også mitt inntrykk av det verdifulle i at LINK er et sted hvor mange av ungdommene opplever at de kan hvile ut, et sted de får være i fred, hvor det er trygt og hvor de blir tatt på alvor. Om en som forsker eller miljøterapeut blir utålmodig og synes det går for sakte fram med endringsarbeidet for noen av ungdommene, at de fortsetter å være grenseløse, urolige, ukonsentrerte, triste, apatiske eller stille, tror jeg det kan være nyttig å reflektere over det store behovet mange av ungdommene direkte, som Kari, eller indirekte som Lars, uttrykker for nettopp å hvile ut og å føle seg trygge.

7.2 Hvordan arbeider LINK overfor skolen og hvordan vurderer lærerne LINK?

Det er to viktige oppgaver LINK har overfor skolen. Det ene er å "oversette" ungdommenes atferd for lærerne. Det andre er at miljøterapeutene trer inn i foreldrenes sted; de overtar den kontakten med skolen på vegne av ungdommen som foreldrene ikke makter å ha. I tillegg hjelper de til med lekser. Samtidig er skolen den delen av LINKs arbeid som miljøterapeutene i LINK selv, personene som sitter i Arbeidsutvalgsmøtene (AU) i LINK og lederen til LINK i Omsorgsenheten, er minst fornøyd med. LINK har hatt ansatt en pedagog i 50 % stilling, men dette fungerte ikke så godt. Det faller utenfor denne evalueringens mandat å si om dette var personavhengig eller strukturelt betinget. Samtalene og diskusjonene i LINK og i AU har i de situasjonene jeg har deltatt i handlet om hvorvidt en pedagog vil fremme eller hemme et godt samarbeid med skolen. Det var en gjengs oppfatning blant de ansatte i LINK og AU at mange skoler og lærere har en mangelfull sosialfaglig kompetanse. Spørsmålet som ofte var oppe var da om det var en fordel at det var en barnevernspedagog framfor en pedagog (lærer) som var best egnet til å gjøre denne jobben. En lærer kjenner skolesystemet, men er kanskje ikke like flink eller trent i å se hvordan psykiske belastninger og diagnoser forstyrrer en ungdoms evne til å konsentrere seg på skolen, og til å arbeide hjemme med lekser. Dersom hun eller han, pedagogen, ikke makter å formidle dette til skolen – hvordan psykiske belastninger virker på unge mennesker - vil en være like langt, og denne oppgaven vil kunne ivaretas bedre av en miljøterapeut ved LINK. På den annen side er det noen åpenbare fordeler med å kjenne skolesystemet, som å vite hva slags tilretteleggingsmuligheter som er mulige for elever med spesielle utfordringer, hvilke spesialtilbud som allerede finnes og ikke minst kjenne til og ta innover seg det skolespesifikke fokuset, nemlig kunnskapstilegnelse.

Av de mer konkrete utfordringer LINK identifiserte var samarbeid om målsettinger mellom skole og LINK. LINK har sine målsettinger overfor ungdommene, mens skolen har andre, og det er ikke alltid sammenfall mellom disse målsettingene. En ungdom som trenger å få være trygg og å få bearbeidet sine traumer, er kanskje ikke mottakelig for kunnskapstilegnelse på skolen i en periode – og tilrettelegging for kunnskapstilegnelse er skolens viktigste mål. Det er dette arbeidet, som handler om å skape felles mål basert på en felles forståelse mellom skolen og LINK av ungdommen, ungdommens situasjon og potensial, som er LINKs største utfordring, i følge miljøterapeutene selv og også noen lærere.

For eksempel er en hovedmålsetting i LINK "å være et samlingssted hvor ungdommene føler tilhørighet og trygghet". Dette peker nettopp mot styrken i det sosialpedagogiske fokuset og relasjonsarbeidet som foregår i hverdagssamhandling mellom ungdommene og mellom ung-

dommene og de voksne på LINK. Skolens fokus er faglig kunnskapstilegnelse, og selv om flere skoler har spesialopplæring tilrettelagt for barn- og ungdom med forskjellige behov, er det læring og tilegnelse av kunnskap som er og blir det sentrale. Det ligger med andre ord en strukturelt, men også substansielt betinget, kime til konflikt mellom et sosialfaglig tilrettelagt tilbud som LINK, og skolen, som preger blikkene og fokuset til de som arbeider på henholdsvis skolen og på LINK, og som en må arbeide svært aktivt for å binde sammen.

Derfor er det svært viktig at miljøterapeutene på LINK kan formidle hvordan skolen skal forholde seg til og eventuelt tenke nytt eller annerledes om ungdommens fysiske fravær (skulk), at de ofte kommer for sent, deres dårlige skoleprestasjoner, at de plutselig forlater klasserommet eller passive framferd i undervisningen. Eksempler på dette er når tiltakets leder må fortelle skolen om betydningen av at for ungdommen Gunnar er det en prestasjon i seg selv at han faktisk møter på skolen, at han plutselig forlater klasserommet fordi han blir redd, at han kommer for sent fordi ingen vekker ham om morgenen, at han går midt på dagen fordi han blir mobbet, at han leser dårlig fordi han har dysleksi, at han er ukonsentrert fordi han har ADHD og har vokst opp i en skadelig hjemmesituasjon.

Hva sier så lærerne? Lærerne synes det er veldig bra å ha LINK å samarbeidet med, spesielt fordi LINK blir en instans som trer aktivt inn i foreldrenes sted. Hvordan lærerne vurderer kvaliteten på samarbeidet med LINK varierer og ser ut til å avhenge delvis av hvor deres eget arbeidsfokus ligger, delvis av hva slags skole de arbeider ved, og delvis av hvordan de vurderer LINK ungdommens faglige evner. Rita er i LINK og går på en vanlig ungdomsskole. Læreren til Rita er fornøyd med at LINK finnes, og hun er fornøyd med at LINK stiller opp på møter og at de på den måten er aktivt involvert overfor skolen. Men, læreren er ikke spesielt imponert over LINKs ambisjoner på vegne av barna. Rita, som hun mener er en svært resurssterk jente, får alt for lite oppfølging med skolearbeidet på LINK, i følge denne læreren. Rita kommer stadig på skolen og sier at hun ikke fikk gjort lekser fordi de gjorde noe annet på LINK den dagen, og læreren mener LINK bruker for lite krefter til å motivere Rita til å gjøre lekser og til å snakke med henne om hvor viktig det er at hun tar skolearbeidet på alvor. Læreren sier det slik:

Mitt inntrykk er at de har god forståelse for elevenes problematikk, men litt manglende forståelse for skolens behov..jeg tenker at de blir litt for opptatt av og litt for redd for elevens følelser og for hvordan elevene har hatt det, med problemer og vanskeligheter, og så greier de ikke [LINK] å vedlikeholde den motivasjonen som vi [skolen] har bygget

opp for skolearbeidet...altså, de får ikke elevene til å gjøre skolearbeid på LINK, det faglige er ikke prioritert, og da blir det jo veldig dumt. Altså, Rita er en veldig resurssterk jente som klarer veldig mye bare hun får litt press og man arbeider med motivasjonen, hun er veldig flink faglig, men der mener jeg at LINK er altfor ettergivende, at de lar henne slippe å gjøre lekser..så jeg mener det kunne vært stilt mye tydeligere krav til henne. For LINK er det viktigste at jenta har det bra, og det mener jo jeg også, men det trenger ikke å følge hverandre at når hun har det dårlig hjemme skal hun ha det dårlig på skolen også. Da blir jo ting bare verre. Altså, når de blir så store som Rita er må man tenke at skolen er hjelp til selvhjelp, hun skal snart bli voksen og være selvstendig, og da må hun ikke skulke så mye at hun går ut fra grunnskolen uten engang en vurdering. Så jeg mener de voksne må hjelpe ungdommene i gang, de må hjelpe dem og motivere dem.

Læreren mener altså at det ikke trenger å være slik at dersom en har det dårlig i en sfære behøver å ha det dårlig på skolen også. Her er læreren ved kjernen av "konflikten" mellom skolens fokus og det sosialfaglige fokuset, og kan en kanskje si, bekrefter gjennom sin holdning at oversettelsesarbeidet LINK gjør overfor skolen er viktig, og at den jobben ikke er gjort i tilstrekkelig grad overfor Ritas lærer. Samtidig er det vanskelig å ikke gi Ritas lærer rett i at skal Rita bli overlevelsedyktig, må hun ha en eller annen form for utdanning, inkludert grunnskoleeksamen. En av de andre lærerne jeg snakket med sa at de hadde flere barn/ungdom under barnevernet (ikke LINK) som sto i fare for å ikke få vurdering (karakterer) i det hele tatt for de skulket skolen så mye, noe de vurderte som svært bekymringsfullt. I boken *Sammen så det hjelper* (Eide og Rohde 2009) beskriver forfatterne situasjonen til gutten Jens som går i andre klasse og er mye borte fra skolen. Han bor alene sammen med en psykisk syk mor, og på grunn av en aktiv lærer og en flink familieterapeut får Jens hjelp til å legge fra seg noe av det ansvaret han føler overfor sin mor. Dette gjør de først ved å åpne for kommunikasjon, og deretter finne ord som beskriver mors situasjon og som Jens kan forstå og forholde seg til. Mor forteller at hun er lei seg fordi hun spiller en film om og om igjen som er så trist, og Jens' reaksjon når han hører dette er at hun må trykke på pauseknappen:

Først og fremst ble det starten på en kommunikasjon mellom [Jens og mor] om hva som foregikk. Noe som hadde vært umulig å snakke om, var i ferd med å bli språksatt. Når Jens ser mamma ligge i senga om morgenen, kan han spørre om det er filmen som plager henne, og oppfordre henne til å bruke pauseknappen (ibid. S 221)

Når LINK er på sitt beste er min vurdering at det nettopp er slik de jobber overfor skolen. Men en må samtidig være klar over at dette kan være svært tidkrevende og vanskelig å få til blant annet fordi det avhenger av at en treffer de rette personene; en lærer som er åpen for å se andre sider av ungdommen enn bare skoleprestasjoner, en ungdom som vil snakke, foreldre som vil snakke osv.

I Eiriks tilfelle var samarbeidet med skolen godt, også vurdert fra lærerens side. Her fikk skolen og LINK til å lage felles mål for Eirik – noe som i praksis innebærer at de greide å etablere en forståelse av Eirik, av hva det er viktig å legge vekt på når det gjelder en gutt på hans alder og i hans situasjon, hva som er rimelig å kunne forvente av ham gitt hans forutsetninger. Eirik var på dette tidspunktet 16 år, ensom, hadde mye angst, hadde ADHD og hadde blitt utsatt for grov omsorgssvikt av mor. LINK og skolen satte opp som felles mål at Eiriks skulle jobbe med å ta kontakt med en annen person på sin egen alder. Et annet mål var at han skulle klare å ha arbeidsøker på først fem minutter som så økes til ti minutter etter en uke. Det er imidlertid viktig å understreke at Eirik allerede gikk på en spesialskole, og at læreren hans var sosialfaglig orientert i utgangspunktet. Læreren la vekt på følgende:

Det er krevende å finne en god samarbeidsform, finne felles mål, dessuten er det veldig resurskrevende å gi hverandre tilbakemeldinger på veldig detaljert nivå. Så da vi begynte å samarbeide med LINK gikk første møte fint, vi satte ned felles mål, og skolen forplikta seg til å følge opp, ja, hvem som skal ta kontakt og hvordan vi skal rapportere tilbake til hverandre. Men mål, altså skolen har veldig mange egne mål, med lærerplanen og delmål, denne uken skal vi lære spørreord på engelsk, så kontrakten med LINK datt nederst i bunken. Men etter hvert ble målene våre egne og som vi fulgte, og vi så hvordan vi kunne samkjøre oss med LINK. I hvert fag er det faglige – og sosiale ferdighetsmål, så det gjaldt å finne de riktige samarbeidslinjene. Et eksempel på det er når en elev som vil gå på konditorlinja tar med seg oppskrifter og prøver dem ut på LINK, sånne ting binder sfærene sammen. Også ble vi veldig bevisste på at målene må være overkommelige, man må lage mål som kan oppfylles, altså, små og konkrete – øver ti minutter på gitar – mål som ikke innfris er dårlige mål.

Det jeg selv har observert i forbindelse med skolen og faglighet, og som jeg selv ville ha savnet om jeg ikke dekket dette i min egen familie, var at det ikke finnes bøker på LINK. Mitt forslag til LINK ville derfor være å gjøre LINKs lokaler litt mer inviterende til boklige - skolefaglige - sysler. Vi vet en del om betydningen av både at de voksne leser bøker, at de voksne leser bøker for barn og ungdom og at det finnes bøker tilgjengelig der barn og ungdom oppholder seg. Min vurdering under feltarbeidet på

LINK var også at jeg synes miljøterapeutene ga seg litt for lett når de foreslo at en av ungdommene skulle gjøre lekser, og ungdommen ikke ville. På den andre siden innebærer dette, som jeg også har diskutert over, et dilemma for LINK. Å presse ungdommene for mye, når målsettingen for tiltaket er å skape trygghet og tillit, kan lett skape vanskeligheter, at ungdommen går i "vranglås" og kanskje ikke vil være på LINK. Hvor mye press en ungdom kan tåle må vurderes opp mot hvor mye ro og trygghet han eller hun trenger akkurat nå. Kanskje er det derfor klokt av miljøterapeutene på LINK når de ikke presser for mye på at ungdommene skal få gjort skolearbeidet, men heller konsentrerer seg om å gi så mye hjelp og omsorg, og skape rammer slik at ungdommene kan utvikle en følelse av at de er verdifulle i kraft av å være seg selv. På denne måten konsentrerer de seg om å legge et grunnlag av større trygghet som ungdommene vil kunne utnytte på et senere tidspunkt, også i forbindelse med kunnskapstilegnelse. I alt dette arbeidet ser det altså ut til at skole er den delen som det er vanskeligst for miljøterapeutene i LINK til å få til å fungere. Dette fordi det ligger en spenning mellom skolesystemets krav og ungdommenes behov, men også fordi LINK nok kunne legge virksomheten sin noe tettere opp mot skolearbeidet – som at det utføres til faste tider på LINK, at man sitter sammen i en liten gruppe og leser for hverandre, at noen av samtalene knyttes til ting ungdommene har lært om på skolen, og at man sammen finner ut av hva man lurer på og ønsker å finne svar på. LINK mangler i denne forbindelsen kunnskapsmateriell som ungdomsbøker, oppslagsverk og eventyrbøker.

7.3 Forvaltningen

Saksbehandlerne som arbeider i barnevernet (informantene refererer til disse som *forvaltningen*) og som har samarbeidet med LINK er overveldende positive til LINK, både som ide, tiltak og med hensyn til det som faktisk skjer på LINK. De understreker alle at det skjer reelle endringer med ungdommene. Dette blir knyttet til at det spesielle med LINK, sammenlignet med andre hjelpetiltak, er at LINK kommer så tett på ungdommene. Ungdommene blir trygge, forteller fra livene sine og betror seg til de som arbeider i LINK. På denne måten får LINK kunnskap om forhold i hjemmesituasjonen som saksbehandlerne i barnevernet og heller ikke andre har visst om. Dette skyldes at LINK, i følge saksbehandlerne i forvaltningen, er et helt unikt tiltak, som de ikke finnes maken til. En saksbehandler sa det slik:

Jeg har virkelig bare positive ting å si om LINK. Det er et helt nødvendig tiltak, det er helt unikt, ja vi har ingenting som ligner på LINK i Trondheim. LINK aktiviserer ungdommene, de arbeider aktivt i forhold til skolen og hjemmet, og jeg vet at det har ført til betydelige

endringer i familier....det var for eksempel en gutt som betrodde seg til LINK om situasjonen hjemme om at far hadde store alkoholproblemer og hadde hatt det i flere år. LINK grep inn, familieterapeuten deres begynte å jobbe med saken og faren går nå i ukentlig poliklinisk behandling...altså vi har mange ungdommer som hadde trengt LINK, men kapasiteten deres er sprengt, og nå trues de med nedleggelse, det synes vi er helt skandaløst. Vi må ha sånne tiltak.

Saksbehandleren peker dermed på dilemmaet som ligger innebygget i LINKs virksomhet (se kapittel 2) om forholdet mellom institusjonsplassering (omsorgstiltak) og et omfattende hjemmebasert hjelpetiltak som LINK, og hva spesifikke ungdom bør tilbys ut fra vurderinger av hva som vil være faglig forsvarlig og til deres beste.²⁷ Miljøterapeutene på LINK konfronteres med dette dilemmaet på daglig basis, og som de som nevnt forholder seg til ved å følge nøye med på ungdommenes utvikling og trivsel/mistrivsel. Dette gjør de (metoden de bruker) ved å etablere en tillitsrelasjon til ungdommene, som så vidt jeg kan bedømme er en reell tillitsituasjon (vi er på lag med deg – og vi viser det ved å gi deg hjelp og støtte), og som så åpner rommet for samtale og endring. Samtalene som oppstår gjennom de aktivitetene ved LINK, regelmessige samtaler med ungdommene og familiearbeidet forsterker og vedlikeholder denne tillitsrelasjonen. Men, kan LINK kompensere for en marginal hjemmesituasjon?

En av saksbehandlerne i barnevernet svarte slik da jeg spurte henne om dette:

Altså, LINK ønsker ungdom som er mottakelige for endringstiltak, altså som ikke ruser seg, ikke driver med småkriminalitet, ikke er utagerende. Det er unge som sliter med skolen og hjemmet, som skulker mye, de trenger en trygg plass å være, og det er LINK. Så til spørsmålet ditt, dette er jo det vanskeligste dilemmaet vi har i barnevernet, altså jeg er etisk forpliktet til å ha flere eiere i en sak når jeg skal vurdere hva jeg skal gjøre... jeg må gi gode og grundige vurderinger og belyse så mange aspekter som mulig, flere må uttale seg...men er vi i tvil, altså kanskje det er noe å bygge på i hjemmet, så fremmer vi ikke saken i fylkesnemnda. Kravet der er jo at alt skal være prøvd, omsorgsovertakelse er siste utvei. Og en annen ting, når vi nå ser på nedbemanningen i

²⁷ Dette berører også diskusjonen om LINK er et kompenserende eller et endrende tiltak – en diskusjon som har betydning for om en ungdom med spesifikke utfordringer vil kunne tilbys et tiltak som LINK eller ikke (se kap2.4).

barnevernet i Trondheim, og at et tiltak som LINK kanskje skal legges ned, da kan man spørre seg hvor ble det av forebyggingstanken?

Med til dette bildet hører at LINK samarbeider tett med forvaltningen og ungdommenes saksbehandlere. Det er altså ikke slik at når en saksbehandler har fått en ungdom inn ved LINK slipper hun/han helt taket i denne ungdommen og familien. Saksbehandleren trapper ned sin innsats, men har fortsatt nær kontakt med LINK.

7.4 Hva sier foreldrene om LINK?

Jeg har intervjuet seks foreldre om LINK. De sier alle at LINK har vært et veldig godt tiltak for deres barn, men de oppgir litt ulike grunner. Noen av foreldrene legger størst vekt på at de har fått hjelp til barnet sitt, mens andre legger størst vekt på at de har fått og trengt avlastning. Hvordan de foresatte vurderer LINK som tiltak har også med deres egne belastninger og lidelser å gjøre, og grad av involvering i og opplevelse av skyld i forhold til at barnet deres ikke har hatt det bra. Dette siste poenget er det vanskelig å diskutere i denne rapporten, av etiske hensyn. Tiltaket er så lite og det er lett å avsløre Faren²⁸ til Roger legger stor vekt på at sønnen har fått en type hjelp som han selv ikke ville ha maktet å gi ham. Roger, sier han, har gjennom LINK fått systematisk trening i å takle sitt temperament, Roger har ADHD og er en angstfylt, men også aktiv, utadvendt og skapende gutt. Han var, før han begynte på LINK, redd for å møte mennesker han ikke kjente, ta bussen selv, og derfor for eksempel å starte med aktiviteter han egentlig har lyst til, som å spille et instrument eller være med i et idrettslag. Han var mye alene på skolen, havnet lett i konflikter med andre elever og trivdes derfor ikke. Faren legger vekt på at miljøterapeutene i LINK, og særlig familieterapeuten, har greid å bevisstgjøre Roger så mye at han nå klarer å vente til det er hans tur. Han blir ikke like oppfarende dersom han ikke får det som han vil, han er blitt mye flinkere til å lytte, han er gladere hjemme og tar mer initiativ til å snakke og til å delta i familielivet. Roger er en av dem som har vært i LINK i to år, og det er faren veldig glad for. Han sier også at han setter stor pris på den hjelpen han og Roger har fått av familieterapeuten på LINK.

Faren sa det slik:

Roger har blitt mye mer moden, han aksepterer mer av andre og han har fått bedre innsikt i hvem han er og hvordan han virker på andre. Ja, han hadde veldig dårlig

²⁸ Faren til Roger var ikke en del av miljøet som utsatte Roger for alvorlig omsorgssvikt. Roger bodde flere år på institusjon før han ble overført til far, og da på betingelse fra barnevernet om at han skulle ha LINK som hjelpetiltak.

impulskontroll og strevde nok veldig det første året [på LINK] med at han trengte så mye oppmerksomhet og at han ønsket å ta så mye plass...så de to årene på LINK har bare vært helt fantastiske for Roger. Han har fått mer troen på seg selv, han ser konsekvensene av det han gjør og sier, så jeg tenker at nå er han klar til å prøve og fungere på egenhånd..så de på LINK har gjort en fantastisk jobb.

Hvordan opplever du LINKs arbeid i forhold til skolen?

Det har vært veldig bra. De [skolen og LINK] har rapportert hver uke med kopi til meg, og der sto det hva vi måtte jobbe videre med, så LINK og skolen så de samme tingene og det fungerte veldig fint...og jeg hadde mye med dette å gjøre, med utformingen av opplegget, så hadde de møter, både med og uten meg, og det syntes jeg var ok for vi hadde jo de samme målene..å hjelpe Roger til å dempe seg, akseptere at andre også får ta plass.

Opplevde du LINK som avlastning?

Nei, jeg opplevde ikke LINK som avlastning, men jeg var opptatt av at Roger fikk noen andre enn meg å lære av sånn at han kunne klare seg i den store verden. Han hadde store utfordringer da han kom fra XX [institusjon]

Mødrene jeg snakket med la også vekt på den avlastningen LINK innebærer for dem. De la vekt på det positive ved å fortsette å ha barnet sitt hos seg samtidig som både de og barnet får omfattende hjelp. De la vekt på at ungdommen deres er gladere og flinkere til å hjelpe til hjemme etter at de begynte i LINK.

Foreldrene er veldig fornøyde og rapporterer om ønsket atferdsendring, mer ro og barn som er flinkere til å hjelpe til hjemme.

En mor formulerte det på denne måten:

Jeg ser på barnet mitt at hun trives. Hun får være med på ting. Det er et utrolig bra avlastningstilbud... også for jeg sliter jo en del selv [...]. Hun og jeg lærer om grensesetting, å snakke sammen. Så ser de ting som ikke jeg ser, og hun har forandret seg hjemme, dekker av bordet av seg selv og takker for maten.

En annen oppsummerte erfaringene med LINK slik:

Jeg opplever LINK som en stor lettelse, det eneste jeg skulle ønske var at LINK kunne ha kommet inn tidligere. Har vært utrolig slitsomt å være alenemor, altså LINK setter ting i gang, viser ham vei, får ham interessert i ting, gjør at han får lyst til å skaffe seg hobbyer. LINK er en stor avlastning og gutten min trives veldig godt.

8. Avslutning, oppsummering og konklusjon

8.1 Om hvordan det går med LINK - ungdommen

Hvordan går det med ungdommene på LINK? Dette spørsmålet får være utgangspunktet for denne rapportens avslutningskapittel. For å svare fyllestgjørende på spørsmålet skal jeg imidlertid kort skissere den forskningshorisonten jeg forstår spørsmålet i forhold til og som er forbundet med spørsmål som ofte stilles i forskningen om barnevernet: Hvordan går det med barn som har vokst opp med vold og overgrep? Hvordan går det med barn som vokser opp i fattigdom? Hvordan går det med barn som vokser opp med psykisk syke foreldre? Og ikke minst, hvordan går det med barn som både har somatiske diagnoser knyttet til lærevansker (ADHD/Tourettes syndrom/dysleksi) og som vokser opp under vanskelige betingelser?

Barnevernsforskningen, som altså lenge har etterlyst svar på slike spørsmål, har pekt på at det i liten grad har blitt utført longitudinelle studier av barn- og ungdom som er under barnevernet (Kvelling 2007), og den systematiske kunnskapen om hvordan det går med barnevernsbarna og ungdommene er følgelig mager. Helgeland (2009), som er en av de få som har gjort en longitudinell studie (kvalitativ og kvantitativ) av barn/ungdom som har vært under barnevernet, viser at det går bra med noen og dårlig med mange. Utvalget er på 85 personer, 1/3 kvinner og 2/3 menn, som er fulgt opp over 15 år. Alle drev med kriminalitet og stoffmisbruk som 15 åringer. Helgelands vurdering er at det går bra med 76% av kvinnene og 46 % av mennene når de har blitt 30 år. Blant kriteriene for at det går dårlig er en kombinasjon av psykisk ustabilitet/sykdom, rusbruk og det å stå utenfor arbeidslivet. De samme konklusjonene trekkes av Clausen og Kristofersen (2008) som har gjort en kvantitativ undersøkelse av hvordan det har gått med barn som har fått tiltak/hjelp fra barnevernet. Tidsrommet de har undersøkt alle barn som har fått tiltak fra barnevernet i minst ett år til maks 13 år (1990 – 2005). Rapportens hovedkonklusjon er at to tredjedeler av barna klarer seg dårlig, mens en tredjedel klarer seg ganske bra.

Men, at det går bra er en relativ term, og for dem det går bra med i Helgelands materiale er det ikke uvanlig at de også mottar sosialhjelp, har overgangsstønad, går på arbeidsledighetstrygd eller er sykemeldt i lange perioder. To av de sentrale kriteriene for at det går bra er at en er stoff- og kriminalitetsfri. Sett fra et kriminalomsorgsperspektiv er dette et forståelig og kanskje riktig mål, men sett fra et overordnet stats- og samfunnsperspektiv hvor målet er at flest mulig mennesker, uavhengig av kjønn, bakgrunn og alder skal være i arbeid (Regjeringen Stoltenberg om Arbeid, velferd

og inkludering²⁹), kan dette målet neppe generaliseres. Spørsmålet i en statlig- og samfunnsmessig kontekst vil for eksempel kunne være om ikke det faglige og kunnskapsmessige ambisjonsnivået på vegne av barnevernsbarn- og ungdom i trøbbel, ungdom med lettere psykiatriske diagnoser, funksjonsnedsettelse og dårlig helse, er for lavt. For så vidt som en også i et slikt perspektiv bør spørre seg om ikke ensrettingen mot teoretisk kunnskap og kunnskapstilegnelse i utdanningsinstitusjonene har gått for langt i og med innføringen av reform -94 og 97.

Slike spørsmål kan møtes på minst to måter. *Det ene* er at barn og ungdom blir møtt av hjelpeapparatet på måter som virker klientifiserende og stigmatiserende – og passiviserende: i så fall må det undersøkes hva som er de virksomme mekanismene i stigmatisering og klientifiserings-sammenheng, og hva en kan gjøre for å bøte på dem. Dette er forhold mange velferdsstatsforskere har vært opptatte av. LINKs (og Omsorgsenhetens verdigrunnlag) har som sitt utgangspunkt at barn og ungdom skal anerkjennes og selvstendigjøres – å gjøre barnet til aktør i eget liv – og jeg leser denne ambisjonen som en måte å imøtegå passivisering av barneverns klienter.

Det andre er at barn og ungdommen blir møtt av hjelpeapparatet i det som vil fortone seg som punktnedslag i deres liv – i betydning at de ikke får den omsorgen de trenger, som er omfattende og som varer over tid (Ericsson 1995, Kryger et al. 2008, Moen 2009). Hjelpen de tilbys er for springende og for lite forpliktet og ambisiøs med tanke på at de en gang skal bli voksne medborgere som skal skape og opprettholde et meningsfylt liv og arbeidsliv for seg selv, sine eventuelle partnere og framtidige barn.

LINK er et tiltak som angir noen forsøksvise svar på disse utfordringene gjennom sin orientering mot helhet; arbeidet med ungdommen på flere arenaer og i forlengelsen av dette gjennom sitt omfattende engasjement i den enkelte ungdommens liv. Målet er å gi individuell støtte og hjelp til ungdom, bidra til styrking av hans eller hennes selvfølelse, og bidra målrettet til opplevelser av økt mestring med jevnaldertiltaket som utgangspunkt og som vil spille over på de andre arenaene. Fokuset innebærer også aktivt og målrettet arbeid med familiene – både foreldre og søsken, og arbeid overfor skolen; som blant annet handler om å skape en felles forståelse av ungdommen og å utarbeide felles målsettinger.

Svaret på spørsmålet om hvordan det går med ungdommene som har vært i LINK – og som besvares med det forbeholdet at heller ikke denne evalueringen har fulgt ungdommene over tid (utover et år)

²⁹ http://www.regjeringen.no/nb/om_regjeringen/stoltenberg-ii/de_store_oppgavene/pensjon/arbeid-velferd-og-inkludering.html?id=445142

er at det går bra med mange av ungdommene som har vært i LINK. Ingen av dem som har vært i LINK har begynt å ruse seg eller begynt/fortsatt med destruktiv, og negativ atferd – eller søkt mot voldelige og/eller kriminelle miljøer. Men, viktigere enn å måle suksesshistorier mot kriterier hvor det virkelig går galt, er at det ser ut som at de ungdommene jeg har truffet (fem i alt) og som ikke lenger er på LINK, er inne i *positive prosesser som ser ut til å vare*. Tre³⁰ eksempler på dette er: a. Bråkete, ukonsentrert og traumatisert ungdom går nå på vanlig videregående skole og er formann i idrettslaget. b. Voldelig, innesluttet og ensom ungdom har nå kjæreste og går på skolen hver dag. c. Trist og innesluttet ungdom som har vokst opp i en familie med mye vold, trives nå og har det trygt hjemme.

I eksempel c har LINK rettet massiv innsats mot foreldregjeringen til de foresatte – gitt dem hjelp til å reorientere seg mot åpen kommunikasjon og tydelig grensesetting overfor sine barn, tenke at en er en god nok forelder og hjulpet dem til å fundere relasjonen i den kjærligheten som faktisk ligger der og som en kan bygge videre på. I eksemplene b og a har jevnaldertiltaket vært svært viktig, men også her understøttet av tett samarbeid med de foresatte og med skolen.

I tillegg til dette var det ingen av ungdommene som falt ut av tiltaket i skoleåret 2008/2009, og heller ingen som har falt ut eller blitt flyttet i skoleåret 2009/2010.

Fordi LINK er et frivillig tiltak – noe som blant annet innebærer at ungdommen kan ringe og si at de ikke kommer, uten at dette får som konsekvens at de blir ekskludert fra tiltaket – blir det også et mål på LINKs suksess at ungdommene faktisk stort sett kommer til LINK.

Et annet mål på LINKs suksess er at flere av ungdommene – også de som er litt mer voksne enn de andre – ønsker å få være på LINK ett år til. Og sist men ikke minst, at flere av de fem som har sluttet på LINK fortsetter å ta kontakt med miljøterapeutene på LINK.

8.2 Hvilken betydning har LINK for ungdommenes hverdag og totale livssituasjon?

Min vurdering er at LINKs ambisjon om at det hjelpe- og støttearbeidet som gis i jevnaldertiltaket og som skal bidra til økt selvtillit, økt mestring og positiv endring (bedre språk, bedre sosiale ferdigheter, bedre kroppskontroll) er reell og har overføringsverdi til de to andre arenaene familie og skole, slik det har vært tenkt. Selv om LINK har utfordringer når det gjelder arbeidet overfor, og samarbeidet med, skolen og også å legge større vekt på læringsglede i tiltaket, er de aktivt involvert i

³⁰ Eksemplene gjelder fem ungdom, men for å ikke bryte anonymitetsprinsippet har jeg stilisert, redusert og blandet elementer fra flere av ungdommenes liv og erfaringer slik at enkeltpersoner ikke skal kunne kjenne seg igjen.

både skole- og hjemmesituasjonen til ungdommene. Ungdommene selv sier de trives på LINK og at de har fått bedre liv etter at de begynte der. Det samme sier de foreldrene jeg har snakket med. Dette handler om at ungdommene føler seg mindre ensomme, får flere venner, greier seg bedre på skolen, og får bedre relasjoner til sine foresatte. De opplever en reell støtte i at LINK er involvert i arbeid med deres familier og overfor skolen. I mine observasjoner registrerer jeg forhold som større ordforråd (faglig), flere initiativ til aktiviteter og samtale (sosialt), og flinkere til å følge rytmen i samtaler (turtaking).

8.3 Virker LINK?

Hovedmålet med evalueringen har vært å undersøke hvordan LINK virker som tiltak og metode i forhold til målgruppen. Dette spørsmålet ble spesifisert i forhold til spørsmål om målgruppens – ungdommenes - opplevelse av tiltaket, om hjelpen treffer brukeren der han eller hun er og om brukerens livssituasjon blir bedre/opplevs bedre. Som denne evalueringen har vist må det foreløpige svaret på disse spørsmålene være et ubetinget ja. Forbeholdet – det foreløpige svaret - gjelder tiden. Hvor lenge virkningene av et positiv tiltak vil holde seg – om en kan forutsette at de positive endringene i en ungdoms atferd skyldes dette spesifikke tiltaket – vil bare en langtidsstudie som følger ungdommene over noen år, kunne gi svar på. Målet; å gi omfattende hjelp og støtte til ungdom og deres familier som er eller har vært i alvorlige kriser, gjennom metoder som tar utgangspunkt i det relasjonelle; omfattende involvering, oppfølging og omsorg – er nettopp det miljøterapeutene på LINK gjør og gir. Dette ser ut til å skape trygghet og tillit hos ungdommene, noe som igjen gir et utgangspunkt og en ramme hvor endring og endringsarbeid kan skje. Konklusjonen for denne evalueringen er derfor at LINK virker.

Å arbeide mer systematisk overfor skolen - som konkret institusjon og som symbol på kunnskap og kunnskapstilegnelse - er samtidig en viktig utfordring for LINK. Her har LINK, som de selv er opptatte av, et stort forbedringspotensial. Kanskje ikke så mye når det gjelder det konkrete samarbeidet med spesifikke skoler – men når det gjelder å utnytte jevnaldertiltakets potensial for å fremme læringsglede. Å lese for hverandre og hver for seg, stimulere ungdommene til å skrive tekster (dikt, sangtekster, små historier osv), utveksle kunnskap om det som skjer i verden, om land og steder – synes for meg som gode måter å oppnå dette på.

8.4 Sluttord

Miljøterapeutene og jeg sitter på kjøkkenet og snakker om ungdommene på LINK og om arbeidet de gjør. Vi snakker om at mange av ungdommene er ensomme og jeg siterer fra en samtale jeg hadde med en av dem:

Jeg kjenner mange, men ingen andre jeg kjenner vet hvordan jeg har det. Det er det som er så fint med LINK. Her er det flere som vet hvordan jeg har det, men jeg trenger ikke snakke om det hele tiden.

En av terapeutene kommenterer samtalen. Hun sier:

Ja, det er skjøre stillaser rundt mange av ungdommene [...] LINK er et svar på et barnevern som er altfor dårlig til å bygge fellesskap.

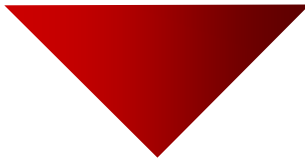
Litteratur

- Amlund, Kristine og Terje Ogden 2006: *Virker MST? Kommentarer til en systematisk forskningsoversikt og meta-analyse av MST. Nordisk sosialt arbeid* nr. 3
- Andenæs, Agnes 2000: "Et barnevern med lydørhet for barnet". *NOVA-skriftserie* 5/00. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. Oslo
- Angel, Bjørn Øystein 2004: Barnevern og sosialt arbeid. Kunnskapsformer og menneskesyn i evidensbaserte programmer. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid* nr 3
- Backe- Hansen, Elisabeth 2001: *Rettferdiggjøring av omsorgsovertakelse*. Nova- rapport nr 2. Oslo
- Basberg, Cecilie E. 1999: *Omsorg i fengsel?* Pax Forlag. Oslo
- Betalingsrundskrivet* 2007: Rundskriv Q-06/2007 "Oppgave- og ansvarsfordeling mellom kommuner og statlige barnevernmyndighet". Barne- og likestillingsdepartementet. http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Rundskriv/2007/Rundskriv_Q_06_2007.pdf
- Bufdir 2009: *Et kunnskapsbasert barnevern, strategi for FOU-arbeidet i Barne- og likestillingsdepartementet og Barne,- ungdoms- og familiedirektoratet 2009-2012* <http://www.bufetat.no/fou/Forskning-og-utvikling-FoU/>
- Bunkholdt, Vigdis og Mona Sandvik 2007: *Praktisk barnevernsarbeid*. Gyldendal. Oslo
- Christiansen 2008: *Evaluering av hjemmebaserte tiltak – med Årstad familiesenter som case*.
- Christie, Nils 2004: *En passende mengde kriminalitet*. Universitetsforlaget. Oslo
- Clausen, Sten-Erik og Lars B. Kristofersen 2008: *Barnevernsklinter i Norge 1990-2005. En longitudinell studie*. NOVA- rapport. oslo
- Eide, Gunnar og Rolf Rohde 2009: *Dammen så det hjelper. Metoder i samtaler med barn, ungdom og familier*. Fagbokforlaget. Oslo
- Ericsson, Kjersti 2009: *Samfunnets stebarn*. Universitetsforlaget. Oslo
- Ericsson, Kjersti, og Guri Larsen 2000: *Skolebarn og skoleforeldre. Om forholdet mellom hjem og skole*. ax Forlag. Oslo
- Ericsson, Kjersti 1996: *Barnevern som samfunnsspeil*. Pax Forlag. Oslo
- Fangen, Katrine: *Deltagende observasjon*. Fagbokforlaget. Oslo
- Finstad, Liv 2000: *Politiblikket*. Pax Forlag. Oslo
- Finstad, Liv 1997: "Kriminologiens kvalitative kunnskapskilder" i Finstad, Liv og Cecilie Høigård (red.): *Kriminologi*. Pax Forlag. Oslo
- Fog, Jette 1997: *Med samtalen som utgangspunkt*. Akademisk Forlag. København

- Frantzen, Evy 2001: *Metadonmakt*. Universitetsforlaget. Oslo
- Fuglseth, Kåre: Husserl som sosiolog. *Sosiologi i dag*. Nr.2/2007
- Gjerustad, C, A. Grønningsæter, T. Kvinge, S. Mossige og J. Vindegg 2006: *Bare fantasien setter grenser? Om kommunenes bruk av hjelpetjenester*. Fafo. Oslo
- Gulbrandsen, Mette 1998: *I barns dagligliv*. Universitetsforlaget. Oslo
- Hagen, Gerd 2001: *Barnevernets historie*. Akribe Forlag. Oslo
- Hammer Svein 2009: Resultatstyring. Rasjonell teknikk eller diskursiv mekanisme? *Tidsskrift for samfunnsforskning* nr 1
- Haraway, Donna 1991: *Simians, Cyborgs and Women. The Reinvention of Nature*. Free Association Books. London
- Havik, Torli, Mette Larsen, Sigrid Nordstoga og Jarmund Veland 2004: *Barnevernet. Forutsetninger og gjennomføring*. Universitetsforlaget. Oslo
- Høigård, Cecilie 2001: *Gategallerier*. Pax Forlag. Oslo
- Høigård, Cecilie 1997: "Kriminalitetsbilder og kriminalstatistikk." i Liv Finstad og Cecilie Høigård (red.): *Kriminologi*. Pax Forlag. Oslo
- Hærem, Eva og Bente Nes Aadnesen 2008: *Barnevernets undersøkelse*. Universitetsforlaget. Oslo
- Haavind, Hanne (red.) 2000: *Kjønn og fortolkende metode*. Gyldendal. Oslo
- Isdal, Per 2000: *Meningen med volden*. Kommuneforlaget. Bergen
- Johansen, Nicolay B.2002: *Tillit og svik i narkomiljøet*. Sirius rapport. Oslo
- Juritzen, Truls og Kristin Heggen 2006: "Omsorgsmakt. Relasjonsnære sondringer mellom makt og avmakt" i *Sosiologi i dag* nr. 3/2006
- Killén, Kari 1999: *Sveket*. Kommuneforlaget. Oslo
- Killén, Kari 2004: *Barndommen varer i generasjoner*. Kommuneforlaget. Oslo
- Kirkengen, Anna Louise 2005: *Hvordan krenkede barn blir syke voksne*. Universitetsforlaget. Oslo
- Kjølørød, Lise 2005: "En tjenesteintens velferdsstat" i Ivar Frønes og Lise Kjølørød (red): *Det norske samfunn*. Gyldendal Akademisk. Oslo
- Kuhn, Thomas 2002 (1970): *Vitenskapelige revolusjoners struktur*. Spatacus Forlag. Oslo
- Kristofersen, Lars B. 2009: *Hjelpetiltak for 16 – 22 åringer og levekår for unge voksne*. Nova rapport nr 10

- Kristofersen, Lars B., Sidsel Sverdrup, Thomas Haaland og Inger-Helene Wang Andresen 2006: *Hjelpetiltak i barnevernet – virker de?* NIBR-rapport nr 7
- Krogh, Jan 2009: Den raske overføringen av Multisystemic Therapy (MST) fra USA til Norge – en analyse og en problematisering. *Tidsskriftet Norges barnevern* nr 2
- Kvello, Øyvind (red.) 2008: Oppvekst. Om barns og unges utvikling og oppvekstmiljø. Gyldendal. Oslo
- Kvello, Øyvind 2007a: *Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling*. Universitetsforlaget. Oslo
- Kvello, Øyvind 2007: BVPraxis.
<http://www.bvpraxis.no/Utgivelser/BVpraxis%20nr%202%202007.pdf>
- Johnsen, Åge 2009: Resultatstyring i offentlig sektor som rasjonell teknikk og diskursiv mekanisme: Kommentar til Svein Hammer. *Tidsskrift for samfunnsforskning* nr 1
- Leira, Arnlaug og Chiara Saraceno 2006: Care: actors, relationships, contexts. *Sosiologi i dag* nr 2
- Levinas 1985: *Den annens humanisme*. Aschehoug. Oslo
- Løgstrup, K. E 1998 (1956): *Den etiske fordring*. Gyldendal Forlag. Oslo
- Løvlie, Lars 1992: "Omsorgsperspektiver" i Karen Jensen (red.): *Moderne omsorgsbilder*. Ad notam Gyldendal. Oslo
- McKie, Linda 2005: *Families, violence and social change*. Open University Press. London
- Moen, Grete Lillian 2009: *Barns møte med psykisk helse. En datters historie*. Cappelen. Oslo
- Neumann, Cecilie Basberg 2009: *Det bekymrede blikket*. Novus. Oslo
- Nortvedt, Per 2001: "Profesjonell omsorg – dyd eller ferdighet?" i Knut W. Ruyter og Arne Johan Vetlesen (red.): *Omsorgens tvetydighet*. Gyldendal Akademisk. Oslo
- Patton, Michael Quinn 2002: *Qualitative evaluation and research methods*. Sage Publications. Newbury Park
- Repstad, Pål 1994: *Mellom nærhet og distanse*. Universitetsforlaget. Oslo
- Rolf, Bertil 1991: *Profession, tradition och tyst kunskap. En studie i Michael Polanyis teori om den professionella kunskapens tysta dimension*. Bokförlaget Nya Doxa. Nora
- Røys, Eli Fjeldseth, Anne Marit Verpe og Lars Jørgen Vik 2007: "Snu" – førebygging til barnets beste? *Evaluering av eit barnevernsprosjekt i ein mellomstor kommune*. Arbeidsrapport nr. 209. Bufetat.
- Sagatun 2007: *Næromsorgsrør – evaluering av et hjemmebasert tiltak for jenter i alderen 14 – 18 år*. Skriftserien. Universitetet i Agder. Kristiansand

- Sandvik, Marit 2007: *Basisteamet i Kristiansund: en studie av et hjemmebasert tiltak i det moderne barnevernet*. NTNU. Trondheim
- Salo, Nadia Charlotte Nordby 2007: *To verdener. Om foreldres erfaringer og opplevelser med MST-terapeuten og empowerment i samarbeidet*. Masteroppgave i Spesialpedagogikk. UIO
- Seidel, Jan 1995: *Overgrep mod børn – fysisk, psykisk og seksuelt*. Munksgaard/Rosinante. København
- Skjørten, Kristin 2002: *Lov og rett mot familievold?* Pax Forlag. Oslo
- Skjørten, Kristin, Tore Bjørge og Leif Petter Olausen 1999: *Forskning om vold*. Norges forskningsråd. Oslo
- Stang, Elisabeth Gording 2007: *Det er barnets sak*. Universitetsforlaget. Oslo
- Stensrud, Mats 2007: *Omsorg og overgrep*. Rapport fra granskingsutvalg oppnevnt av Fylkesmannen i Sør-Trøndelag.
- Stern, Daniel 2004: *Her og nå*. Abstract. Oslo
- Smedslund, Jan 2008: Har du sluttet å slå din kone? JA/NEI. Kan psykologisk praksis være evidensbasert? *Psykologisk tidskrift* nr 4
- Smith, Mark J. 1998: *Social science in question*. Sage. London.
- Tjellflat, Torill og Gro Ulset 2008: *Vekst – Ivaretagelse – Trivsel. Evaluering av VIT – et hjelpetiltak i Ålesund kommune*. NTNU Samfunnsforskning AS. Trondheim.
- Ulvik, Oddbjørg Skjær 2002: Barnevernsbarnas kontakt med sine foreldre – en diskusjon av kunnskapssituasjonen. *Nordisk sosialt arbeid* nr 2
- Vetlesen, Arne Johan og Per Nordtvedt: *Følelser og moral*
- Vik, Kari, Randi Ropstad og Vigdis Svaland 2008: Matre meo-veiledning i samspill mellom terapeut og ungdom – en vei til selvinnsikt? *Fokus på familien* nr 3
- Widerberg, Karin 2001: *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt – en alternativ lærebok*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Wærness, Kari 1992 (1987): "On the rationality of caring" i Anne Showstack Sasson (red.): *Women and the state*. London: Routledge.

Arbeidsforskningsinstituttet

AFI er et tverrfaglig arbeidslivsforskningsinstitutt. Sentrale forskningstema er:

- Inkluderende arbeidsliv
- Utsatte grupper i arbeidslivet
- Konflikthåndtering og medvirkning
- Sykefravær og helse
- Innovasjon
- Organisasjonsutvikling
- Velferdsforskning
- Bedriftsutvikling
- Arbeidsmiljø

Se www.afi.no

Publikasjoner kan lastes ned eller bestilles fra AFIs hjemmeside eller direkte fra instituttet.

Pt 6954 St. Olavs plass
NO-0130 OSLO
Besøksadresse:
Stensberggt. 25

Telefon: 23 36 92 00
Fax: 22 56 89 18
E-post: afi@afi-wri.no
www.afi.no

